

ΣΕΙΡΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΤΟ ΠΕΤΡΙΟΝ
ΤΟΥ ΚΕΡΑΤΙΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

ΥΠΟ

ΜΙΣΝ

ΤΥΠΟΣ ΚΕΦΑΛΙΔΟΥ

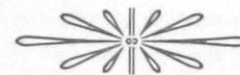
ΓΑΛΑΤΑ, ΜΠΑΛΟΥΚ ΠΑΖΑΡ, ΚΟΥΡΣΟΥΝΛΟΥ ΧΑΝ, ΑΡ. 27—29

—
1938

ΣΕΙΡΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΤΟ ΠΕΤΡΙΟΝ
ΤΟΥ ΚΕΡΑΤΙΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

ΥΠΟ
ΜΙΣΝ

ΤΥΠΟΙΣ ΚΕΦΑΛΙΔΟΥ

ΓΑΛΑΤΑ, ΜΠΑΛΟΥΚ ΠΑΖΑΡ, ΚΟΥΡΣΟΥΝΛΟΥ ΧΑΝ, ΑΡ. 27—29

—
1938

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ἡ μακροχρόνιος μελέτη ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν πηγῶν καὶ ἡ ἐντατικὴ ἔρευνα ἐπὶ τῶν μνημείων τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς ἤγαγόν με εἰς τὴν διαπίστωσιν τόσον τῆς ἱστορικῆς συγχύσεως μνημείων τινῶν (εἴτε ναοὶ καὶ μοναὶ εἶναι ταῦτα, εἴτε τείχη, πύλαι καὶ πύργοι), ὅσον καὶ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως καὶ τῆς ἐπωνυμίας αὐτῶν.

Εἰς τὴν ἔρευναν ταύτην καθωδηγήθη ὑπὸ τοῦ μεγαλειώδους δράματος τοῦ Βυζαντινοῦ παρελθόντος, ὅπερ φυσικὸν νὰ ἐμπνέῃ πάντα ἐνθουσιώδη μελετητὴν τῶν πατριῶν. Τὸ Βυζάντιον, φορεὺς πολιτισμοῦ ὑπερόχου, ὑπῆρξε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀντικείμενον σοβαρῶν μελετῶν.

Αἱ ἱστορικαὶ ὁμῶς πηγαί, ἐφ' ὧν κυρίως δέον ὁ μελετητὴς νὰ βασίζεται, παρουσιάζονται ἐνίοτε σκοτειναὶ καὶ ἀόριστοι. Πολλὰ τὰ ἡμαρτημένα ὡς ἐκ τούτου ἐγράφησαν παρ' ὄλην τὴν εἰλικρινῆ προσπάθειαν τῶν ἐπιστημόνων, οἵτινες δυστυχῶς δὲν ἔσχον συνεπίκουρον τὴν σκαπάνην, ἵνα τελικῶς ἐπακολουθήσωσι τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν πειστικὰ πορίσματα. Τὸ παρὸν πόνημα, τρίτον τῆς σειρᾶς τῶν Βυζαντινῶν μελετῶν μου, περιλαμβάνει τὰ περὶ τοῦ Πετρίου, ἱστορικῆς περιοχῆς τῆς πόλεως πλησίον τοῦ Κερατίου κόλπου κειμένης, ἐν ἧ καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ τριῶν καὶ ἡμίσεως περίπου αἰώνων.

Ἀντιπαραβάλλον ἐνταῦθα πληθὺν χωρίων εἰλημμένων ἐκ διαφόρων ἱστορικῶν πρὸς τὰ πορίσματα τῶν ἀτομικῶν ἐρευνῶν μου ἐπὶ σωζομένων μνημείων, παρέχω καθ' ὅσον δύναμαι τοῖς φιλαρχαίοις τῶν πεπλανημένων τὴν ἐπανόρθωσιν.

Πλεῖσθ' ὅσα τοπογραφικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ προβλήματα, παραμένοντα

ἄλλα μέχρι σήμερον, συνδέονται μετὰ τῆς περιωνύμου ταύτης τοποθεσίας, τῶν ἐκ τῶν ἱστορικῶν καὶ περιηγητῶν πληροφοριῶν οὐσῶν ἐν πολλοῖς ἀσαφῶν καὶ ἡμαρτημένων.

Ἐν τῇ παρουσίᾳ μελέτῃ περιέχονται πᾶσαι αἱ πληροφορίες καὶ ἐξηγήσεις περὶ τῶν τῆς περιοχῆς ταύτης τειχῶν καὶ πυλῶν, περὶ τῆς τοποθεσίας αὐτῶν, περὶ τῆς τοπωνυμίας καὶ τῶν μνημείων ἅτινα περιεκλείοντο αὐτόθι ἐν ἀντιπαραβολῇ τινῶν ἐκ τούτων πρὸς ἄλλα ὁμώνυμα ἢ ταυτόσημα ἀλλαχού τοῦ Βυζαντίου κείμενα.

Περαίνων τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμάς, τρέφω τὴν παρήγορον ἐλπίδα, ὅτι θὰ δώσω διὰ τοῦ παρόντος ταπεινοῦ μου πονήματος ἀφορμὴν καὶ εἰς ἄλλους ὅπως ἐγκύψωσι μετ' ἀγάπης καὶ ζήλου ἐπὶ τῆς μελέτης τῆς Βυζαντινῆς τοπογραφίας καὶ εἰδικῶς τῶν Βυζαντινῶν μνημείων ἀποτελούντων τὸ μόνον ἀψευδὲς καὶ πολυτίμητον μαρτύριον ὑπερχλιετοῦς ἐνδόξου πολιτισμοῦ, ἢ γοητεία τοῦ ὁποίου πάντοτε καθοδηγεῖ τὴν σκέψιν μου ἀποτελεσματικῶς ἐνισχύουσά με ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐπιπόνου ἐρευνῆς.

ΜΙΣΝ

ΤΟ ΠΕΤΡΙΟΝ ΤΟΥ ΚΕΡΑΤΙΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΟΥ ΚΕΡΑΤΙΟΥ ΚΟΛΠΟΥ.—Τὰ παραθαλάσσια τείχη τοῦ Κερατίου κόλπου ἐκτεινόμενα ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως μέχρι τῆς πρὸς βορρᾶν ἀκρότητος τῶν Χερσαίων Τειχῶν ἀποτελοῦνται, ἔξαιρουμένου μικροῦ τμήματος, ἀπὸ ἀπλῆν σειρᾶν. Κατὰ τὸν Βυονδελμοντί τὸ τεῖχος τοῦτο ἐνισχύετο ὑπὸ 110 πύργων. ¹ Εἰς πλεῖσθ' ὅσα μέρη τὰ τείχη ταῦτα ἠγέρθησαν κατὰ μέγα μέρος εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, τοῦθ' ὅπερ διαπιστοῦται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ στόλος τῶν Σταυροφόρων, τῷ 1203—4, κατόπιν τῆς ἐκβιάσεως τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος, ἐπλησίασε τόσον πολὺ τὰ τείχη, ὥστε οἱ Λατῖνοι διὰ τῶν ἐπὶ τῶν ἰσῶν τῶν σκαφῶν τῶν προσηρμοσμένων κινητῶν γεφυρῶν ἤλθον εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν με τοὺς πολιορκουμένους ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Πετρίου, δυνηθέντες διὰ τῶν γεφυρῶν τούτων νὰ ἀνέλθωσιν εἰς τοὺς πύργους ² τοῦ παραθαλασίου τείχους.

Τὰ τῆς Προποντίδος τείχη ἀνηγέρθησαν ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς θαλάσσης, οἱ δὲ παρατηρούμενοι ἔτι καὶ νῦν πολλοὶ πύργοι ³ ἔχουσι τὰς βάσεις τῶν ἐντὸς αὐτῆς· ἀλλ' ἡ λεπτομερὴς ἐξέτασις τῶν τειχῶν τούτων ἐκφεύγει, τόγχε νῦν, τῶν ὁρίων τῆς παρουσίας μελέτης.

Τὰ τοῦ Κερατίου κόλπου τείχη ὑπὸ ραθυμίας ἀμελούμενα, βραδέως ἀλλὰ διαρκῶς πίπτουσιν εἰς ἐρείπια καὶ εἰς παντελῆ ἐξαφάνισιν παραδί-

1.—Christophori Buondelmonti, Florentini, Librum Insularum Archipelagi. Lipsiae et Berolini, 1824, § 65 σ. 121.

2.—Geoffroi de Ville-Hardouin, Histoire de la conquête de Constantinople. Paris, 1909. Κεφ. 36ον. Prise de vingt cinq tours. § 175, 176. σ. 62. Κεφ. 53ον. Les croisés s'emparent d'une partie de la ville § 242-3-4. σ. 89-90. Χρονολογικὰ Ὑπομνήματα Ἀνωνόμου, Περὶ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τῶν Λατίνων καὶ τῆς ἐπανόδου τῶν Παλαιολόγων. Ἐκδ. Ph. Ant. Dethier. τ. Α'. σ. 545. Ἀνωνόμου, Ἱστορικὸν διὰ στίχων. Περὶ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τῶν Λατίνων καὶ τῆς ἐπανόδου τῶν Ρωμαίων Κομνηνῶν τῶν Παλαιολόγων. Ἐκδ. Ph. Ant. Dethier. τ. Α'. σ. 504-505. Στιχ. 250-253. Ἀνωνόμου, Σύνοψις Χρονική. Ἐν Σάθα, Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ. τ. Ζ'. σ. 436.

3.—Κατὰ τὸν Chr. Buondelmonti, Ἐνθ' ἄνωτ. § 65. σ. 121. «ἀπ' αὐτῆς δὲ τῆς Χρυσῆς Πύλης μέχρι πάλιν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μίλια εἰσὶν ἑπτὰ, καὶ πύργοι ἑκατὸν ἐννενήκοντα καὶ ὀκτώ.»

δονται. Σήμερον διασώζονται τμήματά τινα μόνον αὐτῶν. Ἐκ τῶν τειχῶν τούτων ἡμεῖς θὰ πραγματευθῶμεν μόνον περὶ τῶν παρὰ τὸ Πετρίον.

ΠΕΤΡΙΟΝ — Ἀπὸ σημείου τινὸς κειμένου ὀλίγον πρὸς δυσμὰς τῆς πύλης τοῦ Φαναρίου μέχρις ἐτέρου κειμένου ὀλίγον πρὸς ἀνατολὰς τῆς πύλης τοῦ Πετρίου τὰ τείχη εἶναι διπλᾶ ἐπὶ μήκους 265 μέτρων περίπου.

Τὰ τείχη ταῦτα σχηματίζουσιν εὐρὴν περίβολον. Ἐκ τούτων τὸ μὲν ἐγγὺς τῆς θαλάσσης ἐκτείνεται εἰς μεγάλην τεθλασμένην γραμμὴν, τὸ δὲ ἐσωτέρον εἰς κάμπυλιν, ἢ μᾶλλον εἰς τόξον μεγάλου βάρους, κατὰ προσέγγισιν 65 μέτρων, ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων βορείων κλιτύων τοῦ πέμπτου λόφου.

Ὁ ὑπὸ τῶν δύο τειχῶν σχηματιζόμενος, οὕτως, εὐρὺς περίβολος ἐκαλεῖτο μετὰ τὴν ἄλωσιν «τὸ κάστρον τῶν Πετρίων.»¹

Τὸ «Κάστρον τῶν Πετρίων» «Castrum Petrii» κατὰ τὸν Δουκάγγιον² ἐπὶ μὲν τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους εἶχε μίαν πύλιν «τὸ Διπλοφάναρον», ἐπὶ δὲ τοῦ παραθαλασίου δύο, τὴν τοῦ Φαναρίου καὶ τὴν τοῦ Πετρίου (Πετριᾶ Καπουσοῦ) ἢ τὴν «Porta Sidera» κατὰ τὸν Mortdmann. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο πυλῶν ἀπόστασις εἶναι 225 μέτρων περίπου. Ἡ πύλη τοῦ Πετρίου εὐρίσκειτο εἰς τὴν πρὸς ἀνατολὰς ἀκρότητα τοῦ ἔξω τείχους τοῦ κάστρου τῶν Πετρίων, συνεκoinῶναι δὲ μετὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐκτεινομένης κατὰ μῆκος τῶν ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Κερατιοῦ κόλπου ὑψομένων τειχῶν. Ἀνεξήγητος τυγχάνει ἡμῖν ἡ αἰτία τῆς τοιαύτης κατασκευῆς τῶν τειχῶν εἰς τὸν τομέα τούτον. Ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ χάρτῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ ὑπὸ τοῦ Φλωρεντινοῦ Buondelmonti περὶ τὸ 1420 ἢ 1422 σχεδιασθέντι, προωρισμένῳ δὲ νὰ κοσμήσῃ τὸ περὶ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους σύγγραμμα του,³ ἐν ᾧ θὰ

1.—Ἀναφέρεται ἐν τῷ Βαρβαρογραικῷ Κώδικι ὡς κάστρον τῶν λεγομένων Πετρίων, ἐνῶ ὁ Νικήτας Χωνιάτης (σελ. 721) ἀναφέρει, παρασιωπῶν τὸ κάστρον, μόνον Πετρία. Διὰ τὸν Βαρβαρογραικὸν Κώδικα βλέπε: Karl Krumbacher, Geschichte der Byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches [527-1453]. München, 1897. σ. 285. S. Pauly-Wissowa, Real Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Stuttgart, 1901, ἐν λέξ. Constantinopolis σ. 1005-1006. Κωνσταντινοῦ Πατριάρχου, Κωνσταντινῆς Παλαιὰ τε καὶ Νεωτέρα ἤτοι Περιγραφή Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκδόσις δευτέρα. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1844. σ. 19. «Αὐτὴ δὲ ἡ κυκλικὴ ἀναδίπλωσις τῶν τειχῶν ἐκαλεῖτο πρὸ τῆς ἀλώσεως Κάστρον τῶν Πετρίων καὶ Πετρίου.»

2.—Du Cange, Constantinopolis Christiana. Ἐκδ. Βενετίας, 1729. Βιβλ. Α'. Κεφ. 16ον § 5η, σ. 43.

3.—Ὁ χάρτης οὗτος διετηρήθη εἰς πλεῖστα ἀντίγραφα, ἐξ ὧν τρία εἰσὶ τὰ γνωστότερα. Τὸ ἐν εὐριστόμενον ἐν τῇ τοῦ Βατικανοῦ Βιβλιοθήκῃ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Revue de l'art Chrétien (Σεπτέμβριος 1891). Τὸ ἕτερον, τὸ καὶ πληρέστερον ὅλων ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐν Βενετίᾳ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Σάθα (Μῆμητα Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τ. Γ'). Τὸ τρίτον ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Du Cange ἐν τῷ μεγίστῃ ἱστορικῆς ἀξίας συγγράμματι του «Constantinopolis Christiana,» καὶ ὑπὸ τοῦ Banduri ἐν τῷ συγγράμματι του «Imperium Orien-

ὑπῆρχε καὶ περιγραφή τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, παρατηροῦμεν ὅτι τὰ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ Κερατιοῦ κόλπου ἐκτεινόμενα τείχη ἦσαν ἀπλᾶ, ἐνῶ εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν ὑπὸ διαφόρων σχεδιασθέντας χάρτας καὶ πανοραμιακὰς θέας, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον φανταστικὰς, τμήμα μόνον τῶν παραθαλασσιῶν τοῦ λιμένος τειχῶν, περὶ τὰ μέρη τοῦ Πετρίου, εἶναι διπλοῦν.¹ Πότε ἐκτίσθη τὸ προτείχισμα

tale». Φαίνεται μοι ὅτι αἱ ὑπὸ τοὺς χάρτας τούτους ἐξηγήσεις (legendes) θὰ προσετέθησαν ὀλίγον βραδύτερον, ἴσως μετὰ τὴν ἄλωσιν, καθότι διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων. Πρβ. E. Legrand, Description des îles de l'Archipel par Chr. Buondelmonti. Paris, 1897.

1.—Χάρται καὶ κυριώτεροι πανοραμιακαὶ θέαι καὶ εἰκόνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως. α') Χρονικὸν Hartmann Schedel. Nürnberg, 1493. Ἐν τῇ εἰκόνι τῆς Κωνσταντινουπόλεως διακρίνομεν τέσσαρας πύργους ἐπὶ τοῦ παραθαλασίου καὶ τέσσαρας ἐτέρους ἐπὶ τοῦ ἐσωτέρου τείχους τοῦ Κάστρου τῶν Πετρίων.

β') Σχέδιον Λόκιμαν Ἐφένδη (κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος) ἐξ ἀνεκδότου χειρογράφου τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραγίου ὑπ' ἀριθμ. 1431 τοῦ ἱστοριογράφου τῶν Σουλτάνων μέχρι τοῦ 1516. Ἐν τῷ περιτειχίσματι τοῦ Πετρίου παρατηροῦμεν τέσσαρας ἢ πέντε μὲν πύργους ἐπὶ τοῦ παραθαλασίου ἰσαριθμοὺς δὲ ἐπὶ τοῦ ἐσωτέρου τείχους.

γ') Σχέδιον τοῦ Vavassore (ἐν ἔτει 1520) μετὰ τεσσάρων πύργων τοῦ παραθαλασίου καὶ δύο τοῦ ἐσωτέρου τείχους. Ὁ πύργος τῆς πύλης Φαναρίου ἐν τῷ παρόντι σχεδίῳ φαίνεται ἐρυμνότερος τῶν ἄλλων.

δ') P. Gylli, De Constantinopoleos Topographia. lib. IV. Lugduni Batavorum. Ex officina Elzeviriana. Anno 1632. Ἐν τῷ σχεδίῳ τούτου ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τῆς ἀνωτέρω ἐκδόσεως, παρατηροῦμεν μόνον τοὺς τέσσαρας πύργους τοῦ ἐσωτέρου τείχους.

ε') Notitia utraque cum Orientis tum Occidentis. Bâle, 1552. Κατεχωρήθη ἐν ταύτῃ ἔγχρωμος φανταστικὴ θέα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

στ') Onuphrius Panvinius (1529-1565), De ludis Circensibus libri II etc. Ven. 1600, σ. 60 καὶ ἐξῆς. Σχέδιον τοῦ Ἱπποδρόμου ἐν ἔτει 1550 καὶ οὐχ ὡς ἀναγράφεται 1450, καταχωρηθὲν ἐν τῷ G. Graevius Thesaurus antiquitatum romanorum. τομ. IX. Lugd. Batavor 1699 καὶ ἐν τῷ Imperium Orientale τοῦ Banduri. Parisiis, 1711. τομ. Β'. Βιβλ. 3ον σ. 664-665.

ζ') Konstantinopel unter Sultan Suleiman dem Grossen. Aufgenommen in Jahre 1559 durch Melchior Lorichs aus Flensburg, von Eugene Oberhummer. München 1902. σελ. 18. Ἐν τῷ σχεδίῳ τούτῳ παρατηροῦμεν 9 πύργους ἐπὶ τοῦ παραθαλασίου καὶ 6 ἐπὶ τοῦ ἐσωτέρου τείχους. Οἱ πύργοι τοῦ τελευταίου τούτου κείνται ἅπαντες εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὰς τμήμα τοῦ τείχους καὶ ἐνταῦθα ὁ πύργος τῆς πύλης Φαναρίου φαίνεται ἐρυμνότερος τῶν ἄλλων.

η') A. du Pinet, Plantz, pourtrait et descriptions de plusieurs villes et forteresses. Lyon, 1564. σ. 246-247. Τὸ σχέδιον τοῦτο ὁμοιάζει τὸ τοῦ Buondelmonti.

θ') Caedicius (Mordtmann) «Byzantium, nunc Constantinopolis». Ancien plan de Constantinople (Plan venetien) μεταξὺ 1566 καὶ 1574, τυπωθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ ἀνωτέρω πανοραμιακὴ θέα εἶναι ὁμοία σχεδὸν τῇ τοῦ Vavassore. Τὸ σχέδιον εἶναι ἐλαττωματικὸν καθότι θέτει τὸ κάστρον τῶν Πετρίων περισσότερον τοῦ δέοντος πρὸς δυσμὰς. Ἐνταῦθα διακρίνομεν 4 πύργους ἐπὶ τοῦ παραθαλασίου καὶ 2 ἐπὶ τοῦ ἐσωτέρου τείχους.

ι') Plan de Wilhelm Dilich, 1606, μὲ 5 πύργους ἐπὶ τοῦ παραθαλασίου καὶ 2 ἐπὶ τοῦ ἐσωτέρου τείχους.

ἢ τὸ δεύτερον τείχος τοῦ Πετρίου, παραμένει ἄγνωστον τοῖς πᾶσι. Περὶ τοῦ Πετρίου, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ πατριαρχικὸς οἶκος καὶ ναός, σήμερον ὀλίγιστα γνωρίζομεν, ἔνεκα δὲ τῆς τελείας σχεδὸν ἐξαφανίσεως καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐρειπίων οὐδεμία εἰκασία εἶναι δυνατή. Ἡ δι' ἀνασκαφῶν ἔρευνα μόνον χώρων τινῶν, χορηγία τῶν φιλαρχαίων, εἴμεθα βέβαιοι

ια') Joh. Jacob Senfftel, Cyanaeae Redivivae, 1691, Augsburg. 'Ἐν τῷ σχεδίῳ τούτῳ διακρίνομεν τέσσαρας πύργους τοῦ παραθαλασίου καὶ δύο τοῦ ἐσωτέρου τείχους.

ιβ') Plan de Constantinople par M. Seutter (18ου αἰῶνος) d'après l'exemplaire du British Museum (2e partie. V. PL. III) Bas du plan No. 43990 (3)

ἐνθ' ἀνωτέρω Haut du plan No. 43990 (3) δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Mordtmann ἐν τῇ Esquisse topographique de Constantinople. Lille, 1891, καὶ ἐν τῇ Revue de l'Art Chretien, τόμ. Β'. Σεπτέμβριος 1891. 'Ἐν τῷ τοῦ Πετρίου περιτειχίσματι παρατηροῦμεν 4 πύργους ἐπὶ τοῦ παραθαλασίου καὶ 2 ἐπὶ τοῦ ἐσωτέρου τείχους. Ὁ πύργος τῆς πύλης Φαναρίου φαίνεται ἐρμυνότερος τῶν ἄλλων.

ιγ') Plan de Johann Baptist Homann. Nürnberg, 1720. Ἡ Κωνσταντινούπολις μετὰ τῶν περιχώρων. Accurate Vorstellung der Orientalisch — Kaiserlichen Haupt- und Residenz-Stadt Constantinopel samt ihrer Gegend und zweven berühmten Meer-Engen, Bosphoro Thracio und Hellesponto, oder dem freto der Dardanellen.

ιδ') Plan de Reben (1764).

ιε') Plan de Conrad Lotter (1770) [Plan von Constantinopel, mit der umliegenden Gegend, und des Canals vom Schwarzen Meer, verlegt von Tob. Conr. Lotter in Augsburg.]

ιστ') Fr. Kauffer (1786). 'Ἐν μέρει διακρίνονται ἐν τῷ παρόντι χάρτι τὰ τοῦ Πετρίου τείχη.

ιζ') «Ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Κόλπου τῆς τοῦ Καταστένου τῆς τῆς ἀπὸ τὸ Σταυροδρόμι θέας τῆς τῶν περὶ αὐτὴν καὶ τοῦ Στραγίου μὲ τὰς παλαιὰς καὶ νέας ὀνομασίας» παρὰ τοῦ Ρήγα Βελεστινλή Θεσσαλοῦ 1796.

ιη') Miniatures de Skylitzes de Madrid (ἐκ χειρογράφου τοῦ 14ου αἰῶνος). Βλέπε ἐπίσης τοὺς χάρτας τῆς μεσαιωνικῆς Κωνσταντινουπόλεως τοὺς σχεδιασθέντας ὑπὸ τοῦ F. Muralt, Gemälde von Constantinopel. Penig, 1805 τόμ. Β'.

ιθ') Plan de Kauffer. Βελτιωθὲν ὑπὸ τοῦ Bocage (1821) καταχωρηθὲν δὲ ὑπὸ Χάμμερ ἐν τῷ συγγράμματι του Constantinopolis und der Bosphorus.

κ') Plan de von Moltke (1836).

κα') Beschreibung der Kaiserstadt Constantinopel, ἐκδοθ. par Wilhelm Seifert. Mainz, 1828 (nach Niebuhr und von Hammer.)

κβ') Σκαρλάτου Βυζαντίου. Χάρτης ἐν τῇ τριτόμῳ αὐτοῦ Κωνσταντινουπόλει. Ἀθήνησι, τ. Α'. 1851-τ. Β'. 1862. τ. Γ'. 1869.

κγ') C. Stolpe. «Plan von Constantinopel» Mit seinem Vorstädten, dem Hafen und einen Theile des Bosphorus. Jahre 1866. Berlin.

κδ') C. Freiherr von der Goltz Pascha. Karte der Umgegend von Constantinopel. Berlin, 1888-1895.

κε') E. Oberhummer. Μικρὸς χάρτης ἐν τῷ ἄρθρῳ «Constantinopolis» ἐν τῇ Pauly-Wissowa, Real Encyclopädie. σ. 1012-1013 καὶ χάρτης ἐν σελ. 1008-1009.

κστ') E. Oberhummer. Constantinopel im Mittelalter ἐν τῇ Constantinopolis. Abriss der Topographie und Geschichte. Stuttgart, 1899.

δι τὰ παράσχη ἄφθονα βάσιμα στοιχεῖα πρὸς σκέψεις, μελέτας καὶ ἀσφαλῆ συμπεράσματα.

ΟΝΟΜΑΣΙΑ — Ἡ προέλευσις τῆς ἑπωνυμίας «τὰ Πετρία» μένει εἰσέτι, δυστυχῶς, ἀκαθόριστος. Ἐάν πιστεύσωμεν τοὺς χρονογράφους Θεοφάνη καὶ Κεδρηνόν, ἔχομεν Παλαιὸν Πετρίν¹ καὶ Πετρίν,² ἔξ οὗ συμπεραίνει τις ὅτι καὶ Νέον Πετρίν ὑπῆρχε. Ἐκαλεῖτο Πετρίον ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐν τῇ Αὐλῇ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου τελετάρχου Πέτρου Πατρικίου.³ Ὁ Mordtmann

κζ') J. Mordtmann. Χάρτης ἐν τῇ Revue de l'Art Chretien. Constantinople au moyen âge, 1891.

κη') M. A. Belin. Χάρτης ἐν τῇ Histoire de la latinité de Constantinople. Paris, 1894.

κθ') Edwin A. Grosvenor. Χάρτης ἐν τῷ διτόμῳ ἔργῳ αὐτοῦ Constantinople. London 1895 τ. Α'. «Map of Stanbul.»

λ') Th. Reinach. Χάρτης ἐν τῇ Revue des Études grecques τ. Θ'. 1896.

λα') Alexandre Van Millingen. Χάρτης ἐν τῇ Byzantine Constantinople. The Walls of the city and adjoining historical sites. London 1899. «Map of Byzantine Constantinople.»

λβ') L. de Beylié. Χάρτης ἐν τῇ L'Habitation Byzantine. Paris, 1902.

λγ') E. M. Ἀντωνιάδου. Χάρτης ἐν τῇ Ἐκκράσει τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἀθήναι, 1907. τ. Α'. Εἰκῶν 11η.

λδ') Henrich Glück. Alt = Konstantinopel. Konstanitnopol im Mittelalter. München = Passing 1920.

λε') William Holden Hutton. Constantinople. «Plan of Constantinople» 1925.

λστ') Djelal Essad, Constantinople. De Byzance à Stamboul. Paris, 1909 «Plan de Constantinople.»

λζ') Ginlio Quirino Giglioli. Χάρτης ἐν τῇ Constantinopoli. La Roma Nova d'Oriente Roma, σ. 9.

λη') ΜΙΣΝ. Χάρτης Τοπογραφικὸς καὶ Ἀρχαιολογικὸς τῆς Μεσαιωνικῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1936. Ὁ ὡς ἄνω Χάρτης ἐξεδόθη ἐπίσης λατινιστί, γαλλιστί καὶ γερμανιστί.

1.—Θεοφάνους Χρονογραφία τ. Α'. σ. 563.

Σημ. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς εἶναι ἅπαντες τῆς γνωστῆς ἐκδόσεως τῆς Βόννης.

2.—Γεωργίου Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν. τ. Α'. σ. 774,

3.—Justiniani, Novellae 123, 137 hoc titulo «Petro Gloriosissimo Magistro divinatorum officiorum.» Προζοπίου Καισαρέως, Ἱστορία τῶν γοθικῶν πολέμων. σ. 21. Μενάνδρου Προτίκτορος, Τὰ σωζόμενα. σ. 133, 144, 150. Σουΐδα Λεξικόν. Βερολίνον, 1854 σ. 851

Α. Πέτρος. Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως. Γ'. Περὶ Κτισμάτων. Ἐκδοσις Th. Preger (Scriptores Originum Constantinopolitanarum) τ. Β'. § 97, σ. 249 καὶ § 151 σ. 264.

Ἄνωνμος παρὰ Banduri. Imperium Orientale τ. Α'. Βιβλ. Α'. § 56 σ. 20 καὶ βιβλ. Β' § 111 σ. 40. Γεωργίου Κωδινοῦ, Περὶ Κτισμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, σ. 114.

Mme B. de Khitrovo, Itinéraires Russes en Orient. Genève, 1839, τ. Α'. σ. 99. Byzantinische Zeitschrift. Leipzig/Berlin τ. ΙΑ'. ἔτ. 1905, σ. 529, 531. Ἀρθρον τοῦ J. Haury

«Petros Patrikios Magister et Petros Patrikios Barsymes.» Byzantion. Revue Internationale des Études Byzantines. Bruxelles. τ. Β'. ἔτ. 1925, σ. 55-76. Ἀρθρον τοῦ Vlad

Valdenberg. «Les idées politiques dans les fragments attribués à Pierre le Patrice.» Karl Krumbacher, Geschichte der Byzantinischen Literatur von Justinian bis zum

Ende des Oströmischen Reiches (527-1453.) München, 1897. IX, 1 σ. 237-239. Du Cange

Constantinopolis Christiana Βιβλ. Β'. Κεφ. 16ον § 64 σ. 136.

νομίας ὅτι θὰ ἀποκαταστήσῃ τάξιν τινὰ εἰς τὸ σφόδρα συγκεχυμένον ζήτημα τῆς ὀνομασίας, διακρίνει «Πέτραν καὶ Πετρία,»¹ ἐν ἐμβριθεστάτῃ δὲ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου μελέτῃ του ἐκείνου μὲν ὀρίζει κειμένην εἰς τόπον μικρὸν ἄνωθι τοῦ Μπαλατᾶ τὸν νῦν καλούμενον «Κεσμέ Καγιά,» (λαβόντα τὴν ἐπωνυμίαν ἀπὸ βράχων ἀπορρώγων τοῦ μέρους ἐκείνου), «ταῦτα δὲ φρονεῖ, ὡς λέγει καὶ ὁ Γεδεών, ἐν μέρος καὶ μόνον εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν ἐκφερόμενον, ἴσως διὰ τὸ μεγαλορρημονέστερα κατὰ τοὺς πάλαι γραμματικούς εἶναι τῶν ἐνικῶν, τὰ πληθυντικά.»² Εἰκάζει δὲ ὅτι Πετρίον εἶναι τὸ σήμερον Πετρί-καπί, ἐπὶνομασθὲν ἀπὸ τινος ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, τὸ ἀπὸ τῆς πύλης δὲ τοῦ Πετρίου μέχρι τῆς πρὸς ἀνατολὰς πύλης τῆς Ἁγίας διάστημα ὡς καὶ τὰ ἔνδον καὶ περὶ αὐτῆς φρο εἶ ὅτι κατέχουσι τὸν τόπον τοῦ πάλαι καλουμένου «Τὰ Δεξιοκράτους».

Πᾶσαι αἱ ἔκδοχαὶ περὶ τῶν διαφόρων ὀνομασιῶν, Πετρίν, Παλαιὸν Πετρίν, Πετρία κ. τ. λ. μένουσι ἀνεπιβεβαίωτοι, συντελούσης πρὸς τοῦτο καὶ τῆς συγχύσεως, ἥτις ἐπικρατεῖ ἐν ταῖς ἀφηγήσεσι τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων. Πάντως τὰ Πετρία οὐδόλως πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τὴν Πέτραν³ ὡς ἐγένετο κατὰ τὸ παρελθόν.

Κατ' ἐμέ, ἡ συνταύτισις αὕτη δὲν εἶναι ὀρθή. Φρονωῶ, ὅτι Πετρί, μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἐκαλεῖτο ἡ περιοχὴ ἢ περικλειομένη ὑπὸ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Πετρίου, καίτοι ταῦτο ὁ Du Cange καλεῖ Φανάριον.⁴

Ἡ περιοχὴ αὕτη, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐξετείνεται ἀπὸ τῆς πύλης τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας ἢ καὶ ὀλίγον ἐπὶ ἀνατολικώτερον ταύτης, μέχρι εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς δυσμὰς τῆς πύλης τοῦ Φαναρίου. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἐκλαμβάνοντες τὴν περιοχὴν, γράφουσι τὰ Πετρία εἰς πληθυντικόν.⁵

Μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ ἀκριβῶς τῷ 1601 ἡ περιοχὴ τοῦ προτειχίσματος ἐκαλεῖτο Διπλοφάναρον.⁶

1.—Mordtmann, Esquisse topographique de Constantinople. Lille, 1892. § 68 σ. 41, καὶ § 129, 130, 131. σ. 74-75.

2.—Μ. Γεδεών, Ἐγγραφοὶ Λίθοι καὶ Κεράμια. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1893 σ. ριγ'.

3.—Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ'. Κεφ. 4ον § 12 σ. 69. Σκ. Βυζαντίου. Ἡ Κωνσταντινούπολις τ. Α'. σ. 563,

4.—Du Cange, C. C. Βιβλ. Α'. Κεφ. 14ον § 9 σ. 44.

5.—Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου, Ἱστορία, σ. 16. Νικήτα Χωνιάτου, Χρονικὴ Διήγησις. σ. 721. Ἀνωνύμου, Σύνοψις Χρονικῆ. Ἐν Σάθια, Μεσαιωνικῆ Βιβλιοθήκη τ. Ζ' σ. 447. Ἐφραίμ Μοναχοῦ. σ. 278. Στιχ. 6827 καὶ σ. 287 Στιχ. 7076.

6.—Σκ. Βυζαντίου, Ἡ Κωνσταντινούπολις τ. Α'. σ. 562. «τὸ δὲ μεταξὺ τῶν τειχῶν τοῦτο διάστημα εἶναι τὸ λεγόμενον Διπλοφάναρον» ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἀπὸ πατριαρχικά ἔγγραφα ἀπολελυμένα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ἐν οἷς ἀναγινώσκωμεν: «Νέον Πατριαρχεῖον τὸ ἐν Διπλοφαναρίῳ» μέχρι δὲ τοῦ τέλους τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἐσφύζοντο ἐπὶ ἀρχαῖαι τινες ὀνομασίαι τοποθεσιῶν, ὅπως ἡ νῦν ἐνορία τῆς Ξυλοπόρτης ἐλέγετο ἐνο-

Ὁ Σκ. Βυζαντίου φρονεῖ ὅτι τὸ Παλαιὸν Πετρίν καὶ τὸ Νέον ἔκειντο παρ' ἄλληλα¹ χωρὶς ὅμως ν' ἀναφέρῃ σχετικὴν μαρτυρίαν.

ΔΙΠΛΟΦΑΝΑΡΟΝ — Ὁλίγον πρὸς δυσμὰς τῆς πύλης τοῦ Φαναρίου, εἰς τὴν γωνίαν τὴν σηματοδοτούμενην διὰ τῆς συνοχῆς τῶν διπλῶν τειχῶν ἐσωτέρου καὶ ἐξωτερου ὑπῆρχε μικρὰ πύλη «τὸ Διπλοφάναρον»,² ἥτις ἦγεν ἐκ τοῦ ἄστεως εἰς τὸ Κάστρον, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐγγύς τῆς θαλάσσης τείχους ὑπῆρχεν, ὡς προείπομεν, ἡ πύλη τοῦ Φαναρίου.³ Περὶ τῆς ὀνομασίας τῆς πύλης ταύτης κρίνομεν σκόπιμον νὰ ἐπεκταθῶμεν ἐνταῦθα.

ΠΥΛΗ ΦΑΝΑΡΙΟΥ — Ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν παραθαλασσιῶν πυλῶν τοῦ Κερατίου κόλπου, ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, ἡ πύλη αὕτη ἔρχεται ἀμέσως μετὰ τὴν τοῦ Παλατίου. Οἱ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιγράψαντες ξένοι ἱστορικοὶ τὴν ἀνα-

ρία τοῦ Κανάβη, Ἁγιος Νικόλαος τῶν Ἀχρεϊδιανῶν ἐκαλεῖτο ὁ Ταξιάρχης ἐν Μπαλατᾶ, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς πόλεως Φαναρίου μέχρι τῆς τοῦ Πετρίου ἐκτενόμενον μέρος ἐκαλεῖτο Διπλοφάναρον.

1.—Σκ. Βυζαντίου, Ἡ Κωνσταντινούπολις τ. Α'. σ. 563.

2.—Du Cange, C. C. Βιβλ. Α'. Κεφ. 14ον § 10η σ. 44. Petr. Gyllii, De Bosphoro Thracio. Lugd. Bat. Elzev., 1632. Βιβλ. Β'. Κεφ. 2ον. J. Leunclavius, Pandecte Hist. Turcie s. 200 ἐν Migne τ. 159ος σ. 871-879. Steph. Gerlach (1573-1578), Türk Tagebuch σ. 454. Salomon Schweiggër (1578-1581), Reiss=Beschreibung. Nürnberg, 1664. σ. 104. Ἀνωνύμου 16ου αἰῶνος, ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift, τ. ΚΑ'. ἔτ. 1912 σ. 461-471. Th. Preger, Ein anonymes Verzeichnis der Tore und Inschriften on den Mauern Konstantinopels im 16 Jahrhundert. Thomas Smith, Septem Asiae Ecclesiarum et Constantinopoleos Notitia.

3.—Zorzo Dolfin, Assedio e presa di Constantinopoli nell'anno 1453, ἔκδ. Dethier τ. Δ'. § 65 σ. 1014. Leonardi Chiensis, de Urbis Constantinopoleos jactura captivitateque Epistolas. Ἐκδ. Dethier, τ. Α'. § 25 σ. 588 καὶ ἐν Migne τ. 159ος σ. 935 § 25 βλ. καὶ ἰταλικὸν κείμενον, Lettera di Leonardo da Chio, Arcivescovo di Metelino scritta a Papa Nicola V. intorno alla Presa di Constantinopoli. Ἐκδ. Dethier τ. Α'. § 25 σ. 644. Du Cange, C. C. Βιβλ. Α'. Κεφ. 14ον § 9η σ. 44. Leunclavius, Pand. Hist. Turcie s. 200 ἐν Migne τ. 159ος σ. 871-879. P. Gyllii, De Topographia Constantinopoleos Βιβλ. Α'. Κεφ. 20ον. P. Gyllii, De Bosphoro Thracio Βιβλ. Β'. Κεφ. 2ον. Joseph von Hammer, Constantinopolis und der Bosphoros. Pesth, 1822. § 20 σ. 103. Steph. Gerlach (1573-1578), Türk Tagebuch σ. 454. Salomon Schweiggër (1578-1581), Reiss-Beschreibung σ. 104. Ἀνωνύμου 16ου αἰῶνος ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift τ. ΚΑ'. ἔτ. 1912 σ. 469. Th. Preger. Ein anonymes Verzeichnis der Tore und Inschriften an den Mauern Konstantinopels im 16. Jahrhundert. Melchior Lorichs aus Flensburg, Konstantinopel unter Sultan Suleiman dem Grossen. Aufgenommen in Jahre 1559 von Eugen Oberhammer. München, 1902. Tafel XV. p. 15. J.-B. Lechevalier, Voyage de la Propontide et du Pont-Euxin. Paris, 1800. σ. 262. Choiseul Gouffier, Voyage Pittoresque dans l'Empire Ottoman tom. Δ'. σ. 18. Thomas Smith, Septem Asiae Ecclesiarum et Constantinopoleos Notitia.

φέρουσιν ὡς «Porta Phani»¹ καὶ «Porta del Pharo»² καὶ «el Phanari».³

Δυσὸν λοιπὸν θάτερον: ἢ μεταφράζουσιν οὗτοι ἀπλῶς τὴν λέξιν Φανάριον, ὡς σημαίνουσιν φανὸν ἢ φάρον, ἢ ὑποδεικνύουσιν ὑπάρχοντα φανὸν ἢ φάρον αὐτόθι πρὸς ὁδηγίαν τῶν ναυτιλλομένων.

Τῆς ὀνομασίας «Porta Phanari» τὸ πρῶτον μνεῖα γίνεται περὶ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος. Ὡσαύτως καὶ ἡ ἔνδον τῆς πύλης ταύτης συνοικία ἐκαλεῖτο πρὸ τῆς ἀλώσεως Φανάριον, ὡς φαίνεται εἰς ἔγγραφο τοῦ ἔτους 1351, ἐνθα ἀναφέρεται ἡ ὀνομασία «τοῦ Φανάρι». Πρόκειται περὶ γράμματος τοῦ Πατριάρχου Καλλίστου τοῦ Α' (1350—1354) ἀναφερομένου εἰς διαφορὰν τινὰ κτηματικὴν τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῶν Μογγολίων, ἀπολελυμένου δὲ κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1351 καὶ ἐκδεδομένου ὑπὸ Miklosich καὶ Müller.⁴ Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ὁ τουρκικὸς στόλος ἐστάθμευσεν ἀπέναντι τῆς πύλης τοῦ Φαναρίου, «a un luogo de terra che si chiama el Fanare.»⁵

Ἄλλὰ πόθεν προέκυψεν ἡ ἐπωνυμία τῆς πύλης; Ὑπῆρχεν ἄρα γὰρ ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης Φάρος, ἐξ οὗ ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς παραλίας τοῦ Κερατίου κόλπου; Πολὺ ἀμφιβάλλω (μὴ ἀποδεχόμενος τὴν ἄποψιν πολλῶν) ὅτι ὀνομάσθη Φανάριον ἐκ φανοῦ τινος, ὅστις θὰ ἀνῆλθετο αὐτόθι.

Οὐδεὶς τῶν πρὸ τῆς τελευταίας ἀλώσεως χρονογράφων ποιεῖται μνεῖαν φάρου ἐσθημένου ἰδιαιτέρως ἐν Φαναρίῳ. Πολλοὶ κακῶς φρονοῦσιν ὅτ' Ἀλεονάρδος ὁ Χίος καὶ Γεώργιος ὁ Φραντζῆς μνεῖαν ποιοῦνται τοῦ πύργου τοῦ Φάρου τοῦ ἐν Φαναρίῳ.⁶ Παρέχομεν τὰς σχετικὰς περιγραφὰς ἀμφοτέρων τῶν συγγραφέων, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται, ὅτι ἐσφαλμένως ἠρμηνεύθησαν αὐταί. Ὁ Ἀλεονάρδος λέγει: «Gabriel Trevisanus suptilium Galearum (oraefectus) nobilis Venetus, cordatissime a turri Fani usque ad Imperialem portam ante sinum cum quadringentis Venetis egregiis decertabat.»⁷ ἤτοι: Γαβριὴλ ὁ Τριβιζάνος, εὐγενῆς Ἑνετός, ἄρχων τῶν ἐλα-

1.—Ubertini Pusculi Brixiensis, Constantinopoleos Libri IV. Ἔκδ. Dethier. τ. Γ' Βιβλ. 4ον σ. 221. Στ. 189.

2.—Zorzo Dolfin, Assedio e presa di Constantinopoli nell'anno 1453. Ἔκδ. Dethier τ. Δ' § 55 σ. 1009.

3.—Nicolo Barbaro, Giornale dell'Assedio di Constantinopoli 1453. Ἔκδ. Dethier τ. Δ' σ. 818.

4.—Acta Patriarchatus CP. τ. Α' σ. 312-317 § 136 ἔτ. 6860—1351 octobrii ind. V.

5.—Nicolo Barbaro, Giornale dell'Assedio di Constantinopoli, 1453. Ἔκδ. Dethier τ. Δ' σ. 818.

6.—Mordtmann, Esquisse topographique de Constantinople. § 67 σ. 41.

7.—Leonardi Chiensis de Urbis Constantinopoleos jactura captivitateque Epistolae. Ἔκδ. Dethier τ. Α' § 25, σ. 588 καὶ ἐν Migne τ. 159ος σ. 935 § 25. Ἐν τῷ ἰταλικῷ χειρῶν, Lettera di Leonardo da Chio, Arcivescovo di Metelino scritta a Papa Nicola V.

φρῶν γαλερῶν, ἐμάχετο ἠρωϊκώτατα ἀπὸ τοῦ Πύργου «Fani» μέχρι τῆς Ἀυτοκρατορικῆς πύλης πρὸ τοῦ κόλπου μετὰ τετρακοσίων ἐξόχων Ἑνετῶν.

Ἡ φράσις «ante sinum» ἀντιστοιχεῖ ὡς κατωτέρω θελωμεν βεβαιωθῆ, πρὸς τὴν τοῦ ἡμετέρου Φραντζῆ «ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ λιμένος.»

Ὁ Ἀλεονάρδος δὲν μεταφράζει τὴν λέξιν Φανάρι, ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ δὲ εἰκάζομεν ὅτι οὗτος δὲν ὀμιλεῖ ἀποκλειστικῶς περὶ ἐνὸς «Turris Fani» ἐν Φαναρίῳ. Ἐὰν ὀμιλεῖ ὑπὸ τοῦτο τὸ πνεῦμα, θ' ἀνεφέρετο βεβαίως εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Φαναρίου. Κατὰ τὴν πλήρη ὁμῶς διήγησιν τοῦ Ἀλεονάρδου, τὸ «Turris Fani» ὑψοῦτο ἐγγὺς τῆς Βασιλικῆς πύλης «ante sinum» δηλαδὴ ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ λιμένος. Ὁ Ἀλεονάρδος ἐπομένως νοεῖ ἄλλον φανὸν καὶ οὐχὶ ἐκεῖνον ὅστις θὰ ὑψοῦτο πιθανῶς ἐν Φαναρίῳ.

Πρέπει τῷ ὄντι νὰ παραδεχθῶμεν, ἄνευ ἐπιφυλάξεων, ὅτι ἡ παραλία τοῦ Κερατίου κόλπου θὰ εἶχεν οὐχὶ μόνον ἐπὶ τοῦ ἐν Φαναρίῳ ἀκρωτηρίου, ἀλλὰ καὶ εἰς διάφορα ἄλλα σημεῖα φανούς, καὶ δὴ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος. Καὶ ἂν ἀκόμη παραδεχθῶμεν τὴν περικοπὴν τοῦ Ἀλεονάρδου ὡς ἀνεπαρκῆ, ἔχομεν εὐτυχῶς τὴν μαρτυρίαν ἐτέρου χρονογράφου λεπτολογούντος μάλιστα ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος.

Χωρήσωμεν λοιπὸν καὶ περαιτέρω, ἵνα μηδεμίαν μείνη ἡμῖν ἀμφιβολία.

Ὁ ἡμέτερος Φραντζῆς περὶ Φαναρίου μὲν οὐδὲν ἀναφέρει, ὀμιλῶν δὲ περὶ ὑπερασπίσεως τομῆος τινὸς τῶν παραθαλασσίων τειχῶν, λέγει ὅτι εἰς τὸν Γαβριὴλ τὸν ἐκ Τρεβέζης, πλοίαρχον τῶν ἐνετικῶν τριήρων, ἔχοντα καὶ 50 ἄνδρας ἐκ τῶν πληρωμάτων τῶν ἄλλων σκαφῶν, ἀνετέθη ἡ φρούρησις τοῦ πύργου τοῦ κειμένου ἐν μέσῳ τοῦ ρεύματος, φυλάττοντος τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος καὶ εὐρισκομένου ἀντικρὺ τῆς Βασιλικῆς πύλης.

Ὁ βραχυλόγος ἱστορικὸς αὐτολεξεῖ λέγει: «Τῷ δὲ Γαβριὴλ Τριβιζάνῳ τῷ τῶν Ἑνετῶν τριήρων καπετανίῳ μετὰ καὶ ἐτέρων ἀνδρῶν πενήκοντα ἐδόθη φυλάττειν τὸν πύργον τὸν ἐν μέσῳ τοῦ ρεύματος, τὸν φυλάσσοντα τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, καὶ ἦν ἀντικρὺ τῆς πύλης τῆς βασιλικῆς καὶ τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ μέρος ὡς ποιμὴν καὶ οὐ μισθωτὸς καλῶς ἐφύλαττε.»¹

Ἡ φράσις τοῦ Φραντζῆ «τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος» οὐδεμίαν ἀπολύτως ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησιν. Ἡ θέσις τοῦ πύργου, ὅστις ἦτο «ἀντικρὺ τῆς πύλης τῆς βασιλικῆς» πασιφανέστατα ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω. Ἐκ περισοῦς ὁ ἱστορικὸς Φραντζῆς, ὅστις ἐνταῦθα εἶναι ὁ κύριος ὁδηγὸς ἡμῶν,

intorno alla Presa di Constantinopoli. Ἔδωσ. Dethier τ. Α' § 25 σ. 643-644 ἀναγινώσκωμεν: «Gabriel Trivisano, Venetiano et nobile delle galee sottili, difendeva valorosamente con qauranta altri Venetiani la Torre de Farro fino alla porta Imperiale.» Πρβ. καὶ Z. Dolfin, Assedio e presa di Constantinopoli nell'anno 1453 ἔκδ. Dethier τ. Δ' § 65 σ. 1014.

1.—Γεωργίου Φραντζῆ, Χρονικόν. σ. 254-255. Πρβ. καὶ Ubertini Pusculi, Constantinopoleos Libri IV. Ἔκδ. Dethier τ. Γ'. Βιβλ. 4ον σ. 220 ἐν σημειώσει.

ζητῶν νὰ δώσῃ περισσοτέραν σημασίαν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ λιμένος, πολλάκις ποιεῖται μνείαν τούτου. ¹ Τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Φαναρίου καλεῖται Μελακόψας ² ὑπὸ τοῦ Διονυσίου, ἐξ οὗ ἀρνούμενος ὁ Γ. Χρυσοβέργης, ³ γράφει περὶ φανοῦ ἐπὶ τῆς ἀκρας Μελακόψας «ὑψουμένου». Ἀσύστατα εἶναι ὅσα γράφει ὁ Ἐβλιὰ Τσελεμπή περὶ τῆς ὀνομασίας Φαναρίου. Κατ' αὐτόν, ἡ ὀνομασία ἀνάγεται εἰς τὸν Μολλὰ Φεναρή, ὅστις κατέλαβε τὸ ἐξ αὐτοῦ κληθὲν Φενέρ καπουσοῦ, ὡς ὁ Μολλὰ Μπουλάτ κατέλαβε τὰ μέρη τοῦ Μπαλάτ-καπουσοῦ, ὁ Τσέπ-Ἀλῆ κατέλαβε τὰ μέρη τοῦ Τζουμπαλή καὶ ὁ Ἁγιάδ Δεδὲ κατέλαβε τὰ μέρη τοῦ Ἁγιά-καπουσοῦ.

Συνελόντι δ' εἰπεῖν, ὡς πολλὰ μέρη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπωνομάσθησαν ἐπὶ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἀπὸ τῶν ἐκ Ρώμης συνοδευσάντων αὐτὸν πατρικίων, οὕτω κατὰ τὸν Ἐβλιὰ καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν καὶ ἄλωσιν τῆς πόλεως πολλὰ μέρη ἐπωνομάσθησαν ἀπὸ τῶν ἐπισήμων τοῦ κατακτητοῦ ἀκολούθων. Τοιαῦται ὅμως γελοῖαι παρομοιώσεις οὔτε ἀνασκευῆς εἰσιν ἄξια. ⁴ Αἱ πύλαι τοῦλάχιστον ἐτήρησαν τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἐπωνυμίαν, δὲν εἶναι δ' ἀκριβὲς τὸ ὑπὸ τοῦ αἰοιδίου Πατριάρχου Κωνσταντίου λεγόμενον, ὅτι «σχεδὸν ὄλαι μετήλλαξαν τὰς ἀρχαίας αὐτῶν ὀνομασίας.» ⁵ Κατὰ τὸν Ἰσαμβέρτ, τὸ Φανάριον «ἐπωνομάσθη οὕτω, διότι ἐπὶ τινος πολιορκίας ὠχυρώθη καιομέναις λαμπάσι.» Παρὰ τοῦ Γυλλίου ἀρνούμεθα τὴν ἰδίαν ἐπίσης πληροφορίαν, «Phanarium, ex eo,

1.—Γεωργίου Φραντζῆ, Χρονικόν. σ. 238. ἀφηγουμένου τὴν παράταξιν τῶν βυζαντινῶν πλοίων ὅπισθεν καὶ κατὰ μῆκος τῆς ἀλύσεως τῆς φρασοῦσης τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος. «καὶ ὁ βασιλεὺς προσέτατε τὴν σειρὰν τὴν σιδηρᾶν τὴν βαρυτάτην ἐν τῷ στόματι τοῦ λιμένος βαλεῖν, ἵνα τοῦ στόλου, λέγω τῶν πολεμίων πλοίων, κωλύσῃ τὴν ἔφοδον» καὶ «ἔσωθεν δὲ τῆς ἀλύσου τὰς παρατυχοῦσας νῆας ἐπέβαλον, ὅπως ἰσχυροτέρως κωλύσωσι τὴν εἴσοδον, καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀντιμάχωνται» καὶ «πλὴν ἐν τῷ λιμένι οὐ ραδίως εἶχον τὴν εἴσοδον δι' αἰτίαν ἣν εἵπομεν».

2.—Διονυσίου Βυζαντίου, Ἀνάπλους Βοσπόρου. Ἔκδ. Rudolf Güngerich. Βερολίνον, 1927, σ. 8-9 § 20. «Ἐνθεν ἀκρα πλείστον ὑπερτείνουσα τὰς ἄλλας, καὶ τοῦ τε ρεύματος καὶ τῶν πνευμάτων τὴν βίαν ἐκδεχομένη» ταύτης τὸ μὲν προέχον ἀπέρρωγεν ἐπὶ τὴν θάλασσαν καὶ ἀστήρικτον παραθεῖ τὸν βυθόν, τὸ δὲ κάτω, τὴν ἐντομήν τῆς πέτρας εἰς πολλὴν διασφάγα κοπτόμενον, ὀλίγη συνῆπται τῇ πρὸς τὴν ἡπειρον κοινῶν, λυομένη καὶ (ἀποκόπτεσθαι) μέλλοντι προσεοικός ἢ δὲ εἰκὼν τῆς ὄψεως αὐτῷ τοῦνομα προστίθησι, Μελακόψας γὰρ κέκληται.» P. Gyllii, De Constantinopoleos Topographia. Βιβλ. Δ'. Κεφ. 3ον καὶ Κεφ. 5ον. P. Gyllii, De Bosphoro Thracio. Βιβλ. Β' Κεφ. 2ον.

3.—Γ. Χρυσοβέργη, Ὁ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ Δεσποτικός Θρόνος μετὰ τοῦ Ἀμβωνος, σ. 7 ἐν σημειώσει.

4.—Ἐβλιὰ Δζελεμπή (Μετάρρασις εἰς ἀγγλικὴν ὑπὸ J. Hammer, Narrative of Travels in Europe, Asia und Africa in the seventeenth century by Evliya efendi, London 1846) τ. Α'. σ. 34.

5.—Κωνσταντίου Πατριάρχου, Κωνσταντινιάς. Ἔκδ. δευτέρα. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1844, σ. 15.

quod una nocte ad lucernam constructus fuerit instante obsidione.» ¹

Ὁ Σκ. Βυζάντιος, ἀποδοκιμάζων τὰ ὑπὸ τοῦ Γυλλίου γραφόμενα, φρονεῖ ὅτι εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς παραλίας «ὑψοῦτο Φανὸς τὸ πάλαι πρὸς ὀδηγίαν τῶν πλοίων διὰ τὰς παρὰ τὸ Πετρίον ὑφάλους πέτρας.» ²

Ἐξ ἄλλης πηγῆς ἀρνούμεθα τὴν πληροφορίαν, ὅτι τὸ ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀνεγερθὲν τείχος εἶναι τὸ ἐσώτερον τείχος τοῦ Πετρίου. Ὁ ἐν ἔτει δηλ. 1557 τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπισκεφθεὶς καλλιτέχνης Melchior Lorichs de Flensburg, φίλος ἐπιστήμιος τοῦ σοφοῦ Φλαμανδοῦ συγγραφέως Augier Ghislain de Busbecq, ³ ἀπεσταλμένος (1555—1562) τοῦ Αὐτοκράτορος Φερδινάνδου Α' παρὰ τῷ Σουλτάνῳ Σουλεϊμάν Β' ἐσχεδιογράφησεν ἐν ἔτει 1559 ἀπόψεις (vues) τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καταρτίσας συλλογὴν ἐξ 22 πινάκων (planches) μεγάλου σχήματος [0.45×0.59 μέτρον] ἀποκτηθεῖσαν ὑπὸ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Leyde κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Καίτοι ἐν πολλοῖς ἠκρωτηριασμένη, ἡ συλλογὴ αὕτη θεωρεῖται σπουδαία διὰ τὴν τοπογραφίαν τῆς πρωτεύουσας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς. Ὁ δέκατος πέμπτος πίναξ (σελ. 15) παρέχει πανοραματικὴν θέαν τοῦ Φαναρίου ἐπὶ τοῦ ἐσωτέρου τείχους τοῦ Πετρίου ἀναγινώσκονται τὰ ἐξῆς: Als Soldan Mahomit die underst Mauer zum Sturm nider geschossen, ist dise in einer nacht gemacht worden, ἤτοι: Ὅταν ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ, τὸ ἐξωτερικὸν τείχος δι' ἐφόδου κατέρριψε, τοῦτο (δηλαδὴ τὸ ἐσωτερικὸν τείχος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι γεγραμμένα ταῦτα), ἀνηγέρθη ἐκ νέου ἐντὸς μιᾶς νυκτός.

ΠΥΛΗ ΠΕΤΡΙΟΥ — Ὁ Mordtmann ταυτίζει τὴν πύλην τοῦ Πετρίου ⁴ μὲ τὴν «Σιδηρᾶν πύλην» τὴν ἐγγὺς τῆς μονῆς τοῦ Πετρίου. ⁵ Πρὸς ἀνατολὰς τῆς πύλης ταύτης ἴσταται ἡ «Νέα πύλη τῆς Ἁγίας» (Γενὴ Ἁγία Καπουσοῦ), ἣτις τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἐβλιὰ Δζελεμπή ἀναφέρεται καὶ κατέχει τὴν θέσιν μιᾶς βυζαντινῆς πύλης ἢ εἶναι Τουρκικὴ καὶ ἠνεώχθη εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν. Ἡ ὡς ἄνω πύλη καλεῖται παρ' ἡμῶν συνήθως

1.—De Constantinopoleos Topographia. Βιβλ. Δ'. Κεφ. 2ον.

2.—Ἡ Κωνσταντινούπολις τ. Α'. σ. 570.

3.—Itinera Constantinopolitanum et Amasianum ab Augerio Gislénio Busbequio. Anvers 1582.

4.—Mordtmann, Esquisse topographique de Constantinople § 63 σ. 41. Ἀωνόμου, Ἱστορικὸν διὰ στίχων, Περὶ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τῶν Λατίνων καὶ τῆς ἐπανόδου τῶν Ρωμαίων Κομνηνῶν τῶν Πιλαιολόγων. Ἔκδ. Dethier, τ. Α' σ. 505, στιχ. 259. J. Hammer, Constantinopolis und der Bosphoros. Pesth 1822 § 20 σ. 103. Choiseul Gouffier, Voyage Pittoresque dans l'Empire Ottoman τ. Δ'. σ. 18. Friedrich Wilhelm Unger, Quellen der Byzantinischen Kunstgeschichte. Wien, 1878. 7 — Das Petrium. Thomas Smith, Septem Asiae Ecclesiarum et Constantinopoleos Notitia.

5.—Ἀννης Κομνηνῆς, Ἁλεξιάς. τ. Α'. σ. 103. Νικηφόρου τοῦ Βρυεννίου, Ἱστορικῶν. σ. 126.

μονολεκτικῶς ἢ «Ἁγία.»¹ Ἡ μεταξὺ τῶν δύο πυλῶν συνοικία ὠνομάζετο Πετρίον, τὰ Πετρία,² μετὰ τὴν ἄλωσιν δὲ ἢ ὑπὸ τῶν διπλῶν τειχῶν περι- κλειομένη περιοχή ἐκαλεῖτο Castrum Petrii³ ἔξ οὗ καὶ ἡ Ὀδὸς Πέτρου Πατρικίου «Chemín de Pierre Patrice» διερχομένη διὰ τοῦ «Regio Petri Patricii»⁴ καὶ εἰς Βλαχέρνας ἄγουσα. Πετρίον δὲ δὲν ἦτο ἀποκλειστικῶς μό- νον ὁ ἐντὸς τοῦ προτειχίσματος περικλεισθεὶς χώρος· διὰ τῆς ὀνομασίας ταύτης ὑπενόουν ἕκτασιν τινα καὶ ἔξω τοῦ τείχους, τοῦθ' ὅπερ καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐνῶ εἰς τὸ τεῖχος μεταξὺ τῶν πυλῶν Φαναρίου καὶ Πετρίου οὐ- δένα παρατηροῦμεν πύργον,⁵ μνεῖα ἐν τούτοις γίνεται πύργων τινῶν εἰς τὸ Πετρίον.⁶ Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν λοιπὸν τὴν ἕκτασιν τοῦ Πετρίου ὡς τὴν ἐξελάμβανον οἱ Βυζαντινοί, ἧτοι ἐξικνουμένην, ὡς προείπομεν, ἀπὸ τῆς πύλης τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας (Ἁγιά Καποῦ) ἢ σημείου τινὸς κειμένου με- ταξὺ τῆς πύλης ταύτης καὶ τῆς πύλης εἰς Πηγὰς (Ἄζουμπαλῆ Καποῦ) μέχρι τῆς πύλης τοῦ Φαναρίου· ἢ καὶ ὀλίγον ἔτι πρὸς δυσμὰς τῆς πύλης ταύτης, οὐχὶ ὅμως καὶ μέχρι τῆς πύλης τοῦ Παλατίου (Μπαλάτ Καποῦ) ἢ καὶ αὐτῶν τῶν Βλαχερνῶν, ὡς ἐνιοὶ διατείνονται, διΐσχυριζόμενοι ὅτι ἀφοῦ ὑπῆρχε «Παλαιὸν Πετρίν,» ἔπεται ὅτι καὶ «Νέον Πετρίν» ὑπῆρχε, ὅπως ἢ «Παλαιὰ Πέτρα» ἔξυπενόει τὴν ὑπαρξιν καὶ «Νέας Πέτρας».

ΝΑΟΙ ΚΑΙ ΜΟΝΑΙ — Εἰς τὰ Πετρία ὑπῆρχον ναοὶ ἢ μοναί: τῶν Ρωμαίων, τῆς Ἁγίας Ἰουλιανῆς, τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, τοῦ Ἁγίου Ἡ- σαίου, τοῦ Ἁγίου Καλλινίκου, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, τῆς Θεοτόκου τῶν Μητροπολιτῶν, τῶν Ἁγίων Μαρτύρων Μανουήλ, Σαβὲλ καὶ Ἰσμαήλ, ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων δὲ τῆς Βασιλευούσης ναῶν οἱ τοῦ Προ- φήτου Ἡλιοῦ, τῆς Ἁγίας Εὐφημίας καὶ τοῦ Προφήτου Προδρόμου.

Οἱ πολλοὶ ὅμως ναοὶ τῆς περιοχῆς τῶν Πετρίων δέον νὰ ζητηθῶσιν οὐχὶ ἐντὸς τοῦ σημερινοῦ περιτειχίσματος, τανῦν καλουμένου «Πετρίον,» οὐ τὸ ὄνο- μα διέσωσε μέχρι σήμερον ὁ διὰ διπλῶν τειχῶν περικλειόμενος οὗτος τόπος,

1.—Ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἐβλιά Δζελεμπῆ (τ. Α' σ. 34) ἀναγινώσκωμεν ὅτι ὁ Ἁγιάδ Δεδὲ κατέλαβε τὰ μέρη τοῦ Ἁγιά Καπουσοῦ.

2.—Νικήτα Χωνιάτου, Χρονικὴ Διήγησις σ. 753.

3.—Du Cange, C. C. Βιβλ. Α' Κεφ. 16ον § 5 σ. 43.

4.—Mme B. de Khitrovo, Itinéraires Russes en Orient. Génève, 1889 τ. Α' σ. 99.

5.—P. Gyllii, De Bosphoro Thracio. Βιβλ. Β' Κεφ. 2ον «Quicquid est muri inter portas Phanarias, caret turribus; sed est duplex murus alter in littore, alter in clivo collis quinti.»

6.—Ἀνωνύμου, Ἱστορικὸν διὰ Στίχων, Περὶ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τῶν Λατίνων καὶ τῆς ἐπανάδου τῶν Ρωμαίων Κομνηνῶν τῶν Παλαιολόγων. Ἐκδ. Dethier τ. Α' σ. 504, Στιχ. 250-252. Νικήτα Χωνιάτου, Χρονικὴ Διήγησις σ. 721-722 Gæffroi de Ville-Hardouin, Histoire de la conquête de Constantinople. Κεφ. 36ον Prise de vingt cinq tours § 175 σ. 62. Κεφ. 53ον Les croisés s'emparent d'une partie de la ville § 242, 243, 244 σ. 89-90.

ἀλλ' ἐν τῷ Πετρίῳ ὑπὸ τὴν εὐρείαν αὐτοῦ ἔννοιαν, δῆλον ὅτι μεταξὺ τῶν πυλῶν τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας καὶ τῆς τοῦ Φαναρίου, μάλιστα δ' ὀλίγον πρὸς ἀνατολὰς τῆς πρώτης καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς δευτέρας. Δὲν δυνάμεθα ν' ἀπο- δεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ πολυμαθοῦς Mordtmann, ὅστις ἀγνοοῦμεν ποῦ βασιζόμενος λέγει ὅτι ὁ περικλειόμενος περίβολος ἦτο ἔδρα «πολυαρίθμων» μ νῶν καὶ ναῶν ἐγεργθέντων ὑπὸ τῶν φιλοθρησκῶν καὶ εὐλαβῶν Βυζαν- τίων.¹ Οὐδαμῶς ἀποδεχόμεθα ὅτι τόσοι ναοὶ καὶ μοναὶ μετὰ τῶν παραρ- τημάτων αὐτῶν ἠδύναντο νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς μικρὸν χώρον, οἷος εἶναι ὁ περικλειόμενος ὑπὸ τοῦ προτειχίσματος τοῦ Πετρίου. Ἡ περιεκτικότης τοῦ προτειχίσματος ἔχει ἐκτιμηθῆ κακῶς ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς Mordtmann. Τὴν σήμερον ἐν τῷ Πετρίῳ δὲν σώζονται εἰμὴ λείψανά τινα τῶν εὐαγῶν Βυ- ζαντινῶν ἰδρυμάτων. Οὐδεμίαν ὅμως ἔχομεν ἀμφιβολίαν ὅτι δι' ἀνασκαφῶν πολλὰ μνημεῖα τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἀνακαλυφθήσονται ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ. Ἴσως μάλιστα πηγαί τινες ἀνέκδοτοι μέχρι σήμερον ἐκδιδόμεναι ἡμέ- ραν τινα χορηγήσωσιν ὕλην εἰς μελέτας καὶ ἀποκαλυπτικὰς ἐρεῦνας.

Προβαίνοντες ἤδη εἰς τὴν ἐρευνην τῶν ναῶν καὶ μονῶν τῶν ἀναφερο- μένων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Πετρίου, δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ ἀναφέ- ρωμεν διὰ τινὰς ἐξ αὐτῶν καὶ περὶ τῶν ὁμωνύμων αὐτῶν τῶν εὕρισκομένων εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν πέριξ καὶ τοῦτο πρὸς ἀντιπαραβολήν.

ΜΟΝΗ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ — Ὑπῆρχον κατὰ τὸν ἄνω αἰῶνα ἕξ μοναὶ τῶν Ρωμαίων, ἐξ ὧν ἢ μία ἐν Ρουφιναναῖς. Εἰς τὰς πράξεις τῆς ἐπὶ Μηνᾶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (536—552) συνελθούσης ἐν Κωνσταντι- νουπόλει συνόδου² συνυπογράφονται ἡγούμενοι τεσσάρων μονῶν καλουμέ- νων τῶν «Ρωμαίων». ³ Εἰς τὸ Πετρίον ὀρίζεται κειμένη μία ἐξ αὐτῶν. Ἠγούμενος τῆς μονῆς ταύτης ὑπῆρξε τῷ 518 Ἰάκωβος πρεσβύτερος καὶ

1.—Mordtmann, Esquisse topographique de Constantinople. § 68 σ. 41, § 129 σ. 74. Πρβ. καὶ L'Abbé Marin, Les Moines de Constantinople depuis la fondation de la Ville jusqu'à la mort de Photius (339-898), Paris, 1897. σ. 74. Djelal Essad, Constantinople. De Byzance à Stamboul. Paris, 1909, σ. 73.

2.—Hergenröther, Histoire de l'Église τ. Β' σ. 282 καὶ Photius, Patriarch von Constantinopel, Regensburg 1867-9, τ. Α', σ. 160, 162. C. Von Héféle, Conciliengeschichte. Fribourg, 1879, ἔκδοσις δευτέρα, τ. Γ' σ. 369-378.

3.—Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκδ. Preger, τ. Β' § 152 σ. 264. Ἀνωνύμος παρὰ Banduri, τ. Α' Βιβλ. 3ον σ. 50 § 141. Γεωργίου Κωδινού. Περὶ Κτισμάτων τῆς Κων- σταντινουπόλεως, σ. 114. Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima Collectio τ. Η' Du Cange. C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 8ον § 83η σ. 161. Binius, Conc. generalia τ. Β' μέρος Α' in Petrio τῷ 518φ σ. 729. τῷ 536φ σ. 709. «Ἀνδρέας πρεσβύτερος καὶ ἡγού- μενος μονῆς τῶν Ρωμαίων πλησίον τῆς κινιστέρας» (Πράξις 1η). «Παῦλος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Ρωμαίων» (Πράξις 1η). «Βιβέντιος πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμαν- μανδρίτης μονῆς τῆς ἐπίκλην τῶν Ρωμαίων» (Πράξις 5η).

ἀρχιμανδρίτης¹ συνυπογράφας ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐπὶ Ὁρμίσδα (514—523) συνελθούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου.

Τῷ 536 ἡγούμενος ταύτης ἀναφέρεται Ἀναστάσιος, πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης,² συνυπογράφας εἰς τὰς πράξεις τῆς ἐπὶ Μηνᾶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως συνελθούσης ἐν Κων(σταντι)πόλει συνόδου. Κατὰ τὸν Γεώργιον (§115) μαθητὴν καὶ βιογράφον τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Συκεώτου, ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τῇ ἐπικεκλημένῃ «τῶν Ρωμαίων» διέμενεν ἐπὶ τινα καιρὸν ὁ θανατοεργὸς οὗτος ἅγιος.³ Ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Ἁγίου ἀπαντῶμεν καὶ δύο ἑτέρους ἡγουμένους τῆς μονῆς, Χριστόφορον τῷ 610 καὶ Ζωΐλον τὸν διάδοχον τούτου.⁴ Δευτέρα μονὴ καλουμένη, ἐπίσης, τῶν Ρωμαίων, ἔκειτο ἐγγὺς τῆς τοῦ Ἀετίου κινστέρας, κειμένης ἐν τοῖς μέρεσι τῆς μεγάλης ἀστέρου κινστέρας τοῦ Ἀσπαρος Ὁ ἡγούμενος ταύτης Ἀνδρέας, πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης, συνυπογράφεται ἐπίσης εἰς τὰς πράξεις τῆς ἐπὶ Μηνᾶ Πατριάρχου συνελθούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου.⁵

Τρίτη μονὴ τῶν Ρωμαίων ὑπῆρχεν ἐγγὺς τῆς συνοικίας τῆς καλουμένης τὰ Προΐνου, ἧς ὅμως ὁ τοπικὸς ὄρισμός τυγχάνει ἡμῖν παντάπασιν ἄγνωστος.

Τῆς μονῆς ταύτης ὁ ἡγούμενος καὶ πρεσβύτερος Παῦλος συνυπογράφεται ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐπὶ τοῦ προμνησθέντος Πατριάρχου συνελθούσης συνόδου.⁶

Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς συνόδου τοῦ 536 ἀπαντᾶται καὶ τετάρτη μονὴ τῶν Ρωμαίων. Ἐξ οὐδεμιᾶς ἱστορικῆς πηγῆς γινώσκωμεν περὶ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως ἐν ἣ ἠγείρετο ἡ μονὴ αὕτη· ἀπλούστατα μόνον γνωρίζομεν ὅτι ἡγούμενοι τῆς μονῆς ταύτης ἐξημάτισαν ὁ Λουκιανὸς⁷ καὶ ὁ Ἰουλιανός.⁸

Ἄλλη μονὴ τῶν Ρωμαίων ὑπῆρχεν ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Συκῶν. Τῷ 536 ἀπαντᾶται Στέφανος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς ταύτης.⁹ Πολλοὶ ἐπλανήθησαν τοποθετήσαντες τὴν μονὴν ταύτην ἐν

1.—Mansi, Sacr. Conc. nova et ampl. Coll. τ. Η' Στήλη 1054. «Ἰάκωβος, πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς τῶν Ρωμαίων τῆς ἐν τῷ Πετρίῳ» (Πρᾶξις 5η).

2.— αὐτόθι Στήλη 882, 906, 930, 939, 951, 991, 1014. «Ἀναστάσιος, πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης μονῆς τῶν Ρωμαίων τῆς ἐν τῷ Πετρίῳ» (Πρᾶξις 5η).

3.—Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ'. Κεφ. 8ον § 83η σ. 112.

4.—Θεοφίλου Ἰωάννου, Μνημεῖα ἀγιολογικά. Βενετία, 1884. Βίος Θεοδώρου Ἀρχιμανδρίτου Συκεῶν σ. 485-486 § 138, 139.

5.—Mansi, Sacr. Conc. nova et ampl. Coll. τ. Η'. Στήλη 881, 882, 909, 910, 930, 939, 954, 991, 1013, 1014. «Ἀνδρέας πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Ρωμαίων πλησίον τῆς κινστέρας» (Πρᾶξις 1η).

6.— αὐτόθι Στήλ. 882, 906, 939, 951, 987, 1010. «Παῦλος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Ρωμαίων» (Πρᾶξις 1η).

7.— αὐτόθι Στήλ. 987.

8.— αὐτόθι Στήλ. 1010.

9.— αὐτόθι 1014 «Στέφανος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Ρωμαίων πλησίον τοῦ ἁγίου Γεωργίου Συκῶν».

Γαλατῶν.¹ Ἡ ἀνωτέρω μονὴ ἔκειτο ἐγγὺς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἐν τῇ Πέτρας, ὄλγον πρὸς βορρᾶν τῆς μεγάλης κινστέρας τοῦ Ἀσπαρος,² οὐδεμίαν ἔχουσα σχέσιν μὲ τὸν παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ τῶν Χερσαίων Τειχῶν ὁμώνυμον ναόν.³ Ἐκτη καὶ τελευταία μονὴ τῶν Ρωμαίων ὑπῆρχεν, ὡς προείπομεν, ἐν Ρουφινιαναῖς, παρὰ τὴν Χαλκηδόνα. Τῷ 536 συνυπογράφεται πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Σωμαίων (γρ. Ρωμαίων).⁴

ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΕΥΦΗΜΙΑΣ — Ἐν τῷ Πετρίῳ ἔκειτο καὶ ὁ περιώνυμος ναὸς τῆς Ἁγίας καὶ καλλινίκου μεγαλομάρτυρος καὶ πανευφήμου Εὐφημίας⁵ συχνάκις μνημονευόμενος ἐν ταῖς Βυζαντιναῖς χρονογραφίαις.

Ὁ ναὸς οὗτος ἐνομιζέτο ὡς τὸ ἀρχαιότατον κτίσμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεγερθεὶς ὑπὸ Τίτου (ἔ 276) ἐπισκόπου τοῦ Βυζαντίου.⁶

Ἄλλοι ἀποδίδουσι τὴν κτίσιν αὐτοῦ εἰς Καστῖνον (230—237)⁷ ἐπίσκοπον τοῦ Βυζαντίου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἰδρυσις τοῦ ναοῦ ἐγένετο μετὰ τὸ μαρτύριον τῆς Ἁγίας, συντελεσθὲν ἐπὶ τοῦ φοβερωτάτου διωγμοῦ τοῦ γενομένου ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Διοκλή ιανοῦ,⁸ τῷ 288⁹ κατ' ἄλλους

1.—Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ'. Κεφ. 8ον § 83η σ. 112.

2.—Ἀννης Κομνηνῆς, Ἀλεξιάς τ. Α' σ. 124. Itinéraires Russes en Orient τ. Α' σ. 103-104. Mordtmann. Esquisse topographique de Constantinople § 34-36 σ. 20-21.

3.—Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. Β' σ. 239. Συνέχεια Θεοφάνους, σ. 324. Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, ἔκδ. Preger τ. Β' § 81 σ. 245. Ἀνώνυμος παρὰ Bandurī τ. Α' Βιβλ. 3ον σ. 55 § 153. Γεωργίου Κωδινού, Περὶ Κτισμάτων σ. 98. Du Cange C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 6ον § 87η σ. 93. Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου (1865-1870) τ. Δ' σ. 167.

4.—Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 7ον § 83η σ. 112. Mansi, Sacr. nova et ampl. Coll. τ. Η' Στήλη 1015-1016.

5.—Λέοντος Γραμματικοῦ, Χρονογραφία σ. 303. Ἐφραίμ Μοναχοῦ, σ. 385 στιχ. 9596-9601. Γεωργίου Μοναχοῦ, βίοι τῶν Νέων Βασιλέων σ. 890. Χρονικοῦ Πασχαλίου, τ. Β' σ. 130. Συνέχεια Θεοφάνους σ. 397. Περὶ τοῦ ἐν Χαλκηδόνα ναοῦ τῆς πανευφήμου μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας βλ. J. Pargoire ἐν τῇ Echos d'Orient, τ. ΙΔ' ἔτ. 1911 σ. 107-110. L'Église Sainte-Euphémie et Rufinians à Chalcedoine. H. Delehaye, les Origines du culte des Martyrs, Bruxelles, 1912, σ. 184. Nilles, Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae Orientalis et Occidentalis. Oeniponte, 2α ἔκδοσις, 1896 τ. Α' σ. 207 « τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος καὶ Πανευφήμου Εὐφημίας ».

6.—Χρονικοῦ Πασχαλίου, τ. Β' σ. 130. Ἐν τῷ περὶ τῶν Ὁ' μαθητῶν τοῦ Κυρίου, ἐκκλησιαστικῷ Συγγράμματι τοῦ Δωροθέου Ἐπισκόπου Τύρου. Νικηφόρου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Ἱστορία Σύντομος σ. 773.

7.—Νικηφόρου Καλλίστου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Βιβλ. 8ον Κεφ. 6ον, ἐν Ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ Migne τ. 146ος σ. 29. Ἐφραίμ Μοναχοῦ σ. 385, στιχ. 9597-9601. Νικηφόρου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Ἱστορία Σύντομος σ. 772. Ἀνώνυμος, Σύνοψις Χρονική. Ἐν Σάθα, Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ τ. Ζ' σ. 49.

8.—Διοκλητιανός, 17 Νοεμβρίου 284—1 Μαΐου 305. Willy Libenam, Fasti Consulares Imperii Romani. Bonn, 1910, σ. 118.

9.—Συναξαριστῆς Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Ἐκδ. Φιλαδελφείως. Ἀθήναι, 1868 τ. Α' 16 Σεπτεμβρίου σ. 47 καὶ τ. Β' 11 Ἰουλίου σ. 256-257.

μὲν ἢ ἰδρυοῖς ἐγένετο μᾶλλον ἐπὶ ἐπισκόπου Δομετίου ἢ Δομετιανοῦ († 301),¹ κατ' ἄλλους δέ, ἐὰν ἢ Ἁγία ἐμαρτύρησε τῷ 303 ἢ τῇ 16 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 304,² αὕτη συνετελέσθη ἐπὶ Πρόβου ἢ Μητροφάνους τοῦ Α'. Νικηφόρος ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Κάλλιστος ὁ Ξανθόπουλος ἐκ τοῦ Δωροθέου, ἐπισκόπου Τύρου, ἀρυσάμενοι τὰς πληροφορίες, ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Εὐφημίας ἔκειτο κατὰ τὸ βόρειον μέρος τῆς πόλεως· διασώζει δ' ὁ ἀρχαιότερος αὐτῶν τὴν παράδοσιν ὅτι αὐτόθι ἐτάφησαν τὰ σώματα τῶν τοῦ Βυζαντίου «ἡγεμονευσάντων».³ Ὁ ἐν τῷ Πετρίῳ ναὸς τῆς Ἁγίας Εὐφημίας ἀναφέρεται ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου,⁴ ἐπίσης καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ 10ου αἰῶνος.⁵ Τὴν «βασιλικὴν μονὴν»⁶ ταύτην ἀνεκαίνισε Βασίλειος ὁ Μακε-

1.—Νικηφόρου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Ἱστορία Σύντομος σ. 773.

2.—Τὸ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ πρῶτον τοῦ διωγμοῦ θέσπισμα ὑπεγράφη ἐν Νικομηδείᾳ τῇ 23 Ἰανουαρίου τοῦ 303. Bibliotheca Hagiographica Graeca. Ed. Bollandiani Bruxelles, 1909, σ. 86 Ἁγιομάρτυρος Εὐφημίας—Ἀθλησῖς [16 Σεπτεμβρίου 304 (πραξίς)]. Acta S. S. Sept. V, σ. 266-273 «Διοκλητιανοῦ βασιλεύοντος ἀνθυπατεύοντός τε Πρίσκου.» Συμῶν τοῦ μεταφραστοῦ Α' ἰστ' Μαρτύριον Ἁγίας Εὐφημίας ἐν Ἑλληνικῇ Πατρολογία Migne τ. 115ος σ. 713-732, «Διοκλητιανοῦ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα διέποντος. Πρίσκου τε περὶ τὴν Ἀσίαν ἀνθυπατεύοντος.» A. S. N. σ. 47-48, 16 Σεπτεμβρίου § 1. «Ἀδτη κατὰ τοὺς καιροὺς Διοκλητιανοῦ τοῦ βασιλέως γέγονε καὶ Πρίσκου ἀνθυπάτου Εὐρώπης.» Μετακομιδὴ τῶν λειψάνων, A. Constantino III. Ep. Acta S. S. τ. 100ος σ. 274-283. A. Macario Macre. Chr. Loparev, ἐν τῇ Βυζαντινῇ Βρεμενικῇ τ. Δ' ἔτ. 1897 σ. 352-354. βλ. καὶ Ed. Kurtz ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift τ. Ζ' ἔτ. 1898, σ. 476. Ἀμασείας Ἀστυρίου (400±), Ἐγκώμιον εἰς τὴν Ἁγίαν Εὐφημίαν (ὀμίλια ΙΙη) ἐν Migne, τ. 40ος σ. 336-337. F. Combeficii, Auctarium Novum PP. Παρίσιοι, 1648, τ. Α' σ. 209-212. Hardouin, Concilia, IV, 169-172. Mansi, Sacr. Conc. nova et ampl. Coll. τ. ΙΓ' σ. 16-18. Μαζαρίου Θεοδώρου τοῦ Βεστώνος, Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν καὶ πανεύφημον μεγαλομάρτυρα Εὐφημίαν, ἐν Ἑλληνικῇ Πατρολογία, Migne τ. 150ος σ. 333-337. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, τ. ΚΓ' ἔτ. 1903. Ἀλεξ. Ε. Λαυριώτου, Ἀναγραφή ὕμνων καὶ ἐγκωμίων εἰς τὴν Ἁγίαν Εὐφημίαν σ. 65-68, 81-83, 110-111, 139-140, 202-204, 259-260, 345-346. Πρβ. καὶ Π. Ν. Παπαγεωργίου, Zu Theodoros Bestens Enkomion auf die heilige Euphemia, ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift τ. ΙΓ' ἔτ. 1904 σ. 429-432.

3.—Χρονικοῦ Πασχάλιου, τ. Β' σ. 130 ἐν τῷ περὶ τῶν Ὁ' μαθητῶν τοῦ Κυρίου Ἐκκλησιαστικῷ Συγγράμματι τοῦ Δωροθέου, ἐπισκόπου Τύρου. Νικηφόρου Καλλίστου, Ἐκκλ. Ἱστορία, Βιβλ. 8ον Κεφ. ΣΤ' ἐν Ἑλλ. Πατρ. Migne τ. 146ος, σ. 29. Μ. Γεδεών, Ἐγγράφοι Λίθοι καὶ Κεράμια, ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1893 σ. ριζ'.

4.—Θεοδώρου Ἀναγνώστου, Ἐκκλ. Ἱστορία, Βιβλ. Β' Κεφ 62ον, ἐν Ἑλλ. Πατρολογία Migne, τ. 86ος σ. 213.

5.—Λέοντος Γραμματικοῦ, Χρονογραφία, σ. 303. Γεωργίου Μοναχοῦ, Βίοι τῶν Νέων Βασιλέων, σ. 890. Συνέχεια Θεοφάνους, σ. 397.

6.—Ἰωάννου Ζωναρά, Χρονικὸν τ. Γ' σ. 419 «τῇ βασιλικῇ μονῇ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας.» Μοναστήρια βασιλικὰ Θεοφάνους Συνέχεια, σ. 109 «ὄθεν ἐδίδου τούτῳ δωρεάν τὸ τε κατὰ Χρυσόπολιν βασιλικὸν μοναστήριον» ἢ «Μοναστήρια βασιλικὰ καὶ αὐτοδέσποτα.» Du Cange, Glossarium ad Scriptores mediae & infimae Graecitatis. Lugduni

δῶν,¹ ὅστις διεκρίθη ὡς κτίτωρ εὐαγῶν καθιδρυμάτων καὶ ἰδρυτῆς πολλῶν ἐκκλησιῶν. Τοῦ αὐτοκράτορος τούτου αἱ θυγατέρες, μοναχαὶ γινόμεναι, ἐμόνασαν ἐν τῷ ἐγγύς τοῦ ναοῦ μοναστηρίῳ.²

Ὅτε, ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας τῆς Πέτρας, τῷ ἀνεγερθέντι ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου καὶ τῆς Ἀριάδνης,³ κατετέθησαν ἐπὶ Θεο-

1688, ἐν λέξει: Monasteriorum verò alia ordinariis seu Episcopis suberant, alia soli Patriarchae, alia Imperatoris. Imperatoria enim Monasteria appellabant, quae non nisi duntaxat Imperatoribus consueverant Graecorum temporibus respondere» βλ. καὶ ἐν Gloss. Latin. Τὸ κείμενον Ἰννοκεντίου Γ' λέγει: «Cum libera monasteria quae imperialia nuncupantur.»

Ὅρα καὶ Ph. Meyer, Bruchstücke zweier τυπικὰ κτητορικὰ, ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift, τ. Δ' ἔτ. 1895, σ. 53. Fr. Miklosich & Jos. Müller, Acta et diplomata monasteriorum et ecclesiarum Orientis, τ. Β' σ. 276-231. ἄλλως δὲ καὶ «τὰ τοῦ δημοσίου μοναστήρια» καλούμενα. Thomassin, Ancienne et nouvelle discipline de l'Église. Paris, 1725, ο, Ι, 1612. Du Cange, Gloss. Latin ἐν Λ. Monasteria fiscalia ἀντιθέτως πρὸς τὰ «μοναστήρια πατριαρχικά.» Thomassin ἐνθ' ἄνωτέρω ο, Ι, 1540, 1593-1595. Fr. Miklosich & Jos. Müller, Acta et diplomata monasteriorum et ecclesiarum Orientis. τ. Β' σ. 250-252 καὶ τ. Γ' σ. 101-117. Habert, Ἀρχιερατικόν, seu Liber pontificalis Graecorum. Paris, 1676 σ. 643. «Ritus Staurpegii seu figendae crucis. Du Cange, Glossarium graecitatis, ἐν λέξει: σταυροπήγιον. Analecta Bollandiana, Bruxelles, 1892, τ. ΙΑ' σ. 1-74 καὶ σ. 136-181. Πολλὰ τῶν εὐαγῶν καθιδρυμάτων τοῦ Πετρίου ἀνήκον τῇ βασιλείᾳ, τὰ δὲ εἰσοδήματα τούτων ἀφιέρωντο διὰ τὴν διατήρησιν τῶν βασιλικῶν καὶ αὐτοδεσπότην λεγομένων μοναστηρίων διοικουμένων ὑπὸ βασιλικῶν ὑπαλλήλων. Τῶν βασιλικῶν τούτων ὑπαλλήλων γνωρίζομεν δύο τύπους σφραγίδων ἐν χρῆσει κατὰ τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα. Σώζεται σφραγὶς Νικολάου τινος «ἐπισκεπτιτοῦ» τῶν βασιλικῶν κτημάτων τοῦ μοναστηρίου τοῦ Πετρίου. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Νικόλαος ἦτο διαχειριστὴς τῶν ἀκινήτων καὶ ἀγρῶν ὧν τὰ εἰσοδήματα προορίζοντο εἰς τὴν συντήρησιν τῶν βασιλικῶν μονῶν τοῦ Πετρίου. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τῆς σφραγίδος ὑπάρχει προτομὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου (ἀπὸ τῆς ὄψεως), ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὄψεως ἡ ἐπιγραφή «Νικόλαφ ἐπισκεπτήτῃ τῶν βασιλικῶν κτημάτων τοῦ Πετρίου. Σώζεται ἐπίσης σφραγὶς Νικηφόρου Ἀνζᾶ τινος, πρωτονοταρίου τοῦ μοναστηρίου τοῦ Πετρίου. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τῆς σφραγίδος ὑπάρχει ἡ Θεοτόκος τῶν Βλαχερνῶν καὶ ἐκατέρωθεν ταύτης τὸ μονόγραμμα τῆς. Ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὄψεως ἡ ἐπιγραφή «Θεοτόκε βοήθει Νικηφόρῳ πατρικίῳ πρωτονοταρίῳ τοῦ Πετρίου καὶ συμπόνῳ τῷ Ἀνζᾶ.» (G. Schlumberger, Sigillographie de l'Empire Byzantin σ. 156—Monastère du Petron.)

1.—Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκδοσις Preger τ. Β' § 186 σ. 274. Ἀνόνημος παρὰ Banduri, τ. Α' Βιβλ. 2ον, σ. 39 § 110 καὶ Βιβλ. 6ον, σ. 133 § 384. Γεωργίου Κωδινού, Περὶ Κτισμάτων σ. 121.

2.—Ἰωάννου Ζωναρά, Χρονικὸν τ. Γ' σ. 419. Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκδ. Preger, τ. Β' § 186, σ. 274. Ἀνόνημος, παρὰ Banduri τ. Α' Βιβλ. 2ον, σ. 39 § 110 καὶ Βιβλ. 6ον, σ. 133 § 384. Γεωργίου Κωδινού, Περὶ Κτισμάτων σ. 121, Συνέχεια Θεοφάνους σ. 275. Lebeau, Histoire du Bas-Empire, édit. Saint-Martin et Brosset. Paris, 1824-1836, τ. ΙΓ' σ. 270.

3.—Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκδ. Preger, τ. Β' § 67 σ. 240. Ἀνόνημος παρὰ Banduri, τ. Α' Βιβλ. 1ον, σ. 36 § 98. Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris. Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae e codice Sirmondiano nunc Berolinensi Adie-

δοσίου τοῦ Μεγάλου τὰ λείψανα τῶν Μαρτύρων Ἀφρικανοῦ καὶ Τερεντίου ἔν τῷ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας τοῦ Πετρίου ἐγένετο ἡ σύναξις.²

Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐξειλιχθήσαν τὰ ἐξαιρετικώτερα καὶ παθητικώτερα συμβάντα τοῦ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν τῇ Ἀνατολῇ θρησκευτικοῦ βίου.

Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ περιωρίσθη ὑπὸ Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ (919—945), ἀποκαρεῖσα μοναχῇ, ἡ διὰ τὴν ἀκολασίαν τῆς διακριθεῖσα Ζωή, ἡ Καρβωνοψίνα, τετάρτη σύζυγος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886—912) ἐπὶ προφάσει συνωμοσίας κατὰ τοῦ βασιλέως, ὅστις κατηγορεῖται ὑπὸ τοῦ Λουίτπράνδου διὰ τὰς παρανόμους σχέσεις μετ' αὐτῆς.³

Ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας κατετέθησαν καὶ τὰ λείψανα τοῦ

ctis Synaxariis Selectis. Opera et studio Hippolyti Delehaye. Bruxelles, 1902 (A. S. N. οὗτω συντετηγμένον θέλωμεν γράφει τουντεῦθεν τὸν τοῦ πονήματος τίτλον συντομίας χάριν), σ. 239-240, γρ. 53-54. Νοεμβρίου 20. Synaxaria Selecta, Codex Parisiensis 1594, ἐνθα σημειοῦται: «Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν Σύναξις (τῶν ἁγίων ἀυταδέλφων μαρτύρων Εὐσταθίου, Θεοπεσίου καὶ Ἀνατολίου) ἐν τῇ μονῇ αὐτῶν τῇ οὓσῃ πλησίον τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας ἐν τῷ Σκοτεινῷ Πηγάδι». «Ἀνέκδοτος βιογραφία τῆς ὁσίας Θεοδοσίας ἀναγινωσκομένη ἐν μεμβρανίῳ χειρογράφῳ ὑπ' ἀριθμὸν 109 τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου γραφέντι κατὰ τὸν 12ου αἰῶνα λέγει: «ἐν τῷ γονικῷ αὐτῆς (τῆς ὁσ. Θεοδοσίας) μοναστηρίῳ τῷ πλησίον τοῦ Σκοτεινοῦ φρέατος καὶ τῆς λεγομένης Ἀσπάρου στέρνης (τῆς ἔνδον καὶ ἐγγὺς τῆς πύλης τοῦ Χαρισίου κεμένης), ἐν ᾧ κατέμενεν ἡ ἁγία, καὶ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἄσκησιν αὐτῆς ἅπασαν διετέλει. . . » (Φύλ. 47a1) καὶ παρακατιῶν: «. . . ἦλθον πρὸς τὴν μονὴν τὴν λεγομένην τοῦ Σκοτεινοῦ φρέατος καὶ τῆς προορηθείσης Ἀσπάρου στέρνης, ἐνθα κατέμενεν ἡ ἁγία» (Φύλ. 47β2). Ὁ Γεδεὼν (Βυζαντινὸν Ἐορτολόγιον, 18 Ἰουλίου, σ. 131) ἐκ τῶν ἀνω ἀρνούμενος λέγει ὅτι τῆς Ἁγίας Εὐφημίας μαρτυρησάσης ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ μοναστήριον ταύτης ἦτο ἐν τῷ σημερινῷ Σαλμὰ Τομπούκ ἦτοι «πλησίον τοῦ Σκοτεινοῦ φρέατος καὶ τῆς λεγομένης Ἀσπάρου Στέρνης». Τὸ «σκοτεινὸν πηγάδιον» ταυτίζεται ἄρα μετὰ τὸ Σκοτεινὸν Φρέαρ». Ἡ ἐπωνυμία «Ποῦρ κουγιού μεσδζητί» ἦτοι «Τέμενος τοῦ πεπληρωμένου φρέατος» (Πασπάτῃ, Βυζαντινὰ Μελέται, σ. 331-382) πιθανὸν ὁ ἀποθανὼν ναὸς τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, ὑπομνήσκει εἰς τινὰς τῆν ἐν τῇ βιογραφίᾳ τῆς ὁσιομάρτυρος Θεοδοσίας ἀπαντωμένην μονὴν τοῦ Σκοτεινοῦ Φρέατος ἢ τοῦ Σκοτεινοῦ Πηγαδίου».

1.—Λέοντος Γραμματικοῦ, Χρονογραφία, σ. 101-102. Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, Ἐκδ. Preger τ. Β' § 2 σ. 211. Θεοδώρου Ἀναγνώστου, Βιβλ. Β' Κεφ. 62ον ἐν Ἑλλ. Πατρ. Migne, τ. 86ος, σ. 213. Γεωργίου Ἀμαρτωλοῦ, Βιβλ. Δ' Κεφ. 6ον ἐν τῇ Ἑλλ. Πατρ. Migne, τ. 110ος σ. 716. Θεοδοσίου Μελιτηνοῦ, Ἐκδ. Tafel, σ. 72. H. Delehaye Les Origines du culte des Martyrs. Bruxelles, 1912, σ. 67.

2.—A. S. N. σ. 534, Μαρτίου 13, § 2. «Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀθλησὶς τῶν Ἁγίων μαρτύρων Ἀφρικανοῦ, Πουπλίου καὶ Τερεντίου. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις ἐν τῷ Πετρίῳ» ἦτοι ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας. Κατ' ἄλλους ἡ σύναξις ἐγένετο τῇ 12ῃ Ἀπριλίου. Βλ. Ἱεροσ. Βιβλιοθήκη, τ. Β' σ. 472. Μ. Γεδεῶν, Βυζαντινὸν Ἐορτολόγιον, σ. 84.

3.—Συνέχεια Θεοφάνους, σ. 897. Λέοντος Γραμματικοῦ, Χρονογραφία, σ. 303. Γεωργίου Μοναχοῦ, Βίος τῶν Νέων Βασιλέων σ. 890. Θεοδοσίου Μελιτηνοῦ, ἔκδ. Tafel, σ. 213. Ἰωάννου Ζωναρά, Χρονικόν, τ. Γ' σ. 469. Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν τ. Β' σ. 296.

Ἁγίου Ἀρέθα¹ Τῇ 30ῃ Μαΐου, κατὰ χειρόγραφον τῆς Πάτριου, ἐωφράζοντο τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἁγίας Εὐφημίας «ἐν Δεξιοκρανιαναῖς, πλησίον τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου.»² Ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας, ἐν τῷ Πετρίῳ, ἐγένετο κατ' ἔτος καὶ ἡ σύναξις τῶν ἁγίων μαρτύρων Εὐσεβίου, Ρωμανοῦ, Μελετίου, Χαραλάμπους, Χρηστίνης καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς ἐν Νικομηδείᾳ μαρτυρησάντων.³ Ὁ σεβάσμιος τῆς Χαλκηδονίας μάρτυρος ναὸς σημειοῦται ὡς κείμενος α) πλησίον τοῦ Μαρτυρίου τῆς Ἁγίας Ἰουλιανῆς⁴ β) πλησιέστατα τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου⁵ γ) ἐν Δεξιοκρανιαναῖς⁶ δ) πλησίον τοῦ Μαρτυρίου τῶν Ἁγίων Μαρτύρων Πομπιανοῦ, Γαλακτιῶνος, Σατουρνίνου καὶ Ἰουλιανῆς⁷ ε) ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Πετρίου⁸ στ) πλησίον τοῦ Ἁγίου Ἀκακίου⁹ ζ) ἐγγὺς τῆς Πλάτης, Πλατείας ἢ Πλατέας¹⁰ τοποθετεῖται δὲ κατὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Βυζαντίου¹¹ καὶ ἐπομένως μεταξὺ τῆς σημερινῆς πύλης τοῦ Δζουμπλῆ καὶ τῆς πύλης τοῦ Πετρίου. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων πυλῶν ἴσταται ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας (Γκιουλ-δζαμί) ἄλλ' οὗτος ἐν ἄλλῳ χρόνῳ γενήσεται ἀντικείμενον ἡμετέρας ἐρεῦνης.

ΝΑΟΣ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΗΛΙΟΥ — Ναὸς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἀναφέρεται καὶ ἐν τῷ Πετρίῳ,¹² οὗτινος τὴν κτίσιν ὁ Κωδινὸς ἀποδίδωσι

1.—A. S. N. σ. 159-160 γρ. 42-43, Ὀκτωβρίου 24, Synaxaria Selecta. Godex Parisiensis 1594.

2.—A. S. N. σ. 715-716 γρ. 54-55. Μαΐου 30, Synaxaria Selecta. Codex Patmianus 266.

3.—A. S. N. σ. 717 Μαΐου 30 § 2.

4.—A. S. N. σ. 334 Δεκεμβρίου 21 § 1.

5.—A. S. N. σ. 717 Μαΐου 30 § 2.

6.—A. S. N. σ. 715-716 γρ. 54-55, Μαΐου 30 Synaxaria Selecta. Codex Patmianus 266.

7.—A. S. N. σ. 764 Ἰουνίου 22 § 3. καὶ σ. 333-334 Δεκεμβρίου 21 § 1.

8.—A. S. N. σ. 717 Μαΐου 30 § 2.

9.—A. S. N. σ. 369-370 γρ. 42-43. Synaxaria Selecta. Codex Parisiensis 1582.

10.—A. S. N. σ. 159-160 γρ. 42-43 Synaxaria Selecta. Codex Parisiensis 1594 «καὶ ἐν τῇ βασιλικῇ μονῇ τῆς ἁγίας Εὐφημίας πλησίον τῆς Πλάτης. . .»

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας ἐκαλεῖτο τῆς «πλατείας» ἢ «Πλατέας».

11.—Χρονικοῦ Πασχιλλίου, τ. Β' σ. 130 ἐν τῷ περὶ τῶν Ὁ μαθητῶν τοῦ Κυρίου ἐκκλησιαστικῷ Συγγράμματι τοῦ Δωροθέου ἐπισκόπου Τύρου. Νικηφόρου Καλλίστου, Ἐκκλ. Ἱστορία, Βιβλ. 8ον, Κεφ. 6ον ἐν Ἑλλ. Πατρολογία Migne, τ. 146ος σ. 29.

12.—Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. Β' σ. 240. Συνέχεια Θεοφάνους σ. 325.

13.—Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. Β' § 66, σ. 239-240. Γεωργίου Κωδινού, Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, Ἐκδ. Preger, τ. Β' § 66, σ. 239-240. Γεωργίου Κωδινού, Περὶ Κτισμάτων, σ. 93, Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 4ον § 1η σ. 67. A. S. N. σ. 832 Ἰουλίου 20. A. S. N. σ. 831-832 γρ. 50-51 Synaxaria Selecta. Codex Oxoniensis Bodl. Auct. T. III 16. Μ. Γεδεῶν, Βυζαντινὸν Ἐορτολόγιον, 20 Ἰουλίου σ. 134. Παρβ. καὶ Ἑλλ. Φιλ. Σολλόγου, τ. ΚΣΤ, ἔτ. 1895-1896, σ. 230.

τῷ στρατεύματι τοῦ Αυτοκράτορος Ζήνωνος (474 — 491) ¹ εἰς μνήμην τῆς ἐπανόδου τοῦ Αυτοκράτορος ἀπὸ τῆς κατὰ τῶν βαρβάρων ἐκστρατείας. Ὅτε Ζήνων καὶ ἡ τούτου σύζυγος Ἀριάδην συνέδραμον πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ. Τὸν ναὸν τοῦτον ἀνεκαίνισε Βασίλειος ὁ Μακεδών. ²

Ἡ σύναξις τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἐτελεῖτο τῇ 20ῇ Ἰουλίου εἰς τὸν ἐν Πετρίῳ ναόν. ³ Ὁ Mordtmann ⁴ τοποθετεῖ τὸν ναὸν τοῦτον ἐπὶ τοῦ ὄρουπέδιου ἐφ' οὗ τὸ σημερινὸν τέμενος Σουλτὰν Σελίμ. Οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως τοῦ ναοῦ τούτου.

ΝΑΟΣ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ — Μονὴ καὶ ναὸς τοῦ Προφήτου Προδρόμου ἀναφέρεται καὶ ἐν τῷ Πετρίῳ. ⁵ Ἡ γυναικεία μονὴ αὕτη ἢ «ἀγγοῦ τῆς Σιδηρᾶς» πύλης κειμένη ⁶ ὠνομάζετο καὶ μονὴ τῶν Πετρίων καὶ τοῦ Στροβύλου, ⁷ προσέτι δὲ καὶ τὰ Ἑβραϊκὰ ⁸ καὶ κατὰ συγκοπήν, Τὰ Βρακὰ ⁹ ὡς κειμένη πλησίον συνοικίας κατωκημένης ὑπὸ Ἑβραίων. ¹⁰ Τὴν μονὴν ταύτην τὴν συνταυτιζομένην μὲ τὴν τῆς Στροβυλέως ἢ Στροβύλου, ¹¹ ἴδρυσεν τῷ 811 ἢ Θεοφάνῳ, χήρᾳ τοῦ Αυτοκράτορος Σταυρακίου (811) ¹² ἔνθα καὶ ἐγκατεβίωσε καὶ ἐτάφη αὐτὴ τε καὶ ὁ Αυτοκράτωρ σύζυγός τῆς γενόμενος μοναχὸς καὶ ἀποθανὼν τῇ 11ῃ Ἰανουαρίου τοῦ 812 ἔτους ¹³ τραυματισθεὶς κατὰ τινὰς ¹⁴ ἐν τινὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων μάχῃ. Δόκιμοί τινες ἐρευνῆται τῆς τοπογραφίας τῆς Βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως παρέχουσι περιεργὰ καὶ φαντασιώδη,

1.—Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως. *Εκδ. Preger, τ. Β' § 66 σ. 239-240, Ἄνωνυμος παρὰ Banduri τ. Α' Βιβλ. 2ον, σ. 35 § 98. Γεωργίου Κωδινού, Περί Κτισμάτων, σ. 93.

2.—Γ. Κεδρηνοῦ. Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. Β' σ. 240. Συνέχεια Θεοφάνους, σ. 325. Ἄνωνυμος, Σύνοψις Χρονικῆ. Ἐν Σάβα, Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ, τ. Ζ' σ. 145.

3.—A. S. N. 20 Ἰουλίου.

4.—Esquisse topographique de Constantinople, § 129, σ. 74.

5.—Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 4ον, § 12 σ. 69.

6.—Ἄννης Κομνηνῆς, Ἀλεξιάς, τ. Α' σ. 103.

7.—Σκ. Βυζαντίου, Ἡ Κωνσταντινούπολις, τ. Α' σ. 563.

8.—Θεοφάνους Χρονογραφία, τ. Α' σ. 769. Ἑλλην. Φιλολογ. Συλλόγου, Παράρτημα τοῦ ΙΣΤ' τόμου, σ. 26,

9.—Ἰωάννου Ζωναρᾶ, Χρονικόν, τ. Γ' σ. 313. βλ. καὶ Σκ. Βυζαντίου, Ἡ Κωνσταντινούπολις, τ. Α' σ. 564.

10.—Σκ. Βυζαντίου, Ἡ Κωνσταντινούπολις, τ. Α' σ. 564.

11.—Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. Β' σ. 239. Συνέχεια Θεοφάνους, σ. 323. Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 4ον § 17η, σ. 70-71.

12.—Θεοφάνους Χρονογραφία, τ. Α' σ. 769. Ἰωάννου Ζωναρᾶ, Χρονικόν τ. Γ' 313.

13.—Edouard Murlat, Essai de Chronographie Byzantine 1057-1453. Bâle et Gênevè, 1871, ἐν χρ.

14.—Ἰωάννου Ζωναρᾶ, Χρονικόν, τ. Γ' σ. 313. Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, Ἐκθεσις τῆς Βασιλείου Τάξεως, τ. Α' σ. 647. Γεωργίου Κωδινού, Περί τῶν τάφων τῶν Βασιλέων σ. 207.

κατ' ἐμέ, συμπεράσματα τῶν ἐρευνῶν των. Ἐπὶ τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν τείχος τοῦ περιτειχίσματος τοῦ Πετρίου εὐρόντες μαρμαρίνον ὑπέρθυρον μετὰ γραμμάτων :

Α Ρ Φ ΠΡ
Δ Α Ν ΗΕ

μετὰ κενῶν διαστημάτων ἐν τῷ μεταξύ, συνεπλήρωσαν ἀβασανίστως οὕτω : «Μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Προφήτου Προδρόμου», διΐσχυριζόμενοι ὅτι ἢ οὕτω συμπληρωμένη ἐπιγραφή εἶναι τοῦ ἔτους 811, ἀναγομένη ἐπομένως εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Αυτοκράτορος Σταυρακίου καὶ προσδιορίζουσα «ἐπακριβῶς τὴν τῆς γυναικείας μονῆς τοῦ Προδρόμου θέσιν, τέως ἄγνωστον.» ¹ Ταῦτα βεβαιωμένην ἀποτελοῦσιν ἐξήγησιν. Ἡ ἐμὴ γνώμη διαφέρει τὰ μάλιστα. Πολλαχοῦ τῶν Χερσαίων Τειχῶν παρατηροῦμεν μαρμαρίνους πλάκας ἐνεπιγράφους ἐντειχισμένας ἐνίοτε ἀνεστραμμένως. Τὰ κατὰ τὴν ἀνέγερσιν ἢ τὰς ἀνακαινίσεις τῶν τειχῶν χρησιμοποιούμενα μάρμαρα ταῦτα σπανίως δὲ καὶ θραύσματα μαρμαρίνων κιόνων ἀνηκόντων εἰς ναοὺς κατεδαφισθέντας, μετεφέροντο ἀλλαχόθεν καὶ ἐντειχίζοντο ὡς τυχαῖοι λίθοι. Εἰς τοιοῦτον ὕλικόν πιστεύω ὅτι ἀνήκει τὸ ἄλλοθεν μετακομισθὲν ὑπέρθυρον. Ἐν τῇ μονῇ τῆς Πέτρας, ἐνὶ τῶν σεπτοτάτων μοναστικῶν ἰδρυμάτων τοῦ Βυζαντίου, οὐχὶ δὲ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Προφήτου Προδρόμου ἐν τῷ Πετρίῳ, ² ἐγένετο πομπικὴ προέλευσις τοῦ αυτοκράτορος δις τοῦ ἔτους, τῇ 24ῃ Ἰουνίου ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Γενεθλίων ³ καὶ τῇ 29ῃ Αὐγούστου, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Ἀποτομῆς τοῦ Προδρόμου. ⁴ Ὡσαύτως ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἦσαν τεθησαυρισμένα, κατὰ τὸν Buondelmonte, τὰ ἱμάτια τοῦ Χριστοῦ, ὁ κάλαμος σὺν τῷ σπόγγῳ, ἡ λόγχη καὶ ὁ ἀκάνθινος στέφανος τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος (vestimenta, arundo, spongia, lancea). ⁵ Ὁ Χάμμερ λέγει ὅτι ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ διετηροῦντο καὶ ἡ κάρα καὶ ἡ δεξιὰ τοῦ Προδρόμου, ἱερὰ λείψανα, ἅτινα μετὰ τὴν ἄλωσιν κατετέθησαν εἰς τὸ σουλτανικὸν θησαυροφυλάκιον. Ἡ γυναικεία μονὴ τῶν Πετρίων προσέλαβε σπουδαιότητα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου, διότι πολλάκις ἐνεκλείσθησαν ἐν αὐτῇ γυναῖκες ἐπιφανεῖς, ὀχληραὶ καταστᾶσαι τοῖς Βασιλεῦσιν ἕνεκα τῶν πολιτικῶν αὐτῶν φρονημάτων. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ περιορίσθη ὑπὸ Ρωμανοῦ τοῦ Ἀργυροῦ

1.—Ἑλλην. Φιλολ. Συλλόγου, Παράρτημα τόμ. ΙΣΤ' σ. 26.

2.—Πατριάρχου Κωνσταντίου, Κωνσταντινιάς, ἐκδοσις δευτέρα. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1844, σ. 20. Σκ. Βυζαντίου, Ἡ Κωνσταντινούπολις, τ. Α' σ. 564.

3.—Κωδινού Κουροπαλάτου, σ. 81.

4.—ἐνθ' ἀνωτέρω.

5.—Chr. Buondelmonte, Librum Insularum Archipelagi § 65 σ. 124. Πρβ. καὶ E. Le grand, Description des îles de l'Archipel par Chr. Buondelmonte. Paris, 1897 σ. 88 Itinéraires Russes en Orient τ. Α' σ. 205. VIII-Vie et pèlerinage du diacre Zosime (1419-1421).

(1028—1034) δεσπότης δίκην, ἡ δευτερότοκος θυγάτηρ Κωνσταντίνου τοῦ Η΄ καὶ ἀνεψιὰ Βασιλείου τοῦ Β΄ ἢ Αὐγούστα Θεοδώρα, ἀταδέλφη τῆς βασιλείσσης Ζωῆς καὶ συγκληρονόμος τοῦ θρόνου τῆς γηραιᾶς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἀποκαρεῖσα μοναχὴ τῷ 1051, ἐπὶ προφάσει δῆθεν δυναστικῆς συνωμοσίας πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου ὡς συμπαρέδρου τῆς ἀδελφῆς Ζωῆς τῆς Πορφυρογεννήτου, ἦν ὁ καχύποπτος Ρωμανὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ζηλοτύπως ἐκράτουν μακρὰν τῆς ἀρχῆς. Κατὰ τὴν Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου (1041—1042) στάσιν ὁ ἔκμανεις δῆμος, ἔδραμεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Πετρίου, ἀναζητῶν ἐν τῷ ἐρημητηρίῳ αὐτῆς τὴν παρηγκωτισμένην ἡγεμονίδα, ἵνα ἀναβιβάσῃ αὐτὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς Ζωῆς.

Κατάπληκτος ἡ ταλαίπωρος ἡγεμονίς μετ' ἐπιμονῆς ἠρνήθη κατ' ἀρχὴν νὸ ὑπακούσῃ εἰς τὰς προτάσεις τῶν ἡγετῶν τῆς στάσεως· πρὸ τῆς βίας ὁμως τοῦ ἔκμανέντος λαοῦ ὑποκύψασα ἀπήχθη ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅπου ἐπευφημήθη ὡς βασίλισσα τῶν Ρωμαίων, ἐνῶ ὑπὸ τοὺς πόλους τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἀντήχουν αἱ κραυγαὶ τοῦ ἐνθουσιῶντος πλήθους, «Μακρὰ τὰ ἔτη τῆς μητρὸς ἡμῶν Θεοδώρας.»

Μετὰ βραχείαν συμβασιλείαν τῶν δύο ἀδελφῶν, τῆς Ζωῆς ἐν τέλει συζευθείσης Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον, ἡ Θεοδώρα, παραγκωτισθεῖσα αὐθις, ἀπεμονώθη ἐν τῇ εἰρημένῃ μονῇ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μονομάχου, τῆς πορφυρογεννήτου Ζωῆς προαποθανούσης, ἡ γηραιὰ ἀπόγονος τῶν Μακεδόνων τῷ βασιλικῷ ἐταϊνώθη διαδήματι, βασιλεύσασα μόνη ἐπὶ δύο σχεδὸν ἔτη. Προσβληθεῖσα δ' αἰφνιδίως ὑπὸ ἐντερικοῦ νοσήματος καὶ πνέουσα τὰ λοιπὰ κατέλιπε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν γέροντα Μιχαὴλ τὸν Σρατιωτικόν.¹ Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐνεκλείσθη ὑπὸ Νικηφόρου Γ' τοῦ Βοτανιάτου (1078—1081)² Ἄννα ἡ Δαλασσινή, μήτηρ τῶν Κομνηνῶν καὶ μάμη τῆς διασήμου συγγραφέως Καισαρίσσης Ἄννης τῆς Κομνηνῆς μετὰ τῶν θυγατέρων καὶ νυμφῶν τῆς. Ἐν τῇ ἰδίᾳ μονῇ περιωρίσθη καὶ ἡ συμπενήτερα αὐτῆς ἡ τοῦ Καίσαρος Ἰωάννου νύμφη.³ Εἰς μνήμην τῆς μάμης αὐτῆς Ἄννα ἡ Κομνηνὴ ἀφιέρωσεν ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ λείψανον τοῦ Προδρόμου, ἐντὸς σχήματος χειρὸς ἐχούσης ἐπιχρῦσου θήκης ὅπερ ἐσώζετο ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Δουκαγγίου ἐν τῇ ἐν Κα-

1.—Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. Β' σ. 537, Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου, Ἱστορία σ. 15-16. Βλ. καὶ Μιχαὴλ Ψελλόν, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, Κ. Σάθα τ. Δ' Βυζαντινῆς Ἱστορίας ἐκατονταετηρίδος (976-1077), Ἰωάννην Ζωναράν, τ. Γ' σ. 611-612 καὶ Σκυλίτσην. S. Roedel, Studien zu byzantin. Geschichtsschreibern, Bl. f. Bayer, Gymnasial Schulwesen XX καὶ XXI ἀρθρα τῶν ἐτῶν 1884 καὶ 1885.

2.—Ἄννης Κομνηνῆς, Ἀλεξιάς, τ. Α' σ. 103.

3.— αὐτόθι.

στελλοδούμῳ [Châteaudun Eure et Loire] μονῇ τῆς Ἁγίας Μαγδαληνῆς, ἔφερε δὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

Ο ΚΑΡΠΟΣ ΟΣΤΟΥΝ, Η ΔΕ ΧΕΙΡ ΧΡΥΣΗ ΠΟΘΕΝ ;
ΕΚ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ ΚΑΡΠΟΣ ΕΚ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ,
ΧΡΥΣΗ ΠΑΛΑΙΣΤΗ ΧΡΥΣΟΔΑΚΤΥΛΟΣ ΞΕΝΟΝ,
ΟΣΤΟΥΝ Ο ΚΑΡΠΟΣ ΕΚ ΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ·
ΤΗΝ ΧΕΙΡΑ Δ' Ω(Ρ)ΓΑΝΩΣΕ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΟΘΟΣ
ΑΝΝΗΣ ΑΝΑΣΣΗΣ, ΕΚ ΓΟΝΟΥ ΤΗΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ.¹

Ἡ μονὴ αὕτη, ἐν ἣ ἐνεκλείσθη ὑπὸ Νικηφόρου Β' τοῦ Φωκᾶ (963—969) ἢ Θεοφανώ,² δὲν πρέπει νὰ συγγέται μὲ τὴν περικλεᾶ μονὴν τὴν ἐπονομαζομένην «τῆς Πέτρας»,³ καίτοι συχνάκις οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσι τὴν πρώτην χρησιμοποιοῦντες τὴν ὀνομασίαν τῆς δευτέρας.

Ἐντὸς τῆς μονῆς ταύτης ὑπῆρχε ξενὼν καὶ γηροκομεῖον λεγόμενον «τὰ Ἐλένης» ἀπὸ τῆς ἀνεγειράσης αὐτὸ Ἐλένης, θυγατρὸς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὅστις πλουσίως κατεκόμησεν αὐτό,⁴ ὡς καὶ ἕτερον καλούμενον «τὰ Γηραγάθης.»⁵

ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ — Ἐν τῷ Πετρίῳ ἔκειτο ναὸς τοῦ Ἁγίου Καλλίνικου,⁶ διάφορος τοῦ πλησίον τῆς γεφύρας Ἰουστινιανοῦ.⁷

ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΙΟΥΛΙΑΝΗΣ — Ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ ἐπίσης ἔκειτο καὶ ναὸς τῆς Ἁγίας Ἰουλιανῆς, ἴσως αὐτὸς ὁ τῆς Ἰουλιανῆς «πλησίον τοῦ Στροβίλου»⁸ οὗτινος τῇ μὲν 18ῃ Αὐγούστου ἠγέτο ἡ μνήμη τῶν ἐγκαινίων,⁹ τῇ δὲ 21ῃ Δεκεμβρίου ἡ σύναξις.¹⁰ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἀναφέρεται ὡς ἐγειρας αὐτὸν ἐκ βιάθρων.¹¹ Τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ ἀδύνατον ἐπακριβῶς νὰ ὀρίσῃ τις,

1.—Du Cange, C.C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 4ον § 17η σ. 70-71, ὅρα καὶ Corpus Inscriptionum Graecarum, τ. Δ' σ. 333-334. Ἀριθμ. 8719.

2.—Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. Β' σ. 351.

3.—Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, τ. Β' σ. 213. Carolii Ducangii in Annae Comnenae Caesarissae, Alexiadem Notae historicae et philologicae, ἐν Ἄννη Κομνηνῇ, τ. Β' σ. 452-453.

4.—Θεοράνους Συνέχεια, σ. 458-459. Du Cange, C.C. Βιβλ. Δ', Κεφ. 9ον § 13η σ. 115.

5.—Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, Ἔκδ. Preger, τ. Β' § 68 σ. 240. Ἀνώνυμος παρὰ Banduri, τ. Α' Βιβλ. 2ον, σ. 36 § 98. Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 9ον, § 25η σ. 116.

6.—A. S. N. σ. 853-854, 29 Ἰουλίου §1, Συναξαριστῆς Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Ἀθήνησι 1868, τ. Β' 29 Ἰουλίου, σ. 285-286. Μ. Γεδεών, Βυζαντινὸν Ἐορτολόγιον, 29 Ἰουλίου σ. 141.

7.—Συνέχεια Θεοφάνους, σ. 340. A. S. N. σ. 853-854, 29 Ἰουλίου § 1.

8.—A. S. N. σ. 903, 18 Αὐγούστου § 3. Συναξαριστῆς Νικοδήμου Ἀγιορείτου, τ. Β' σ. 330, 18 Αὐγούστου. Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 7ον, § 23, σ. 103 καὶ § 24 σ. 103

9.—Συναξάρια 18 Αὐγούστου βλ. καὶ Μηναια.

10.—Συναξαριστῆς Νικοδήμου Ἀγιορείτου, τ. Α' σ. 328, 21 Δεκεμβρίου.

11.—Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. Β' σ. 239. Συνέχεια Θεοφάνους σ. 323.

σημειούται ὁμως ὡς κείμενος πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας.¹ Ὁ Πασπάτης² εἰκάζει ὅτι πιθανῶς ὁ τῆς μάρτυρος Ἰουλιανῆς ναὸς ἦτο τὸ δεξιᾶ τῶ εἰσιόντι ἐκ τῆς Πύλης Ἁγιά Καποῦ κατηρειπωμένον εὐκτήριον καλούμενον Σινὰν Πασᾶ μεστζηδί.³ Ὁ Γεδεὼν⁴ φρονεῖ ὅτι τοῦτο εἶναι οὐχὶ τῆς Ἰουλιανῆς, ἀλλὰ «τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ Προδρόμου σηκός», ἐν τῇ Στροβήλῳ ἢ Στροβιλαίᾳ.⁵ Τοῦ βυζαντινοῦ τούτου κίσματος σήμερον μόνον τὸ ὑπόγειον σώζεται.

ΝΑΟΣ ΜΑΝΟΥΗΛ, ΣΑΒΕΛ ΚΑΙ ΙΣΜΑΗΛ — Ὁ ναὸς τῶν τριῶν ἀδελφῶν μαρτύρων Μανουήλ, Σαβέλ καὶ Ἰσμαῆλ ἦτο ἐκτισμένος ἐπὶ τοῦ πέμπτου λόφου, ὅθεν τὸ τεῖχος ἤρχιζε κατερχόμενον πρὸς τὸν Κεράτιον,⁶ οὐδεὶς ὁμως δύναται νὰ ὀρίσῃ ἐπακριβῶς ποῦ ἔκειτο οὗτος. Τὸν ναὸν τοῦτον ἀνήγειρε Θεοδοσίος ὁ Μέγας.⁷ Ἡ σύναξις τῶν Μαρτύρων Μανουήλ, Σαβέλ καὶ Ἰσμαῆλ ἐγίνετο, ὡς μανθάνομεν, «εἰς τὸν ἀγιώτατον αὐτῶν ναὸν πλησίον εἰς τὸν προφήτην Ἥλιον»⁸ ἐπεὶ δ' ἐκ τῶν ναῶν τῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Προφήτου Ἥλιου σωζομένων ἀρχαιότατος ἦν ὁ ἐν τῷ Πετρίῳ, κατὰ συνέπειαν καὶ ὁ ναὸς τῶν μαρτύρων ἔκειτο ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ.⁹ Κατὰ τὰ Συναξάρια¹⁰ καὶ τὸν Ἀνόνημον¹¹ ὁ ρηθεὶς ναὸς ἔκειτο πλησίον τῶν χερσαίων τειχῶν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπὶ

1.—A. S. N. σ. 333-334, 21 Δεκεμβρίου § 1.

2.—Βυζαντινὰ Μελέται, σ. 384. βλ. καὶ Mordtmann, Esquisse topographique de Constantinople § 129 σ. 74.

3.—Σεῖδ Ἀλῆ, Χαδηκὰτ-οὐλ-δζεβामी. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1864 τ. Α' σ. 127.

4.—Βυζαντινὸν Ἐορτολόγιον σ. 202, 21 Δεκεμβρίου.

5.—Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. Β' σ. 239. Θεοφάνους Συνέχεια, σ. 323.

6.—Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, Ἐκδ. Preger, τ. Α' § 53 σ. 142. Ἀνόνημος παρὰ Banduri τ. Α' βιβλ. 1ον, § 2 σ. 2. Γεωργίου Κωδινού, Περὶ τῆς Σχηματογραφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως σ. 25.

7.—Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, Ἐκδ. Preger, τ. Β' § 190 σ. 275. Ἀνόνημος παρὰ Banduri, τ. Α' βιβλ. 2ον, σ. 52 § 146. Γεωργίου Κωδινού, Περὶ Κτισμάτων σ. 122.

8.—A. S. N. σ. 753-754, 17 Ἰουνίου § 1 καὶ σ. 831-832 20 Ἰουλίου. Byzantinische Zeitschrift τ. ΙΘ' ἔτ. 1910 σ. 456. Th. Preger, Studien zur Topographie Konstantinopels, III Die Konstantinimauer. Σχολία του ἐπὶ τοῦ Συναξαρίου τῆς 17 Ἰουνίου. Πρβ. «πλησίον τοῦ ἁγίου προφήτου Ἐλισσαίου» καὶ «πλησίον εἰς τὸν προφήτην Ἥλιον». Πρβ. ἐπίσης σχολία του ἐπὶ τῶν Συναξαρίων τῆς 16 Σεπτεμβρίου καὶ 11 Ἰουλίου «ἐν τοῖς Ἀντιόχου καὶ πλησίον τῶν Λαύσου» καὶ «ἐν τοῖς Ἀντιόχου πλησίον τῶν Λαύσου».

9.—Οἱ μάρτυρες οὗτοι ἤθλησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου (361-363) τὰ δὲ σώματα αὐτῶν κατετέθησαν ἐν τῷ ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ἐπὶ τὸ χερσαῖον Κωνσταντινακὸν τεῖχος ἀνεγερθέντι ναῶ τῷ κειμένῳ ἐν τῷ τόπῳ ἔνθα ἀνῆρέθησαν (Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, Ἐκδ. Preger, τ. Β' § 190 σ. 275. Ἀνόνημος παρὰ Banduri, τ. Α' βιβλ. 3ον, σ. 53 § 146. Γεωργίου Κωδινού σ. 122. A. S. N. σ. 753-754, 17 Ἰουνίου § 1.)

10.—A. S. N. σ. 753-754, 17 Ἰουνίου § 1.

11.—Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, Ἐκδ. Preger, τ. Β' § 190 σ. 275.

ἀποκρήμνου γηπέδου καὶ πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Προφήτου Ἥλιου ἐν τῷ Πετρίῳ. Ἐν τῷ Συναξαριστῇ¹ ἀναγινώσκομεν ὅτι οἱ τρεῖς ἅγιοι μάρτυρες ἐστάλησαν εἰς τὸ τεῖχος τὸ εὐρισκόμενον πρὸς τὸ μέρος τῆς Θράκης τὸ λεγόμενον «Κωνσταντίνου» εἰς τόπον κρημνώδη καὶ ἐκεῖ ἀπεκεφαλίσθησαν, λαβόντες τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον.

ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΥ — Τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου² τὸν σεμννόμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐπὶ βασιλείῳ Δεκίου ἐν Ρώμῃ τῷ 250 ἄθλησαντος ἀρχidiaκόνου, ἤγειρεν ἡ Αὐγούστα Πουλχερία,³ ἀδελφὴ Θεοδοσίου τοῦ Νεωτέρου, ἔτη τινὰ πρὸ τοῦ 450 ἐπὶ τῇ εὐρέσει τῶν λειψάνων τοῦ μαρτυρησαντος ἀρχidiaκόνου.

Τὸν ναὸν τοῦτον τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, τῷ μήκει τοῦ χρόνου κατηρειπωμένον ὄντα, ἢ ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς τῆς 16ης Μαΐου 866 ἢ τῆς 9ης Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 810 μέχρι ἐδάφους καταβληθέντα, ἐκ βάθρων πάλιν ἀνήγειρε κομψόν, Βασίλειος ὁ Μακεδών.⁴ Ἡ θέσις τοῦ ναοῦ δὲν δύναται ἐπακριβῶς νὰ ὀρισθῇ· γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἔκειτο, α) ἐν τῷ Πετρίῳ⁵ β) πλησίον τῆς Ἁγίας Εὐφημίας ἐν Δεξιοκρατιαναῖς⁶ γ) ἐν τοῖν μέρεσι τῆς Πλατέας⁷ δ) ἐγεινίαζε τῷ τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας ναῶ. Ἀντώνιος ὁ Νοβγορόδης λέγει ὅτι οὐ μακρὰν τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας ἔκειτο ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἡσαίου τοῦ Προφήτου κατόπιν τοῦ ὁποίου ἤρχετο ὁ τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου.⁸ Κατὰ τὰ Συναξάρια ἐπίσης ὁ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου ναὸς ἔκειτο πλησίον τοῦ Ἁγίου Ἡσαίου.⁹ Ὁ Mordtmann τίθησι τοῦτον ἔσωθεν τῆς πύλης Ἁγιά

1.—Συναξαριστῆς Νικοδήμου Ἀγορείτου τ. Β' σ. 208, 17 Ἰουνίου.

2.—Συναξάρια 10 Αὐγούστου. Bibliotheca Hagiographica Graeca, Ed. Bollandiani. Bruxelles, 1909, σ. 136. H. Delehaye, Les origines du culte des Martyrs. Bruxelles, 1912, σ. 309.

3.—Κόμητος Μαρκελλίνου, Χρονικὸν (ἔτ. 453) ἔκδ. Mommsen σ. 85. Θεοφάνους Χρονογραφία, τ. Α' σ. 164. Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, Ἐκδ. Preger, τ. Β' § 71 σ. 241. Ἀνόνημος παρὰ Banduri, τ. Α' βιβλ. 2ον, σ. 39-40 § 110. Γεωργίου Κωδινού, Περὶ Κτισμάτων σ. 95. Θεοδώρου Ἀναγνώστου, Ἐκκλ. Ἱστορία, βιβλ. Α' κεφ. 5ον, ἐν Ἑλλήν. Πατρολογία, Migne, τ. 86ος σ. 168. Mansi, Sacr. Conc. nova et ampl. Coll. τ. Η' σ. 482. Acta Sanct. Αὐγούστου τ. Β' σ. 497. Hagiographi Bollandiani, Catalogus Codicum hagiographicorum bibliothecae regiae Bruxellensis. Pars I, t. I, Bruxelles 1886 σ. 73-74. βλ. ἐπίσης: Itinéraires Russes en Orient, τ. Α' σ. 118, 136, 161, 201, 226. Ch. Schefer, le Voyage d'outre-mer de Bertrandon de la Broquière. Paris, 1892, σ. 154.

4.—Συνέχεια Θεοφάνους, σ. 339.

5.—A. S. N. σ. 717 30 Μαΐου § 2.

6.—αὐτόθι. A. S. N. σ. 715-716 γρ. 54-55. Syn. Sel. Codex Patmiacus 266.

7.—Μιχαὴλ Αἰχμαλώτου, ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Mordtmann ἐν τῇ Esq. topogr. de Constantinople § 70 σ. 42. Ἀνόνημος παρὰ Banduri, τ. Α' βιβλ. 2ον, σ. 39 § 110.

8.—Itinéraires Russes en Orient τ. Α' σ. 104-105.

9.—A. S. N. Codex Parisiensis 1587, 9 Μαΐου.

Καποῦ.¹ Τὰ ὑπὸ τοῦ Πασπάτη² ἀναφερόμενα δύο τεμένη «Ποῦρ-κουγιού μεσιζηδί» καὶ τὸ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του κατηρειπωμένον «Σεῖχ-Μουράτ μεσιζηδί»,³ κείμενα, ὡς λέγει, πλησιέστατα ἀλλήλων, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ τεμένου Σελημιέ, πρὸς νότον τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας, πλησίον τοῦ λουτροῦ τοῦ Μουφιτῆ Ἁλῆ (κατεδαφισθέντος κατὰ Σεπτέμβριον-Ὁκτώβριον τοῦ 1933), ἐγγὺς δὲ τῆς πρὸς νότον ἀμφοτέρων τῶν τεμενῶν μέχρι σήμερον ἐτι σφωζομένης βυζαντινῆς ἐπιμήκουσ κινστέρνης, μετατραπέισης σήμερον εἰς ἀποθήκην καὶ ἧς ἡ πρὸς δυσμὰς πλευρὰ κατηδαφίσθη, ἦσαν πιθανῶς οἱ δύο βυζαντινοὶ ναοὶ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἡσαίου.

Τοῦ τελευταίου τούτου ναοῦ πρὸ πέντε ἐτῶν ἐσώζετο μικρὸν μόνον τμήμα τῆς πρὸς βορρᾶν πλευρᾶς 1 ἢ 1 ½ Μ. ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Κιονόκρανον μαρμαρίνον ἐφ' οὗ ὑπῆρχε γεγλυμμένος σταυρὸς ἔκειτο πλησίον τοῦ τείχους δίκην ἐπιτυμβίου διαλαλοῦντος σιωπηλῶς τὴν θέσιν τοῦ ἐκλιπόντος ναοῦ, ἄγρια δὲ φυτὰ ἐκάλυπτον ἅπασαν τὴν θέσιν τοῦ πάλαι ἀκμάσαντος βυζαντινοῦ τούτου ναοῦ. Σήμερον καὶ αὐτὰ τὰ θεμέλια κατεσκάφησαν, τὸ δὲ κιονόκρανον ἐξηφανίσθη, ἵνα ἐντειχισθῆ ἴσως ὡς ἀπλοῦς λίθος εἰς οἰκοδομὴν τινα τῶν περιοικούντων. Οὐδὲν ἴχνος τοῦ ὠραιοτάτου τούτου ναοῦ, οὐτινος εὐτυχῶς ὁ Πασπάτης κατέλειπεν ἡμῖν τὴν εἰκόνα, ὑπολείπεται νῦν, πλὴν τμήματός τινος ἀσημάντου τῶν κατασκαφέντων αὐτοῦ θεμελίων. Ὁ ναὸς οὗτος τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου⁴ ἀναφέρεται τῷ 532 κεκτημένος καὶ τὸ τῆς ἀσυλίας τῶν προσφύγων προνόμιον, ὅπερ ὀλίγοι τότε ναοὶ ἐκέκτηντο.⁵ Τὸν ναὸν τούτον τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου ἐν Πουλχεριαναῖς δὲν πρέπει νὰ συγγέωμεν μὲ ἄλλους ὁμωνύμους. Γνωρίζομεν Μονὴν Ἁγίου Λαυρεντίου ἰδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου αὐτῆς καὶ πρεσβυτέρου Θεοδώρου⁶ συνυπογράφαντος εἰς τὰς πράξεις τῆς ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Μηναῦ συνελθούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου.⁷

Ἐν Βλαχέρναις ἔκειτο ὡσαύτως ναὸς τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, (διάφορος τοῦ πλησίον τῶν Πετρίων ταυτομένου τούτου ὑπὸ τοῦ Προκοπίου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ἀκτῆς τοῦ Κερατίου Κόλπου «ἐν ἀριστερᾷ τοῦ Κόλπου Λαυρεν-

1.—Esquisse topographique de Constantinople § 63 τ. 39.
 2.—Βυζαντιναὶ Μελέται, σ. 381-383.
 3.—Σεῖδ Ἁλῆ, Χαδηκάτ-ούλ-δζεβαμί, -Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1864, τ. Α' σ. 132.
 4.—Θεοφάνους Χρονογραφία, τ. Α' σ. 283.
 5.— αὐτόθι. Ἰωάννου Μαλαλά, Χρονογραφία σ. 473. Νικηφόρου Καλλιόστου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Βιβλ. 14ον, Κεφ. 10ον.
 6.—Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 6ον, § 58, σ. 88.
 7.—Mansi, Sacr. Conc. nova et ampl. Coll. τ. Η' σ. 1011. «Θεόδωρος ἡγούμενος μονῆς τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου μάρτυρος ὑπ' ἐμοῦ Θεοῦ χάριτι συστάσης».

τίου ἁγίου μαρτύριον.»¹)—ἐγγιστα δὲ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν «καὶ αὐτοῦ ἐπίπροσθεν τὸν τῆς Θεοτόκου νεῶν ἐν χώρῳ καλουμένῳ Βλαχέρναις τοιοῦτον δεδημιούργηκεν οἷός μοι ἔναγχος δεδιήγηται»² ἴστορεῖ Προκόπιος ὁ Καισαρεύς.

Τὸ μαρτύριον τοῦτο τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου ἐν Πουλχεριαναῖς μεγαλοπρεπέστατον ἠγέρθη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου «ἀφεγγές τε τὰ πρότερα ὄν, λέγει ὁ Προκόπιος, καὶ σκότους ἀτεχνῶς ἐμπλεον μεθαρμολοσάμενος, ὡς διὰ βραχέων εἰπεῖν» ὁ ναὸς ἄρα προὔπηρχε τῆς βασιλείας τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου. Κατὰ τὸ Βασιλειανὸν Μηνολόγιον, τὸ λείψανον Ἡσαίου τοῦ Προφήτου «μετακομισθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατετέθη πλησίον τῶν Βλαχερνῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Λαυρεντίου»³ κατόπιν δὲ ἴσως ἐν τῷ τοῦ ἰδίου ἁγίου ἐν Πουλχεριαναῖς ἐγεργθέντι ναῷ, ὅπου καὶ ἤρξατο τελουμένη ἡ ἔως τότε ἐν τῷ φερωνύμῳ ἐν Βλαχέρναις ναῷ ἐορταζομένη σύναξις τοῦ ἱερομάρτυρος τούτου.⁴

ΝΑΟΙ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ — Ἀνάγκη ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τέσσαρας ναοὺς τίμωμένους ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ κειμένους ἐν τοῖς κατὰ τὸ Φανάριον μέρεσι. Ὁ Ρῶσσοσ Τρύφων Καραμπεϊνίκωφ σταλεῖς τῷ 1583 ὑπὸ τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσσίας Ἰβάν Βασιλείεβιτς (1533—1584) ὡς μέλος ἐπιτροπῆς τινος ἀνὰ τὰς ἱεράς ἐκκλησίας καὶ μονὰς τῆς Ἀνατολῆς πρὸς διανομὴν ἐλεῶν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ διαδόχου τοῦ Ρωστικοῦ θρόνου Ἰβάν Ἰβάνοβιτς κατέστρωσε κατάλογον τῶν τότε μονῶν καὶ 46 ναῶν.

Τῷ 1593 ὁ ὡς ἄνω Ρῶσσοσ ἐπεσκέφη ἐκ δευτέρου τὴν Κωνσταντινουπόλιν σταλεῖς τὴν φορὰν ταύτην ὡς μέλος ἄλλης ἐπιτροπῆς ὑπὸ τοῦ Τσάρου Θεοδώρου Ἰβάνοβιτς (1584 — 1598) πρὸς διανομὴν βοθητῶν οὐχὶ μόνον τοῖς ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν Πατριαρχείαις, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐν τῷ Ἁθῶ ἱεραῖς μοναῖς. Ἡ ὑπὸ τῶν πεμφθεισῶν ἐπιτροπῶν διανομὴ τῶν Αὐτοκρατορικῶν ἐλεῶν ἐγένετο ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιστάσεσιν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κατὰ τὸ 1583 συνταχθέντος καταλόγου.

Οὗτος⁵ ἀναφέρει μετ' ἀκριβείας τὰς ἐνορίας ἐν αἷς ἦσαν ἰδρυμένοι οἱ ναοὶ καὶ αἱ μοναὶ καὶ ὀρίζει καλῶς τὰς τοποθεσίας αὐτῶν. Ἐν τῷ

1.—Προκοπίου Καισαρεύς, Περὶ τῶν τοῦ Δεσπότης Ἰουστινιανοῦ Κτισμάτων σ. 193.
 2.— αὐτόθι.
 3.—Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. Α' σ. 592, 600. Α. Γραμματικοῦ, Χρονογραφία, σ. 107, 111. Θεοδώρου Ἀναγνώστου, Ἐκκλ. Ἱστορία, Βιβλ. Β' Κεφ. 64ον, ἐν Ἑλλην. Πατρ. Migne, τ. 86ος σ. 216. Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, Ἐκδ. Preger, τ. Β' § 71 σ. 241. Ἀνόνημος παρὰ Banduri τ. Α' Βιβλ. 2ον, σ. 40 § 110. Α. S. N. σ. 667 9 Μαΐου § 1.
 4.—Συναξαριστῆς Νικοδήμου Ἁγιορείτου, τ. Β' σ. 139, 9 Μαΐου.
 5.—Ὁρθόδοξος Παλαιστίνη Συναγωγή. Ἐν Πετροπόλει. 1888 τευχ. 27ον σ. 84-95.

κατάλογω τούτω μνημονεύονται οἱ ἐξῆς ἐνοριακοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ναοὶ οἱ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σεμνυόμενοι καὶ ἐν τῇ τοῦ Φαναρίου περιοχῇ ἰδρυμένοι.

- α) ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 1 ναὸς τοῦ «Ἁγίου Γεωργίου, Φενέρ καπισί.»
 β) » » 8 » » «Ἁγίου Γεωργίου, Διπλοφαναρᾶ μαχαλά.»
 γ) » » 13 » » «Ἁγίου Γεωργίου, Φυτίλη.»
 δ) » » 32 » » «Ἀγ. Γεωργίου, Καντακουζηνοῦ μαχαλετᾶ.»

Ἐν τῷ καταστρωθέντι πίνακι, ἠριθμημένων ὄντων τῶν ναῶν ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 1 ἕως τοῦ 46, ὡς τεσσαρακοστὸν ἕκτον καὶ τελευταῖον ναὸν ἀναφέρει ὁ ρώσσοσ ἀπεσταλμένος ἐκ δευτέρου τὸν τοῦ «Ἁγίου Γεωργίου Φενέρ καπισί,» ὃν ἔταξε πρῶτον ἐν τῷ πίνακι καὶ καλεῖ αὐτὸς ναὸν τοῦ «Ἁγίου Γεωργίου, τὸν ἐν τῷ Πύργῳ Φενέρ καπισί.»

Ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Τρύφων ἀναφέρει ἐκ δευτέρου τὸν ναὸν τοῦτον, εἶναι τὸ ἐν ἔτει 1593 γενόμενον θαῦμα, ὃπερ συνετέλεσεν ὅπως ὁ Αὐτοκράτωρ προσφέρει προσθέτως ποσὸν τι ὑπὲρ τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνας.

Ἄντωνιος Πατερᾶκης ὁ ἐξ Ἀθηνῶν, διαμείνας ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος, ἔγραψε τῷ 1604 ὡς ὁ ἴδιος σημειοῖ ἐν τῷ τέλει τοῦ χειρογράφου του, κατάλογον τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσι σφζομένων ναῶν.¹ Ἐν τῷ κατάλογῳ τούτῳ ὁ ἀριθμὸς τῶν ναῶν τῆς πρωτεύουσι ἀνέρχεται εἰς 37 μόνον, ὄντων ἠριθμημένων ἀπὸ τοῦ 1ου ἕως τοῦ 37ου. Ὁ Πατερᾶκης ὀρίζει δι' ὀλίγων λέξεων τὰς τοποθεσίας τῶν ναῶν προσδιορίζων συγχρόνως τὰς ἐνορίας ἐν αἷς οὗτοι ἦσαν ἰδρυμένοι. Ἐκ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος καταλόγου ἀναφέρω ἐνταῦθα μόνον τοὺς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σεμνυόμενους ναοὺς, οὓς ὁ Πατερᾶκης τίθησιν ἐν τῇ περὶ τὴν πύλην τοῦ Φαναρίου περιοχῇ οὗτοι εἶναι οἱ ἐξῆς :

- α) ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 12 ναὸς «Ροδίτης Ἁγίου Γεώργιος» (Φυλλ. 231β)
 β) » » 13 » » «Τοῦ παπᾶ Φυτίλη Ἁγίου Γεώργιος» (Φυλλ. 231β)
 γ) » » 15 » » «Φανάριον Ἁγίου Γεώργιος» (Φυλλ. 232 α).

Ὁ ἄγγλος Thomas Smith,² διαμείνας ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸν 1669 κατήρτισε τῷ 1675 κατάλογον τῶν ἐν τῇ κυρίως Κωνσταντινουπόλει 26 ναῶν,³ ἐκδῶσας αὐτὸν δις.

1.—Ἡ κατάλογος οὗτος περιέχεται εἰς τὸ τέλος ἀντιγραφέντος χειρογράφου τινὸς κώδικος τοῦ νομοκάνονος Μανουὴλ τοῦ Μαλαξοῦ σφζομένου ἐν τῇ ἐν Καίρῳ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ὁρθοδόξου Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας καὶ ἔφερε τῷ 1933 (Σεπτεμβρίου 22) τὸν ἀριθμὸν TN—275/363, Φύλλ. 231β-232β. Τοῦ καταλόγου τούτου τῶν ναῶν προηγεῖται πίναξ τῶν πατριαρχικῶν ὁφικίων.

2.—De Graecae ecclesiae hodierno statu epistola. Londini, 1678, Edit. Trajecti 1698, σ. 37-39.

3.—An account of the Greek as to ist doctrine and rites of worship etc. ἔκδοσις Λονδίνου 1680.

Ἐν τοῖς περὶ τὸ Φανάριον μέρεσι τίθησι τοὺς ἐξῆς ναοὺς :

- α) τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 19 Ναὸν «Μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου».
 β) » » 25 Ναὸν «τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, πλησίον τοῦ Φενέρ καπιῆ (Lantern-gate)»
 γ) τὴν » 1 «Πατριαρχικὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου.»

Ὁ πολὺς Δουκάγγιος¹ συνέταξεν ἐπίσης τῷ 1600 κατάλογον 28 ναῶν, ἐν ᾧ παρατίθησι τοὺς ἐξῆς ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Φαναρίου ἰδρυμένους ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

- α) τὴν ὑπ' ἀριθμὸν I «Ἐκκλησίαν ἁγίου Γεωργίου, εἰς τὸ διπλοφάναρο. Ἐδραν Πατριαρχικὴν» (Ecclesia S. Georgii εἰς τὸ διπλοφάναρο Patriarchae CP. sedes.)
 β) » » II «Ἐκκλησίαν ἁγίου Γεωργίου ἐν τῷ Πύργῳ» (Ecclesia S. Georgii ad Turrim.)
 γ) » » III «Ἐκκλησίαν ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἱεροσολύμων» (S. Georgii Hierosolymitani).

Σημειωθεῖτω ἐν παρόδῳ, ὅτι ἐκτὸς τῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου προσονομασθέντων ναῶν ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς κατάλοιγος τῶν τεσσάρων προμνησθέντων συντακτῶν καὶ ἕτεροι ναοὶ σεμνυόμενοι ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μεγαλομάρτυρος τούτου ἰδρυμένοι δ' ἀνά τὴν πρωτεύουσαν, οὓς ὅμως παραλείπομεν ἐνταῦθα ὡς ἐκτὸς τῶν ὀρίων τῆς παρούσης μελέτης.

Ἀντιπαραβάλλοντες τοὺς τέσσαρας καταλόγους Τρύφωνος (ἔτ. 1583), Du Cange (ἔτ. 1600), Πατερᾶκη (ἔτ. 1604) καὶ Smith, (ἔτ. 1675), παρατηροῦμεν ὅτι : Ὁ Τρύφων ἄγνοεῖ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Δουκαγγίου τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἱεροσολύμων (Hierosolymitani), ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Πατερᾶκη τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὸν Ροδίτην, καλούμενον, ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Smith τὸν τοῦ Μετοχίου τοῦ Ἁγίου Τάφου.

Ὁ Du Cange ἄγνοεῖ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Τρύφωνος τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Φυτίλη καὶ τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Καντακουζηνοῦ, ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Πατερᾶκη τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παπᾶ Φυτίλη καὶ τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ροδίτην, ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Smith τὸ Μετόχιον Ἁγίου Τάφου. Ὁ Πατερᾶκης ἄγνοεῖ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Τρύφωνος τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Διπλοφαναρᾶ μαχαλετᾶ καὶ τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Καντακουζηνοῦ μαχαλετᾶ, ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Ducange τὴν ἐκκλησίαν Ἁγίου Γεωργίου, εἰς τὸ Διπλοφάναρο, ἔδραν πατριαρχικὴν καὶ τὴν ἐκκλησίαν Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἱεροσολύμων (Hierosolymitani), ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Smith τὸ μετόχιον τοῦ ἁγίου Τάφου.

1.—Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 8ον, § 104 σ. 113.

Ὁ Smith ἀγνοεῖ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Τρύφωνος, τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Διπλοφαναρᾶ μαχαλετᾶ, τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Φυτίλη καὶ τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Καντακουζηνοῦ μαχαλετᾶ, ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Πατεράκη, τὸν τοῦ παπᾶ Φυτίλη Ἁγιον Γεώργιον καὶ τὸν Ἁγιον Γεώργιον, τὸν Ροδίτην, ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Du Cange τὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἰς τὸ Διπλοφάναρο, ἔδραν πατριαρχικὴν, τὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἱεροσολύμων (Hierosolymitani).

- A. Ἁγιος Γεώργιος, Φενέρ καπισὶ ἢ ὁ ἐν τῷ πύργῳ Φενέρ καπισὶ [Τρύφωνος ἔτ. 1593]
- » » ἐν τῷ πύργῳ (ad Turrim) Ecclesia S. Georgii ad Turrim [Du Cange ἔτ. 1600]
- » » Φανάριον [Πατεράκη ἔτ. 1604]
- » » πλησίον τοῦ Φενέρ καπῆ Lantern-ga'e [Smith ἔτ. 1675]
- » » ἐπὶ τῷ τείχει τῷ κατὰ τὴν πύλην τοῦ Φαναρίου ἢ ἐπὶ τῆς πύλης καὶ τοῦ τείχους τοῦ Φαναρίου. [Ἀθ. Κοιν. Ὑψηλάντου. Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν σ. 681]

Ὁ τοῦ Τρύφωνος ναὸς τοῦ «Ἁγίου Γεωργίου εἰς Φενέρ καπισὶ» ἢ ὁ καὶ ἄλλως ὑπ' αὐτοῦ καλούμενος «ἐν τῷ πύργῳ Φενέρ καπισί» εἶναι αὐτὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Du Cange τοποθετούμενος ἐν τῷ πύργῳ, εἰς τὸ «ad Turrim», αὐτὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Πατεράκη εἰς τὸ Φανάριον τοποθετούμενος, αὐτὸς ἐπίσης εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Smith πλησίον τοῦ Φενέρ καπῆ (Lantern-gate) ἀναφερόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου «ἐπὶ τῷ τείχει τῷ κατὰ τὴν πύλην Φαναρίου» ἢ «ἐπὶ τῆς πύλης καὶ τοῦ τείχους τοῦ Φαναρίου» κείμενος.

Τῷ 1683 ὠνομάζετο ὁ ναὸς οὗτος ἀπλῶς «εἰς τὸν πύργον Ἁγίου Γεώργιος» ἀπετέλει δὲ τότε περὶ αὐτὸν καὶ «ἐνορίαν τοῦ Πύργου» καλούμενην.¹ Χειρόγραφος σημείωσις κατακεχωρισμένη ἐν τῇ «Νομικῇ Συναγωγῇ» τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, ἐκδοθεῖσα δὲ ὑπὸ Μ. Γεδεών² ἀναφέρει τὸ κατὰ τὸ ἔτος 1648 ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας Παρθενίου τοῦ Δ' τοῦ Χουμχούμη (1684—1685 τὸ πέμπτον) συνταχθὲν «κατάστιχον τῶν ἑκατὸν εἴκοσι πέντε κιουρεκτζιδων κ. τ. λ. . . .» ἐν ᾧ ἀναγινώσκομεν:

«Ἡ ἐνορία τοῦ Πύργου μετὰ τοῦ παπᾶ Νικορήτου τρία κάρτα.
«Ἡ ἐνορία τοῦ Φυτίλη μετὰ τοῦ Ραμουνητῆ δύο.» Ἐν ἑτέρῳ χειρογράφῳ σημειώσῃ εὐρισκομένη ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 27 χειρογράφῳ κώδικι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθήκης τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ φερουσῆ χρονολογίαν 1683 ἀναγινώσκομεν: «Κατάστιχον τῶν γερῶν κιουρεκτζιδων ὁποῦ συναζονται, ἀχλγ'φ Φεβρουαρίου ἰγ'η. Ἡ ἐνορία τοῦ πύργου κάρτα τρία. Ἡ ἐνο-

1.—Μανουὴλ Γεδεών, Ἐκκλησίαι Βυζαντιναὶ ἐξακριβοῦμεναι, Κων/πολις 1900 σ. 22.
2.— αὐτόθι σ. 21-22.

ρία τοῦ Φυτίλη κάρτα τρία.»¹ Ὁ ναὸς οὗτος ἐκηρηνίσθη ἐπὶ Ἀχμέτ τοῦ Γ' (1703—1730)² πρωθυπουργοῦντος τοῦ Καλαϊδζή Ἀχμέτ Πασᾶ (25 Δεκεμβρ. 1704— 3 Ἰανουαρίου 1705) ἢ μᾶλλον τῇ 22^α Ὀκτωβρίου 1725³.

Ὁ Γεδεών⁴ ἀναφέρει ὅτι τὰς ἐντὸς τοῦ Φαναρίου χριστιανικὰς οἰκογενείας μέχρι τοῦ 1704 ἐπέβλεπον οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Πύργου, ταύτας δὲ ὡς καὶ τὰς τῆς «ἐνορίας τοῦ Πύργου» μετὰ τὸ 1704 «καθ' ὅλην τὴν ἸΗ' ἑκατονταετηρίδα καὶ κατὰ τι μέρος ὡς ἤκουσα τῆς ἡμετέρας (ΙΘ') οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ μετοχίου τοῦ Ἁγίου Τάφου» ἐπέβλεπον, προσθέτει δὲ ὅτι τὰ κατ' Αὐγουστον τοῦ 1884 πλησίον τῆς πύλης Φαναρίου ἐξαχθέντα τμήματα κίωνων καὶ κιονόκρανα ἦσαν πιθανῶς τοῦ κατεδαφισθέντος τούτου ναοῦ. Ἀνατρέχοντες εἰς τὰ ἐτήσια ἐμβατικάια τῶν ναῶν μανθάνομεν ὅτι τῷ 1740 ἡ ἐνορία τοῦ Πύργου ἐχορήγει 150 γρόσια ἐνῶ μικρὸν μεταγενεστέρως ἀπὸ τοῦ 1746 καὶ ἐξῆς 200, ἐξ οὗ εικάζομεν τὰ τῆς ἀξίσεως τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐνορίας ταύτης. Ὑπὸ Κυρίλλου Ἀθανασιάδου ἐδημοσιεύθη ὅτι ἡ ἐν τῇ κατὰ τὸ Διπλοφάναρον ἐνορία ἐκκλησία τοῦ Πύργου, ἐπικλημένη «ἐκκλησία τῷ Πύργου» κατηδαφίσθη κατὰ διατηρηθεῖσαν παράδοσιν ἐν ἀγνώστῳ ἔτει διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν.

Ἐπειδὴ κατ' ἀρχαίον τῆς Ἐκκλησίας ἔθος οἱ Χριστιανοὶ κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα φέρουσι λαμπάδας ἀνημμένας, συνέπεσεν ὁ Σουλτάνος ἰά ἴδη τὰ φῶτα καὶ ἠρώτησεν ἵνα μάθῃ τί ἐσήμαινεν ἡ φωτοχυσία ἐκείνη. Οἱ ἐρωτηθέντες διέστρεψαν τὴν ἀλήθειαν· διέταξεν ὅθεν ὁ Σουλτάνος τὴν κατεδάφισιν τῆς ἐκκλησίας, μὴ ὄντος δὲ ναοῦ ἑτέρου ἐκεῖ πλην τοῦ ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ Ἁγίου Τάφου διωρίσθη ἐν αὐτῷ ὁ προεστὼς τῆς κατεδαφισθείσης ἐκκλησίας, ὅστις καὶ ἐξετέλει τὰς ἐνοριακὰς πράξεις, λαμβάνων τὰ ἐνοριακὰ δικαιώματα. Ἡ τοιαύτη κατάστασις διετηρήθη μέχρι τῆς πατριαρχείας τοῦ Ἱεροσολύμων Ἀθανασίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου παρεχωρίσθησαν τῷ Ἁγίῳ Τάφῳ καὶ τὰ ἐνοριακὰ δικαιώματα, λόγῳ τῶν ὑπερόγκων αὐτοῦ χρεῶν.⁵ Ὁ Ὑψηλάντης ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν τοῦ ναοῦ κατεδάφισιν ὁ προεστὼς αὐτοῦ Γεράσιμος ἐξέλεγε τῷ 1787 (:) μητροπολίτης Πρεσρένης, μὴ δυνηθεὶς ὅμως, λόγῳ τῶν πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν τῆς τότε ἐποχῆς, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, ἐγένετο προεστὼς τοῦ ἐν τῷ παρὰ τὴν πύλην τοῦ Χαρισίου (Ἐδιρνέ καπῆ) ναοῦ τοῦ Ἁγίου

1.— αὐτόθι σ. 22.
2.— Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Τὰ Μετὰ τὴν Ἄλωσιν (1453-1789) σ. 681.
3.— Ahmet Refik, Onuncu asri hecride, İstanbul hayati. İstanbul 1333 σ. 81-82.
4.— Ἐκκλησίαι Βυζαντιναὶ ἐξακριβοῦμεναι, σ. 41.
5.— Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθν. Ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος, τ. Δ' ἔτ. 1892, σ. 216. Κυρίλλου Ἀθανασιάδου Ἀρχιμανδρίτου.

Γεωργίου. ¹ Ὁ St. Gerlach ² διανυκτερεύσας παρὰ τῷ προϊσταμένῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Δζιμπαλῆ, τῇ ἐπιούσῃ 15ῃ Μαρτίου 1578 μετέβη εἰς τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ναόν, ὅστις εἶναι ὁ τοῦ πύργου, καὶ ἐκεῖ συνηντήθη τῇ 30ῃ Μαΐου 1577 μετὰ τὸν ἀρχιμανδρίτην τοῦ Πατριαρχικοῦ ναοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου ἐπεσκέφθη τὸν μητροπολίτην Νικαίας (95).
B'. Ἅγιος Γεώργιος Διπλοφαναρᾶ μαχαλᾶ [Τρύφωνος 1593].

Ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου, εἰς τὸ Διπλοφάναρο, ἔδρα Πατριαρχικῆ (Ecclesia S. Georgii εἰς τὸ Διπλοφάναρο. Patriarchae CP sedes) [Du Gange ἔτ. 1600].

Παραλείπουν αὐτὸν οἱ [Πατερᾶκης ἔτ. 1604 καὶ Smith ἔτ. 1675].

Ὁ ὑπὸ τοῦ Τρύφωνος ἀναφερόμενος ναὸς τοῦ «Ἁγίου Γεωργίου Διπλοφαναρᾶ μαχαλᾶ» εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου τοποθετούμενος εἰς τὸ Διπλοφάναρο, ὃν ὁ Smith καὶ ὁ Πατερᾶκης παρέλειψαν τὸν ναὸν τοῦτον ὁ δεύτερος δ' ἴσως ἐπειδὴ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ναὸς ἐγένετο Πατριαρχικῆ ἐκκλησία ἔτι τινα πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ καταλόγου του.

Τοῦ Πατριαρχικοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου μετατραπέντος εἰς τέμενος ³ ὑπὸ Μουράτ τοῦ Γ' ὁ πατριάρχης Τιμόθεος ἐπεσκέυασε τὸν ἐν τῷ

1.—Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Τὰ Μετὰ τὴν Ἄλωσιν (1453-1789) σ, 681.

2.—Tagebuch der Gesandtschaft an die Ottomanische Pforte durch David Ungnad 469.

3.—Ὁ Μελέτιος (Ἐκκλ. Ἱστορία Γ' 429). Ὁ Σέργιος Μακρᾶτος (Ἐκκλ. πεντηκονταετηρίς [χειρόγ.]). Ὁ Ζ. Μαθᾶς (Ἱστορικὸς κατάλογος τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως σ. 187) ἀναβιβάζουσι τὴν ἐποχὴν τῆς ἀρπαγῆς τῆς Παμμακαρίστου εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ραφαὴλ τοῦ Μηθύμνης (1603-1608). Ὁ Κυριακὸς Μελίρρυτος (Χρονολογία ἱστορικῆ, ἐν Ὁδησῶ. 1833, σ. 233) προσδιορίζει τὸ ἔτος 1614. Ὁ Σκ. Βυζάντιος (Ἡ Κωνσταντινούπολις τ. Α' σ. 575-576) ἀνάγων τὴν ἀφαίρεσιν τῆς Παμμακαρίστου εἰς τὸ ἔτος 1698 ἐπλανήθη συγγέρον πρόσωπα καὶ χρονογραφίας. Ὁ Χρονογράφος (ἐν τῇ ἀνατυπώσει τοῦ 1818 σ. 448 προσετέθη τὸ ἔτος 799 [διορθωτέον 7099=1591] ἐν τῇ ἐκδόσει ὁμοῦ τοῦ 1631 (σ. 96) παραλείπεται τὸ ἔτος) τοῦ Δωροθέου Μονεμβασίας, ἀναφέρει ὅτι ἡ ἀρπαγὴ τῆς Παμμακαρίστου συνέβη καθ' ὃν χρόνον ὁ ἱεροδιάκονος Νιζηφόρος παρέλαβε τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἱερεμίου, ὅστις ἐλθὼν ἐκ Ρόδου «ἤρθε τὴν ἐκκλησίαν σμαγίδι καὶ ἔκλαυσε πολλά» ἤτοι τὸ 1591. Ὁ Hammer (Histoire de l'Empire Ottoman τ. Ζ' σ. 232) μνημονεῖ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1587. Ἐπιστολαὶ τοῦ ἐν Κρακοβία διατρίβοντος Πατρίου Ἰακώβου Μηλοῖτα χρονολογούμεναι ἀπὸ 5 Ὀκτωβρίου 1588 (Annales Suenici σ. 825) καὶ Φιλίππου Μαυρικίου χρονολογούμεναι ἀπὸ 6 Ὀκτωβρίου (αὐτόθι σ. 826) ἀναγγέλουσιν εἰς Μαρτίνον τὸν Κρούσιον τὸ λυπηρὸν τοῦτο συμβάν. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν μὲν τοῦ Μελετίου Πηγᾶ πληροφοροῦμεθα ὅτι κατὰ τὸ 1591 ἔτος ἡ Παμμακαρίστος ὑπῆρχεν ἤδη ἀρηρπασμένη (Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν αὐθέντην Ἰβηρίας Ἀλεξάνδρον. Ἐπιστολὴ, δ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Ὀκτωβρίου λ' αψα') καὶ (Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐν Κρήτῃ, Ἐπιστολὴ γ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ αψα'). Ἐκ τῶν λόγων δὲ τοῦ ἰδίου οὗς ἐξεφώνησεν ἐν ταῖς Ἐκκλησιαῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1586-

Φαναρίῳ ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σκοπεύων νὰ μετατρέψῃ αὐτὸν εἰς Πατριαρχεῖον. Μέχρις ἀποπερατώσεως τῶν ἐπισκευῶν, τὸ Πατριαρχεῖον ἐστεγάσθη προσωρινῶς (ἀπὸ τοῦ 1587 μέχρι τοῦ 1601) ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου Βλάχσεραϊ ὡς καὶ ἐν τῷ πρὸς δυσμὰς τῆς πύλης τοῦ Παλατίου (Μπαλάτ Καπουσοῦ) κειμένῳ ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Κανάβη.

Ὁ πολὺς Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς λέγει ὅτι ὁ ναὸς οὗτος δύναται κάπως νὰ ταυτισθῇ μετὰ τὸν ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Πατερᾶκη ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὸν τοποθετούμενον εἰς Καλλιγαρίαν (Καλλιγαρία Ἅγιος Γεώργιος). ¹ Ἀστήρικτος, κατ' ἐμέ, ἡ συνταύτισις αὕτη. Ναὶ μὲν ὁ Τρύφων δὲν ἀναφέρει ἐν τῷ καταλόγῳ αὐτοῦ τὸν ὑπὸ τοῦ Πατερᾶκη σημειούμενον ναὸν τοῦ «Ἁγίου Γεωργίου Καλλιγάρια», ἀλλὰ καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος ἐν τῷ καταλόγῳ του δὲν σημειοῖ τὸν ἐν τῷ τοῦ Τρύφωνος ἀναφερόμενον ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Τὸπ καποῦ.

Γ. Ἅγιος Γεώργιος Καντακουζηνοῦ μαχαλετᾶ [Τρύφωνος ἔτ. 1593].

Ροδίτης Ἅγιος Γεώργιος [Πατερᾶκη ἔτ. 1604].

Μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου [Smith ἔτ. 1675].

Ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου Ἱεροσολύμων (Ecclesia S. Georgii Hierosolymitani). [Du Cange ἔτ. 1600].

Ὁ Τρύφων ἀναφέρει τὸν Ἅγιον Γεώργιον Καντακουζηνοῦ μαχαλετᾶ ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ταυτισθῇ μετὰ τὸν Ροδίτην Ἅγιον Γεώργιον τοῦ Πατερᾶκη καὶ πάλιν μετὰ τὸν ναὸν τοῦ Μετοχίου τοῦ Ἁγίου Τάφου τοῦ Smith ὡς καὶ μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου «Ἱεροσολυμίτου» (Hierosolymitani) τοῦ Du Cange. Ὁ «Ἅγιος Γεώργιος Καντακουζηνοῦ μαχαλετᾶ» ὡς ἀναφέρει ὁ Τρύφων, εὐκτῆριον μικρὸν τῷ 1593 ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Καντακουζηνῶν τῆς Βλαχίας καὶ ἰδιοκτησία αὐτῶν κατ' ἀρχάς, ἐγένετο μετὰ τὸ 1593 καὶ 1604 μετόχιον, τοῦ ἐν τῷ Ἀταβορίῳ ὄρει τῆς νήσου Ρόδου μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐπονομασθεῖς Ροδίτης Ἅγιος Γεώργιος, ὡς μνημονεῖ αὐτὸν τῷ 1604 ὁ Πατερᾶκης ἐν τῷ ἑαυτοῦ καταλόγῳ.

1588 ἔτους πρωτοσύγκελλος ἔτι ὢν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου καὶ μάλιστα τὸν λόγον ὃν ἐξεφώνησε τὴν β' Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν (1587) ἐν τῷ ὁποίῳ καταδεικνύεται ὅτι ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ναοῦ ἐγένετο περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1587 ἔτους. Ὁ Ἀθανάσιος Κομνηνὸς Ὑψηλάντης (Τὰ Μετὰ τὴν Ἄλωσιν 1453-1789 σ. 123) λέγει τῷ 1607 «καὶ ἐξήτουν ἐπιμόνως νὰ διωχθῇ ὁ πατριάρχης ἐκεῖθεν καὶ νὰ γένῃ ἡ Παμμακαρίστος τζαμί» ὃ καὶ ἐγένετο καὶ ὠνομάσθη Φετιέ-τζαμισί, ἤτοι τῆς νίκης, μέχρι τοῦδε σφεζόμενον καὶ οὕτω καλούμενον.» Ὁ Ebersolt τῷ 1586 (Les Eglises de Constantinople par Jean Ebersolt καὶ Adolphe Thiers. Paris, 1913. Eglise de la vierge Pammacaristos σ. 232) «Au moment où Gerlach le visita (le couvent) en 1578, il était encore occupé par le patriarchat, qui y demeura jusqu'en 1586. Ὁ Σειδ Ἄλης (Χαδηνάτ-οὐλ-δζεβμί τ. Α' σ. 157) λέγει τῷ 1591. Ὁ Γεδεῶν τῷ 1586.

1.—Ἀθ, Παποδοπούλου Κεραμῆως, Ἑλλην. Φιλολ. Συλλόγου, τ. ΚΗ ἔτ. 1904 σ. 123.

Εἶτα περιήλθεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ἀγορασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ μετατραπείς εἰς μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου, ὡς ἀνωμόως μνημονεύει ὁ Smith, ὑπὸ τοῦ Ἱεροσολύμων Πατριάρχου Θεοφάνους¹ οὐχὶ πρὸ τοῦ 1634. Ὁ Δοσίθεος² βεβαιοῖ ὅτι «τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου ἦν οἶκος τῶν Καντακουζηνῶν περιέχων ἐν αὐτῷ καὶ σμικροτάτην ἐκκλησίαν ὅσον μόνον περιέχεσθαι τὸν ἱερέα ἐν αὐτῇ τὴν θεῖαν λειτουργίαν ἐπιτελοῦντα.»

Ὁ ναὸς οὗτος, ὃν ὁ Smith ἀνωμόως μνημονεύει, πυρποληθεὶς τῷ 1640 κατὰ τὸν Δοσίθεον³ ὅστις λέγει : «μηνὶ αὐγούστῳ, γέγονε πυρκαϊὰ ἐν Βαλατᾷ καὶ Φαναρίῳ καὶ ἐνεπυρίσθη τὸ μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου καὶ ἕτεραι ἐννέα ἐκκλησίαι, καὶ ἐμειναν ἠφανισμέναι» ἀνεκτίσθη ἐφεξῆς ὑπὸ τῆς συντεχνίας τῶν γουναράδων,⁴ καταστραφεὶς δ' αὖθις τῷ 1728 ἢ 1730 ἀνφοδομήθη ἐκ νέου ὀλίγον κατόπιν.⁵

Ἐν τῷ παρὰ τοῖς Χερσαίοις Τείχεσι ναῶ τῆς Παναγίας τοῦ Βελιγραδίου ἐσώζετο μέχρι πρό τινας παλαιὸς Ἐπιτάφιος φέρων τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν : «Ὁ παρὼν Ἐπιτάφιος ὑπάρχει τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ροδίων ἐπιτροπεύοντος τοῦ Κυροῦ Γεωργάκη τοῦ Χρυσοχοῦ ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ 1637—Χεῖρ Δανιὴλ Ἱερομονάχου.» Ἄγνωστος τυγχάνει ἡ ἱστορία τοῦ Ἐπιταφίου τούτου, πάντως ὁμως προέρχεται ἐκ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Δ. Ἅγιος Γεώργιος Φυτίλη [Τρύφωνος ἔτ. 1593].

Τοῦ Παπᾶ Φυτίλη Ἅγιος Γεώργιος [Πατερᾶκη ἔτ. 1604].

Ἄσημειωτος παρὰ τοῖς [Du Cange ἔτ. 1600 καὶ Smith ἔτ. 1675].

Ὁ ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Τρύφωνος ἀναφερόμενος ναὸς τοῦ «Ἁγίου Γεωργίου Φυτίλη» ταυτίζεται μὲ τὸν ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Πατερᾶκη σημειούμενον «τοῦ Παπᾶ Φυτίλη Ἅγιος Γεώργιος.»

Δύσκολον εἶναι νὰ ὀρίσωμεν τὴν θέσιν τοῦ παρὰ τῷ Smith καὶ Δουκαγγίῳ ἀσημειώτου τούτου ναοῦ, ἐκ τῆς σειρᾶς ὁμως καὶ τάξεως ἦν κατέχει οὗτος ἐν τοῖς καταλόγοις τοῦ τε Τρύφωνος, ὅστις ἀναφέρει αὐτὸν εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν τοῦ «Ἰωάννου Προδρόμου Μπαλατᾶ καπουσοῦ» καὶ τοῦ ἡμετέρου Πατερᾶκη, ὅστις ἐν τῇ ἐν τῷ καταλόγῳ αὐτοῦ ἀριθμῆσει τίθησιν αὐτὸν μεταξὺ τοῦ ναοῦ «Ροδίτου Ἁγίου Γεωργίου» καὶ

1.—Δοσιθέου Δωδεκάβιβλος, Βιβλ. IB' § 10η σ. 1190 καὶ § 11η σ. 1175.

2.— αὐτόθι § 11η σ. 1175.

3.—Ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, Βιβλ. IA' Κεφ. 10ον § 11η σ. 1174.

4.—Δοσιθέου Δωδεκάβιβλος, Βιβλ. IB' § 1η καὶ § 11η σ. 1175. Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθν. Ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος, τ. Δ' ἔτ. 1892, σ. 216 Κυριλλου Ἀθανασιάδου Ἀρχιμανδρίτου.

5.—Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Τὰ Μετὰ τὴν Ἄλωσιν (1453-1789) σ. 327.

τοῦ ναοῦ «Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου Αἰγιαλοῦ», ὡς ἐπίσης καὶ ἐν τοῖς καταστίχοις τοῦ Πατριαρχικοῦ ταμείου, ὅπου καταχωροῦνται τὰ παρ' ἐκάστου ναοῦ ὡς ἐμβατικά κατ' ἔτος εἰς τὸ Πατριαρχεῖον χορηγούμενα ποσὰ καὶ ὅπου μετὰ τὴν «ἐνορίαν τοῦ πύργου» ἔπεται «ἡ ἐνορία τοῦ Φυτίλη», συμπεραίνομεν ὅτι ὁ ναὸς οὗτος, οὔτινος ἄγνωστος τυγχάνει ἢ ἀκριβῆς θέσις, ἔκειτο ἐν τοῖς περὶ τὸ Φανάριον μέρεσι, μάλιστα δὲ μεταξὺ Φαναρίου καὶ Μπαλατᾶ. Διὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Φυτίλη καὶ τὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ μαχαλετᾶ ἄλλοτε θὰ πραγματευθῶμεν ἐν ἐκτάσει. Νῦν ἐξετάσωμεν πρὸς τίνα ἐκ τῶν ἄλλων δύο ναῶν, τὸν τοῦ «Φενέρ καπισὶ» ἢ τὸν τοῦ «Διπλοφαναρᾶ μαχαλετᾶ» ταυτίζεται ὁ νῦν Πατριαρχικὸς Ναός.

Ὁ Smith (60) ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντι καταλόγῳ, τὴν Πατριαρχικὴν Ἐκκλησίαν καλεῖ οὐχὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀλλὰ «Πατριαρχικὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου» καὶ λέγει ὅτι ἐν αὐτῇ ἦτο τεθαμμένος ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός (1081 — 1118).

Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος, ἀποβιώσας τὴν 15ην Αὐγούστου τοῦ 1118,¹ ἐτάφη «εἰς ἡν ἐκεῖνος ἐδείματο Χριστῷ τῷ Φιλανθρώπῳ μονῆν,»² πιθανὸν ἐκείνην, ἣτις ἦτο γυναικεία καὶ ἔκειτο ἐγγὺς τῆς Ἁγίας Σοφίας.³

Ἡ Παμμακάριστος ἠγέρθη 175 περίπου ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὡς ἄνω Αὐτοκράτορος. Ὁ ρῶσσοσ προσκνητῆς διάκονος Ζώσιμος, ἐπισκεφθεὶς τὴν Κωνσταντινουπόλιν κατὰ τὸ 1419—1421,⁴ ἀνακριβῶς ἐπληροφορήθη ὅτι τὰ ἐν τῇ τοῦ Φιλανθρώπου μονῇ τῇ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἁγίας Σοφίας κειμένη ἀναπανόμενα λείψανα ἦσαν Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ (886 — 912), ἐνῶ ταῦτα ἦσαν πιθανὸν τὰ τοῦ Ἀλεξίου Α', ἐὰν οὗτος ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν ταύτην καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἐτέραν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου τὴν γειτνιαζούσαν τῇ Μονῇ τῆς ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου τῆς Κεχαριτωμένης, ἣν ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη ἐκ βάθρων ἀνήγειρε.⁵

Τὰ λείψανα Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ἐν εἰδικῇ λάρνακι, τὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ συζύγων Θεοφανοῦς, Ζωῆς καὶ Εὐδοκίας τῆς ἐπονομαζομένης Βαϊνῆς καὶ τὰ τῶν τριῶν τέκνων αὐτῶν Κωνσταντίνου καὶ Εὐδοκίας, Ἄννης καὶ

1.—E. Muralt, Essai de Chronographie Byzantine (1057-1453) ἐν χρ.

2.—Νικήτα Χωνιάτου, Χρονικὴ Διήγησις σ. 12. Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 1ον § 4η σ. 54. Κατὰ μὲν τὸν ἱστορικὸν Νικήταν Χωνιάτην τὴν Μονὴν ταύτην τοῦ Φιλανθρώπου ἐκ βάθρων ἀνήγειρεν μόνος ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, κατὰ δὲ τὴν Χρονικὴν Σύνοψιν τοῦ Ἀνωνύμου (Κ. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τ. Ζ' σ. 186) «μετὰ καὶ τῆς Αὐγούστης Εἰρήνης τῆς αὐτοῦ ὁμοζύγου.»

3.—Itinéraires Russes en Orient, τ. Α' Vie et pèlerinage du diacre Zosime (1419-1421) σ. 202.

4.— αὐτόθι.

5.—Βλ. Τυπικὸν τῆς σεβασμίας Μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Κεχαριτωμένης, ἐν Migne, τ. 127ος Στ. 1109, 1117, 1119.

Ἄννης τῶν θυγατέρων αὐτῶν ἀπέκειντο ἐν τῷ Ἡρώφ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐν τῷ ναῷ δηλ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.¹

Αἱ μοναχαὶ τῆς μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου ἀπερχόμεναι μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐγκατέλειψαν αὐτοῖσι τὴν λάρνακα τὴν περικλείουσαν τὰ λείψανα τοῦ Ἀυτοκράτορος Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, πιθανὸν διὰ τὸ δυσμετακόμιστον αὐτῆς, μετεκόμισαν ὁμῶς τὰ ὀστέα εἰς τὴν μονὴν τῆς Θεοτόκου τῆς Παμμακαρίστου, θέσασαι ταῦτα ἐντὸς ἐτέρας λάρνακος, ἦν ὁ Σβάιγγερ κατὰ τὸ 1578 ἀπεικόνισε² καὶ ἦτις ἦτο ἐκείνη, ἦν ὁ Smith ἐν ἔτει 1667 ἐπισκεφθεὶς τὸ Πατριαρχεῖον εἶδε καὶ περιέγραψε.

Ὁ Stephan Gerlach,³ ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1570—1578 καὶ συνεδέετο διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β' καὶ τοῦ περιφήμου Ζυγομαλά, διεκρίθη δὲ διὰ τὰς ἐμβριθεῖς περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως μελέτας του, ἐπληροφόρησε τὸν πολὺν Κρούσιον ὅτι εἶδεν ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ παρὰ τὸν τοῖχον τὸν τάφον τοῦ Ἀυτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.⁴

Τὴν πληροφορίαν ταύτην τοῦ Gerlach παραλαβόντες ἀνεξελέγκτως οἱ μεταγενέστεροι, μήτε αὐτοῦ τοῦ Du Cange ἐξαιρουμένου, ἐπλασαν τὸν μῦθον ὅτι ἐν τῇ εἰρημένῃ μονῇ ἐτάφη ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀυτοκράτωρ.

Ὁ Breuning⁵ τέλος λέγει ὅτι παρὰ τὸν δεξιὸν τοῖχον, ἔξωθι τοῦ χοροῦ, ἦτο τὸ μνημεῖον τοῦ Ἀυτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (imp̄atoris Alexii Comneni monumentum) ἐκ συνήθους κοινοῦ λίθου.

Ἐν τῇ εἰρημένῃ μονῇ δὲν ἐτάφη Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός, οὔτε ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἡ περικλεῖς συγγραφεὺς τῆς Ἀλεξιάδος Ἄννα ἡ Κομνηνὴ περὶ τὸ 1148. ἀποθανοῦσα, ἀλλὰ μᾶλλον Ἀλέξιος Κομνηνός Φιλανθρωπινός Δούκας ὁ πρωτοστράτωρ, οὗτινος τὴν θυγατέρα Μαρίαν συνεξεύχθη ὁ Μιχαὴλ Ταρχανειώτης, μέγας δομέστικος, πρωτοβεστιάριος, υἱὸς δὲ τῆς Μαρίας, θυγατρὸς Ἀνδρονίκου Α' καὶ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Ταρχανειώτου.

Ἡ λάρναξ του Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ἐκ τεφρώδους ψαμμόλιθου εἶχε

1.—Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, Ἐκθεσις τῆς Βασιλείου τάξεως, τ. Α' σ. 643. Γεωργίου Κωδινού, Περὶ τῶν τάφων τῶν Βασιλέων σ. 204.

2.—Salomon Schweiger, Ein neue Reissbeschreibung aus Deutschland nach Constantinopel ztl. 1608 Kap. 35ον, σ. 119-120. Die Grabschrifte aber steht mit diesen Worten: «Das ist Alexius Comnenus Roemischerkeiser.»

3.—Tagebuch der Gesendeschaft an die Ottomanische Pforte durch David Ungnad, σ. 454.

4.—M. Crusius, Turcograeciae libri octo. Basileae, Βλ.Β' σ. 189 «sepulchru Alexii Comneni αυτοκράτορος.»

5.—Orientalische Reyss des Edlen und Besten Hanss. Jacob Breuning von und zu Buochenbach so er sebbander in der Türcken under dess Türkischen Sultans. Strassburg MDCXII σ. 68.

τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «Ἀλέξιος Κομνηνός, αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων», ἡ δ' ὑπαρξίς αὐτῆς ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου (τῆς δευτέρας, τῆς πρώτης ἐγκαταλειφθείσης ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Φιλανθρώπου Μονῇ) οὐδεμίαν ἐπιδέχεται συζήτησιν, καθότι αἱ μαρτυρίαι τῶν ὡς ἄνω ξένων εἶναι μεγάλου κύρους. Ἀποχωρήσαντες ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου οἱ ἡμέτεροι μετέφερον εἰς τὸ Νέον Πατριαρχεῖον τὴν λάρνακα ταύτην, τὰς δύο φορητὰς μωσαϊκὰς εἰκόνας τὰς μέχρι σήμερον ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ σφριζόμενας καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ κίονος ἐφ' οὗ δεσμευθεῖς ἐφραγγελώθη ὁ Χριστός. Οὐδεμία ὄθεν ἀμφιβολία ὅτι ὁ Smith κατὰ τὴν ἐν τῇ «Πατριαρχικῇ ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου» ἐκκλησίᾳ ἐπίσκεψίν του εἶδε τὴν λάρνακα ταύτην, ἦτις ἐσφύζετο ἄλλοτε ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου κατὰ τὴν τοῦ Gerlach ἐν Κωνσταντινουπόλει μακροχρόνιον διαμονὴν (1570—1578) καὶ τὴν ὅποιαν ἀποχωρήσαντες οἱ ἡμέτεροι ἐκ τῆς μονῆς ἐκείνης ἀπέκομισαν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ. Ἡ λάρναξ αὕτη ἐσφύζετο μέχρι τοῦ 1669, κατόπιν ὁμῶς κατεστράφη πιθανῶς κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1720 συμβᾶσαν πυρκαϊάν, ἐξ ἧς «κατεκάη ὅλον τὸ Φανάρι καὶ τὸ Πετρὶ καπὶ καὶ ἀκολούθως καὶ ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὰ Πατριαρχικὰ σπίτια καὶ ὅλα τὰ περίξ Πατριαρχικὰ κατοικήματα»¹ ἢ κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1730 γενομένην λεηλασίαν.² Ὁ Smith (60) παρακατιῶν λέγει καὶ τὰ ἐξῆς:

«Ἐπίσης μοι ἔδειξαν τὰ λείψανα τῆς Ἁγίας Εὐφημίας, κ. τ. λ.»

Τῷ 1454 ἐκ Σηλυβρίας μετακομισθὲν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου [κατὰ τὴν 1ην πατριαρχεῖαν] τὸ τῆς ἁγίας ταύτης λείψανον ἀπετέθη ἐν τῷ τότε Πατριαρχικῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ὀλίγα δ' ἔτη μετὰ τὴν Ἄλωσιν, τῆς πάλαι γυναικείας μονῆς τῆς Παμμακαρίστου³ καταστάσης Πατριαρχεῖον,⁴ ἐκεῖ ὁ Πατριάρχης Γεννάδιος, ἐγκαταλιπὼν τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, μετέφερε τὸ λείψανον τῆς μεγαλομάρτυρος μετὰ τοῦ κίονος ἐφ' οὗ προσδεθεῖς ἐφραγγελώθη ὁ Κύριος.⁵ Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Breuning (1579—1580), ἐπισκεφθέντος τὸ πατριαρχεῖον, ἐν τῇ Μονῇ τῆς Παμμακαρίστου, ἐκεῖ ἦτο καὶ ὁ τάφος (das grab) τῆς Ἁγίας Εὐφημίας.

Τῆς Παμμακαρίστου μεταβληθείσης εἰς τέμενος, οἱ ἡμέτεροι μετέ-

1.—Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Τὰ Μετὰ τὴν Ἄλωσιν (1453-1789) σ. 313, ἔπει σωτηριῶ 1720 βλ. καὶ Ἱ. Σακελλίωνος, Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη σ. 311.

2.—Σακελλίωνος Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη, σ. 314.

3.—Ἱστορία Πολιτικῆ Κωνσταντινουπόλεως, σ. 28. Πατριαρχικὴ Κωνσταντινουπόλεως Ἱστορία, σ. 82. Γεωργίου Φραντζῆ, Χρονικόν, σ. 307.

4.—Ἱστορία Πολιτικῆ Κωνσταντινουπόλεως, σ. 28, 29. Πατριαρχικὴ Κωνσταντινουπόλεως Ἱστορία, σ. 82. Γεωργίου Φραντζῆ, Χρονικόν, σ. 307.

5.—Itinéraires Russes en Orien τ. Α' Vie et pèlerinage du diacre Zosime (1419-1421) σ. 203,

φερον ἐκεῖθεν ἅπαντα τὰ φυλαττόμενα ἅγια λείψανα καὶ ἐναπέθηκαν ἐν τῷ Νέῳ Πατριαρχείῳ, ὅπου σὺν τοῖς ἄλλοις εὐρίσκεται ἀποτεθησαυρισμένον σήμερον τὸ λείψανον τῆς Ἀγίας. Ἐκ τῶν ἤδη ἐκτεθειμένων ἐξάγεται, ὅτι ἐκ πάντων τῶν προμνησθέντων ξένων τῶν ἐπισκεφθέντων τὴν Κωνσταντινούπολιν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1570 καὶ 1675 οἱ μὲν Gerlach, Breuning καὶ Schweiger εἶδον τὴν λάρνακα τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου, ὁ δὲ Smith τῷ 1669 εἶδεν ἐν τῇ «Πατριαρχικῇ ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου» ἐκκλησίᾳ, ἥτοι ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῷ ἀναδειχθέντι τῷ 1601 πατριαρχικῇ ἔδρᾳ, οὐχὶ μόνον τὴν λάρνακα ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὰ λείψανα τῆς Ἀγίας Εὐφημίας, ἅτινα ἀποχωροῦντες οἱ ἡμέτεροι ἐκ τῆς μονῆς τῆς Παμμακαρίστου παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν. Ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Smith καλεῖ τὴν ἐκκλησίαν ταύτην «Πατριαρχικὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου», βεβαίως τῆς Παμμακαρίστου, εἶναι ὅτι ἐν αὐτῇ ἦτο τεθησαυρισμένη ἡ ἀρχαία εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, μετακομισθεῖσα ἐκ τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο σεμνυνομένης Μονῆς τῆς χρησιμοποιηθείσης ποτε ὡς Πατριαρχεῖον.

Ἡ πατριαρχικὴ ὄθεν Ἐκκλησία, ἣν ὁ Smith καλεῖ «Πατριαρχικὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου» οὐχὶ δὲ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ταυτίζεται μὲ τὸν «Ἁγιον Γεώργιον Διπλοφαναρῦ μαχαλετᾶ» τοῦ Τρυφῶνος.

Κατὰ παράδοσιν ὁ Πατριαρχικὸς ναὸς ἀναφέρεται ὡς ἀρχαιότερος τοῦ ἔτους 1600. Πρὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἐν τῷ τόπῳ ὅπου νῦν ἐγείρεται ὁ ναὸς ὑπῆρχε γυναικεία μονή. Ὁ Du Cange¹ ἀναφέρων ἐξ ἄλλου τὸν Πατριαρχικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου λέγει: «Ecclesia S. Georgii εἰς τὸ Διπλοφάναρο, Patriarchae PP sedes» ἥτοι Ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὸ Διπλοφάναρο, ἔδρα Πατριαρχικῆς.

Ὁ Ἅγιος Γεώργιος «ὁ Διπλοφαναρ Μαχαλετᾶ» εἶναι ἡ γενομένη Πατριαρχικὴ ἔδρα, ὡς μαρτυρεῖ τὸ συνοδικὸν γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ραφαὴλ Β', λέγοντος: «προνοία Θεοῦ καὶ εὐδοκία, καὶ Πατριαρχεῖον ἐγένετο καὶ ὠνομάσθη ὁ θεῖος ναὸς τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου ὁ ἐν Διπλοφαναρίῳ»² ὃς προὔπηρχε βεβαίως.

Πατριαρχικὰ ἔγγραφα ἀπολελυμένα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος γράφουν: «Νέον Πατριαρχεῖον τὸ ἐν Διπλοφαναρίῳ», ὑπομνήματα δὲ χρονολογούμενα ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου 1601 ὀνομάζουσι τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου «Νέον Πατριαρχεῖον».³ Ὅταν ὁ Γεδεὼν λέγει ὅτι: «Οὐδὲν

μνημεῖον γραπτὸν ἀρχαιότερον τοῦ 17ου αἰῶνος μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξίν ἐν Διπλοφαναρίῳ ναοῦ Βυζαντινοῦ, κειμένου ὅπου νῦν ὁ Πατριαρχικὸς ναός»¹ δὲν ἔχει δίκαιον, ἀφοῦ ὁ Τρυφῶν ἐν ἔτει 1593 εἶδε τὸν ναὸν τοῦ «Ἁγίου Γεωργίου εἰς Φενὲρ καπισί» ἢ «ἐν τῷ πύργῳ Φενὲρ καπισί» καὶ τὸν τοῦ «Διπλοφαναρᾶ μαχαλᾶ; Ὁ ὡς ἄνω ναὸς εἶναι ὁ σημερινὸς τοῦ Πατριαρχείου, ὃν ὁ Πατερᾶκης ἀναφέρει «Φανάριον Ἅγιος Γεώργιος», ὑπονοῶν πιθανῶς, τὸν Πατριαρχικόν, οὐχὶ δὲ τὸν «ἐπὶ τοῦ τείχους καὶ τῆς πύλης Φαναρίου». Ἀπαιτεῖται ἐνταῦθα μακρὰ τοῦ λόγου παρέκβασις ἀφορῶσα εἰς τὴν ἐν Φαναρίῳ ἐγκατάστασιν τοῦ Πατριαρχείου.

Τὴν μεταφορὰν τοῦ Πατριαρχείου εἰς τὸν τόπον ἔνθα τοῦτο μένει ἄχρι σήμερον ἀναγράφουσι συνήθως οἱ πλεῖστοι ὡς γενομένην ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ραφαὴλ Β' τοῦ ἀπὸ Μηνθύμνης (1603 — 1607) ἐν ἔτει 1603, ἔνιοι μάλιστα καὶ ὀλίγον μεταγενεστέρως. Αἰτία τῆς τοιαύτης παραπληθήσεως τῶν γραψάντων περὶ τῆς μεταφορᾶς τῆς ὑπάτης καθέδρας τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι τὸ κατὰ Μάϊον τοῦ 1603 συνοδικὸν σημείωμα ἐκδοθὲν ὑπὸ Ραφαὴλ τοῦ Β' ἐπισκευάσαντος τὰ αὐτόθι τέως κελία τῶν μοναζουσῶν ἵνα καταστῶσιν ἱκανὰ πρὸς ἐγκατοίκησιν τῶν ἐνδημούντων ἀρχιερέων. Τὸ συνοδικὸν τοῦτο ἔγγραφον ἔχει ἐπὶ λέξει ὡς ἀκολούθως:

« Ἦ Ραφαὴλ ἑλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

«Ἐπειδὴ πατριαρχεῖον οὐκ ἦν καὶ ἐν αὐτῷ κελία οὐχ εὐρίσκοντο, ὥστε ἀναπαύεσθαι τοὺς προσερχομένους ἀρχιερεῖς, καὶ νῦν προνοία Θεοῦ καὶ εὐδοκία καὶ πατριαρχεῖον ἐγένετο καὶ ὁ θεῖος ναὸς τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου ὁ ἐν τῷ Διπλοφαναρίῳ, καὶ κελία ἱκανὰ ἀνεκαινίσθησαν ἐν αὐτῷ εἰς παντοῖαν ἀνάπαυσιν τούτου χάριν, τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς προκαθημένης μετὰ τῶν παρευρεθέντων ἐνταῦθα ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, καὶ τῶν τιμιωτάτων καὶ λογιωτάτων κληρικῶν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, κοινῇ γνώμῃ ἀπόφασις τελεῖα ἐγένετο, ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα αἰῶνα πάντες οἱ, ἢ δι' ἀνάγκην τῆς ἐκκλησίας, ἢ δι' ἰδίαν χρείαν προσερχόμενοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀρχιερεῖς ὅλως μὴ τολμῶσιν ἔξω τοῦ πατριαρχείου ἐν ἄλλοτρίοις οἴκοις εἰσερχεσθαι καὶ καθέζεσθαι, διὰ τὴν ὑποψίαν καὶ τὸ ἀσκανδάλιστον· ἀλλὰ γνώμῃ τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰσερχονται ἐν τῷ πατριαρχείῳ καὶ εὐρίσκονται ἐν αὐτῷ, καὶ πάλιν ἀδεία ἡμετέρᾳ ἐν καιρῷ χρείας ἐξέρχονται.

»Εἰ δέ τις ἐξ αὐτῶν οὐ στέργει τοῦτο, ἀλλ' εὐθύς ἔξω τοῦ πατριαρχείου

1.—Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 8ον, § 104η σ. 113.

2.—Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Τὰ Μετὰ τὴν Ἄλωσιν (1453-1789) σ. 123. Ἐν ἔτει 7111 ἰνδικτιῶνος α'.

3.—Μ. Γεδεὼν, Βυζαντιναὶ Ἐκκλησιαὶ ἐξακριβοῦμεναι σ. 42.

χείου οικήσει καὶ τοῦ παρόντος καταφρονήσει, ἀργὸς ἔστω χρόνον ἕνα πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καταφρονῶν δὲ τῆς ἀργίας καὶ ἀφωρισμένους· ἂν δὲ σκάνδαλόν τι προξενήσῃ καὶ ζημίαν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ καθηρημένος τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ καὶ ἐστερημένος τοῦ θρόνου καὶ πάσης τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ καὶ τῶν εἰσοδημάτων, ἐτέρου ἀπαρεμποδίστως χειροτονομένου ἐν τῷ θρόνῳ ἐκείνῳ γνησίου μητροπολίτου. Ὅθεν καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν σημεῖωμα ἐγένετο διὰ τὴν εἰρήνην τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ ἀτάραχον».

Ἐν ἔτει Ἰζρια' (7111, ἤτοι 1603) μηνὶ μαῖῳ, ἰνδικτιῶνος α'.¹

Ἡ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ συνοδικῷ ἐγγράφῳ φράσις: «καὶ νῦν προνοία Θεοῦ καὶ εὐδοκία καὶ πατριαρχεῖον ἐγένετο καὶ ὁ θεῖος ναὸς τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου ὁ ἐν τῷ Διπλοφαναρίῳ» παρασύρει πράγματι τὸν μελετῶντα τὴν τελευταίαν μεταφορὰν τοῦ Πατριαρχείου εἰς ἀναγραφὴν τοῦ ἔτους 1603 ὡς ἔτους ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ ἐν Διπλοφαναρίῳ, πᾶσα δὲ διαβεβαίωσις ἀναγράφουσα εἰς προγενεστέραν χρονολογίαν τὴν ἐγκατάστασιν ταύτην θὰ ἦτο ἀπαράδεκτος ἂν μὴ ὑπομνήματα ἐκλογῶν γενομένων ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, διασωθέντα δὲ ἄχρι σήμερον, δὲν ἐπέχουν φῶς ἄπλετον ἐπὶ τοῦ θέματος ἡμῶν.

Ὅθεν δεόν ἵνα κατὰ τὸ ἔτος 1601 ἀναγράφωμεν γενομένην τὴν μεταφορὰν εἰς τὸ νέον Πατριαρχεῖον, ἂν μὴ καὶ μικρόν τι πρότερον, καθ' ἃ ὁ λόγος προῖων θέλει καταδείξει.

Ὁ αἰδίδιμος πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσιθέος περιέσωσεν ἡμῖν ἐν τῇ ἀνεκτιμήτῳ Νομικῇ αὐτοῦ Συναγωγῇ ὑπομνήματα ἀρχιερατικῶν ἐκλογῶν καὶ καθαιρέσεων γενομένα πρὸ τοῦ 1603 ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου «τῷ νέῳ πατριαρχείῳ», συλλέξας καὶ ἀντιγράψας αὐτὰ τῷ 1680 ἐκ τῶν πατριαρχικῶν κωδίκων.

Οὕτως ἐκ τῆς Νομικῆς Συναγωγῆς τοῦ Δοσιθέου μανθάνομεν ὅτι ἐπὶ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Β' τὸ α' (1602—1603) ἐγένοντο τὰ ἀκόλουθα ὑπομνήματα:

α) Τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἱερομονάχου Ἀρσενίου εἰς μητροπολίτην Μηδείας, γενόμενον τῇ 14 Δεκεμβρίου τοῦ 1602 (7110)² καὶ

1.—Ἐξεδόθη τὸ παρὸν συνοδικὸν ἐγγράφον ὡς καὶ τὰ ἐπόμενα ὑπὸ τοῦ Μ. Δ. Χαμουδοπούλου «Πότε τὸ Πατριαρχεῖον ἐγκατέστη ἐν Φαναρίῳ» ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, τ. Β' ἔτ. 1882 σ. 779-781. Μελετίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Τὰ Μετὰ τὴν Ἄλωσιν (1453-1789) Βιβλ. Η' Κεφ. 20ον, σ. 123-124. Δοσιθέου τοῦ Ἱεροσολύμων, Νομικὴ Συναγωγή. Κ. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη τ. Γ' σ. 551. Περίληψις πατριαρχικῶν ἐγγράφων (1538-1684) Ραφαήλ Β'—7111, ἰνδ. α' (1603) «Κατὰ Μάιον, τόμος περὶ ἐνοικήσεως πάντων τῶν ἀρχιερέων ἐν τοῖς κελλίσι τοῦ πατριαρχείου.»

2.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἀνωτ. Νεόφυτος Β'—7111 ἰνδ. α' Δεκεμβρίου 14 ἔτ. 1602. «Ἐπόμνημα Μηδείας Ἀρσενίου, ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας ζητηθέντος.»

β) Τὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἱερομονάχου Ναθανιὴλ εἰς μητροπολίτην Ἀθηνῶν ἐπὶ διαδοχῇ τοῦ ἀποθανόντος Σαμουήλ, τῇ 3 Δεκεμβρίου τοῦ 1602.¹

γ) Ἐπὶ τοῦ εὐκλεῶς τὰ τῆς ὀρθοδοξίας διέποντος κυροῦ Νεοφύτου σημειοῦται καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἱερομονάχου Ἰωάσαφ εἰς μητροπολίτην Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου γενομένη τῇ 2 Δεκεμβρίου 1602 (7110).²

δ) Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ἐγένετο τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἱερομονάχου Παρθενίου εἰς μητροπολίτην Ἀγκύρας τῇ 24 Σεπτεμβρίου τοῦ 1602.³

ε) Τὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἱερομονάχου Παρθενίου εἰς μητροπολίτην Νέων Πατρῶν τῇ 29 Μαΐου τοῦ 1602 (7110).⁴

στ) Τὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πρωτοσυγκέλλου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Διονυσίου εἰς μητροπολίτην Χριστιανουπόλεως, τῇ 28 Μαΐου ἰδίου ἔτους.⁵

ζ) Ἐν τῇ Νομικῇ Συναγωγῇ τοῦ Δοσιθέου ἀναγινώσκομεν καὶ τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Ἀθηνῶν τοῦ ἱερομονάχου Σαμουήλ, τοῦ Ἀθηνῶν Νεοφύτου προβιβασθέντος εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐκ τῆς πατριαρχείας ἀπομακρυνθέντος κυροῦ Ματθαίου.

Τοῦ νέου Πατριάρχου αἱ ψήφοι σεσημείωνται γενομένα (λέγει τὸ ὑπόμνημα) «ἐν τῷ ναῷ τοῦ Πατριαρχείου, τῷ ἐπ' ὄνόματι τοῦ μεγάλου Γεωργίου» τῇ 3 Ἀπριλίου 1602. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἔχει ὡς ἀκολούθως:

«Ἐπειδὴ τοῦ πατριάρχου κυρ Ματθαίου ἰδίᾳ θελήσει καὶ προαιρέσει ἐνδυσσαμένου τὸ μέγα σχῆμα τῆς μοναδικῆς πολιτείας κοινῇ συμφωνίᾳ καὶ ψήφῳ τῶν καθευρεθέντων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων προεβιβάσθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ παναγιώτατος πατριάρχης κυρ Νεόφυτος ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν μετατεθείς, ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πολὺ μένη ἡ τοιαύτη μητρόπολις ἀπροστάτετος ἐφρόντισεν ὁ αὐτὸς τοῦ εὑρεῖν τὸν ἀξίως ἐκείσε ἀφικέσθαι μέλλοντα εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος· τούτου χάριν συναχθέντες ἡμεῖς οἱ λαχόντες ἐνταῦθα ἀρχιερεῖς τῇ προστάξει αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ πατριαρχείου, τῷ ἐπ' ὄνόματι τοῦ μεγάλου Γεωργίου, ἐποιήσαμεν ψήφους κατὰ τὴν ἀρχαίαν τάξιν, ἐν αἷς

1.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἀνωτ. Νεόφυτος Β'—7111 ἰνδ. α' Δεκεμβρίου 3 ἔτ. 1602. «Ἐπόμνημα Ἀθηνῶν Ναθανιήλου, ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Σαμουήλ.»

2.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἀνωτ. Ραφαήλ Β'—7111 ἰνδ. α' Ἀπριλίου 10 ἔτ. 1603. «Βεβαίωσις Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου Ἰωάσαφ, ὅτι οὐχὶ αὐτὸς «ἔγραψε τὸ [βίβλ. καὶ τυραννίδι.]»

3.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἀνωτ. Νεόφυτος Β'—7111, ἰνδ. α' Σεπτεμβρίου 24 ἔτ. 1602. «Ἐπόμνημα Ἀγκύρας Παρθενίου, ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος.»

4.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἀνωτ. Νεόφυτος Β'—7110, ἰνδ. ιε' Μαΐου 29 ἔτ. 1602. «Ἐπόμνημα Νέων Πατρῶν Παρθενίου, ἀντὶ τοῦ καθαιρεθέντος Γαβριήλ.»

5.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἀνωτ. Νεόφυτος Β'—7110, ἰνδ. ιε' Μαΐου 28 ἔτ. 1602. «Ἐπόμνημα Χριστιανουπόλεως Διονυσίου, ἀντὶ τοῦ καθαιρεθέντος Συμεῶν.»

ἐθήκαμεν τρεῖς· πρῶτον μὲν τὸν ἐκεῖθεν ἐπιδημήσαντα ὀσιώτατον ἐν ἱερο-
νάχοις κύρ Σαμουήλ, δεύτερον τὸν μέγαν πρωτοσύγκελλον ἐν ἱερομονάχοις
κύρ Γαβριήλ, καὶ τρίτον τὸν ἐν ἱερομονάχοις κύρ Ναθαναήλ. Ὅθεν εἰς
ἀσφάλειαν ἐσημειώθησαν ἐνταῦθα. Ἐν ἔτει, ζοί' (7110=1602) μηνί
ἀπριλίῳ γ' ἰνδικτιῶνος ιε'.¹

η) Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ἐγένετο καὶ τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ πρωτο-
συγκέλλου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἱερομονάχου Μελετίου εἰς μητρο-
πολίτην Αἴνου τῇ 28 Μαρτίου 1602 (7110).²

Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ματθαίου τοῦ Β' τὸ β'. (1599 — 1602) ση-
μειοῦται γενομένη καὶ ἡ ἐκλογή τοῦ πρωτοσυγκέλλου τῆς Μεγάλης Ἐκκλη-
σίας καὶ προεστῶτος τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Κυριακῆς Κοντοσκαλίου παπᾶ
Μακαρίου εἰς τὴν μητρόπολιν Γάνου. Τούτου αἱ ψήφοι ἐγένοντο «ἐν τῷ
θεῷ ναῷ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐν Διπλοφαναρίῳ, τῷ σὺν
Θεῷ νέῳ πατριαρχεῖῳ ἔτει ἀγα' τοῦ θεανθρώπου Χριστοῦ.»³

Ἐν ἑτέρῳ ὑπομνήματι ἀναγινώσκουμεν τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρωτοσυγ-
κέλλου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Ἀνθίμου εἰς τὴν μητρόπολιν Ναυπλίου,
γενομένην τῇ 23 Νοεμβρίου ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ τοῦ 7110.⁴

Παραθέτω καὶ ὑπόμνημα, χρονολογούμενον ἀπὸ τῆς 15 Μαΐου 1601,
τῆς ἐκλογῆς τοῦ «τιμιωτάτου μεγάλου πρωτοσυγκέλλου τῆς τοῦ Χριστοῦ
Μεγάλης Ἐκκλησίας ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ Θεωνᾶ» εἰς μητροπο-
λίτην Λαρίσης, ἐπὶ διαδοχῇ τοῦ ἐκπτώτου γενομένου Διονυσίου, οὗτινος
αἱ ψήφοι σημειοῦνται ὅτι ἐγένοντο «ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ μεγαλο-
μάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου.»

Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἔχει ὡς ἐπομένως :

«Ἐπειδὴ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ὁ χρηματίας μητροπολίτης Λαρίσης
Διονύσιος πρότερον πολλάκις παραινέθεις καὶ ἐπιτιμηθεὶς, παρά τε τοῦ
ἐπιτροπεύοντος τὸν πατριαρχικὸν θρόνον μακαριωτάτου Ἀλεξανδρείας κύρ
Μελετίου ἀποδοῦναι τε καὶ ἀποτίσαι τὴν πατριαρχικὴν ζῆτιαν τε καὶ
βοήθειαν, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις τὰ τῆς βασιλείας χαράτσια ἐφάνη ἐν πᾶ»

σιν ἀπειθῆς καὶ καταφρονητῆς τῶν τότε καὶ τῶν μετὰ ταῦτα δοθέντων
πατριαρχικῶν συνοδικῶν γραμμάτων, καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἀποτίσαι οὐδέν,
παριδῶν καὶ τοὺς κατὰ καιροὺς ἀποσταλέντας περὶ τούτου Ἐξάρχους, καὶ
τὸ δὴ χειρίστον, ὅτι μηδὲν παρέχων ἐκ τῶν ἰδίων ἐλάμβανε καὶ τὰ τῶν
ἐπισκόπων καὶ ἰδιοποιεῖτο αὐτά, ζημίαν προξενῶν τῇ τοῦ Χριστοῦ Με-
γάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ πάσῃ τῇ ἡμῶν ἀδελφότητι καὶ ὑπόδικον ἑαυτὸν ποιῶν
καθαιρέσει τελείᾳ κατὰ τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν, ἃ δὴ καὶ ἕτεροι πε-
πόνθασιν παραπλήσια αὐτοῦ μὴ ὑποταγέντες. Πρὸς δὲ πάντων ὡς ἐπιστώ-
θημεν παρὰ πολλῶν, καὶ φανερόν ἐστι τοῖς πᾶσι, πρᾶγμα ἐτόλμησεν ἐπι-
βλαβὲς καὶ ἐπόλεθρον κατὰ τε τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, καὶ
τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ταύτης καὶ παντὸς τοῦ γένους τῶν εὐσεβῶν, καὶ γὰρ
τολμηρῶς τε καὶ ἀλογίστως ἀποστασίαν μελετήσας κατὰ τῆς βασιλείας τοῦ
πολυχρονίου βασιλέως σουλτὰν Μεχεμετ καὶ πολλὰ τῶν ἀτόπων διανοηθεὶς
καὶ σκεψάμενος, πάνυ ὄντα μεστὰ ἐπιβουλῆς καὶ κινδύνων θανατηφόρων,
πολλοὺς μὲν τῶν ἐκεῖσε ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀρχιερέων αἰ-
σχίστω θανάτῳ ἀποπεσεῖν παρεσκεύασεν, ἔπειτα δὲ ἀναπολόγητον ἑαυτὸν
γινώσκων, ἀπέδρα εἰς τόπους ἄλλοτρίους τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, καὶ ἀδυ-
νάτως ἔχει ἐπανελθεῖν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὡς ἀναφανεὶς τῆς βασι-
λείας ἐπίβουλος.

Ἐπειδὴ φεῦ τοιαῦτα ἐτόλμησεν ὁ αὐτὸς Λαρίσης ἐν τοιαύταις ἡμέ-
ραις, ὡς μὴ ὄφελεν, ἡμεῖς οἱ παρενρεθέντες τανῦν ἐνταῦθα ἀρχιερεῖς,
προστάξει τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότου, τοῦ οἰκουμε-
νικοῦ πατριάρχου κύρ Ματθαίου, συνήλθομεν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ
τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου, καὶ ἐποιήσαμεν ψήφους
κανονικὰς εἰς τὴν ἁγιωτάτην Λαρίσης μητρόπολιν, χηρεύουσας γνησίου
ἀρχιερέως ἤδη μῆνας ἕξ, καὶ ἐν αὐταῖς ἐθήκαμεν α) μὲν τὸν τιμιώτατον
μέγαν πρωτοσύγκελλον τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας ἱερομόναχον
καὶ πνευματικὸν κύρ Θεωνᾶν, β) τὸν ὀσιώτατον ἱερομόναχον κύρ Δωρόθεον
καὶ γ) τὸν ἱερομόναχον κύρ Σαμουήλ, ὅθεν καὶ ἐσημειώθησαν καὶ κατε-
στρώθησαν ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει ζοθ' (7109=1601) ἰνδικτιῶνος ιδ', κατὰ μῆνα μάιον ιε'.¹

Ἐν σελίδι 179 τῆς Νομικῆς Συναγωγῆς τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων
Δοσιθεοῦ ἀπαντῶμεν ἐπίσης τὸ ἐν ἔτει 1601 (21 Μαρτίου) ὑπόμνημα ἐκ-
λογῆς τοῦ «πρωτοσυγκέλλου τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας Χρυσάνθου» εἰς μη-
τροπολίτην Λακεδαιμονίας ἐπὶ διαδοχῇ τοῦ ἐντεῦθεν μεταστάντος Ἰεζε-

1.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 550. Νεόφυτος Β'—7110 ἰνδ. ιε' Ἀπριλίου 3. ἔτ. 1602. «Ἐπὶ ὑπόμνημα Ἀθηναίων Σαμουήλ, ἀντὶ τοῦ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ματθαίου ἀναχθέντος εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Νεοφύτου.»

2.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἄνωτ. Νεόφυτος Β'—7110 ἰνδ. ιε' Μαρτίου 28 ἔτ. 1602 «Ἐπὶ ὑπόμνημα Αἴνου Μελετίου.»

3.—Κυριλλου Λαυριώτου, Πατριαρχικὸν Χρονικὸν μετὰ προλεγομένων καὶ συγκριτι-
κοῦ χρονικοῦ πίνακος τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἀθή-
ναιον» τομ. ΣΤ' ἔτ. 1877 σ. 33.

4.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἄνωτ. Ματθαῖος Β' τὸ γ'—7110, ἰνδ. ιε' Νοεμβρίου, 23 ἔτ. 1601 «ἡμέρᾳ δευτέρᾳ, ὑπόμνημα Ναυπλίου καὶ Ἄργους Ἀνθίμου, ἀντὶ τοῦ παραίτη-
θέντος Παρθενίου.»

1.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἄνωτέρω σ. 549. Ματθαῖος Β' τὸ γ'—7109 ἰνδ. ιδ' Μαΐου 15 ἔτ. 1601. «Καθαίρεσις τοῦ Λαρίσης Διονυσίου, ὡς ἀποστατήσαντος κατὰ τῆς βασι-
λείας τοῦ σουλτὰν Μεχεμετ καὶ ὑπόμνημα τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Θεωνᾶ.»

κινή, οὐτινος αἱ ψήφοι ρητῶς αὐθις σημειοῦνται ὅτι ἐγένοντο «ἐν τῷ νέῳ πατριαρχείῳ τῷ ἐπ' ὀνόματι τοῦ μεγάλου Γεωργίου.»¹

Ἐν τῇ Νομικῇ Συναγωγῇ πάντοτε ἀναγινώσκομεν ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἱερομονάχου Ἰεζεκιήλ εἰς μητροπολίτην Λακεδαιμονίας γενόμενον τῇ 28 Φεβρουαρίου τοῦ 1601 ἔτους ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ ἀπὸ Ἰωαννίνων Ματθαίου τοῦ Β' τὸ β', εἰς ὃ ἀναγράφεται ὅτι αἱ ψήφοι ἐγένοντο «ἐν τῷ θείῳ ναῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τῷ νέῳ Πατριαρχείῳ.»

Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Ἐπειδὴ πρὸς τοῖς ἀπειθείσιν ἄλλοις ἀρχιερεῦσιν εὐρέθη καὶ ὁ Λακεδαιμονίας Μακάριος καὶ ἀπειθῆς καὶ καταφρονητῆς τῶν τοσούτων ἀρχιερατικῶν συνόδων καὶ τῶν ἡμετέρων πάντων πατριαρχικῶν γραμμάτων, μηδὲν ἀποτίσας μέχρι τῆς σήμερον καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις νομίμως καὶ ἐλλόγως καθηρέθη, καὶ ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔμεινε δίχα προστάτου, τούτου χάριν ἡμεῖς προστάζει τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κὺρ Ματθαίου, εἰσελθόντες ἐν τῷ θείῳ ναῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τῷ νέῳ πατριαρχείῳ, ἐποιήσαμεν ψήφους ἐν αὐτῷ ἐν αἷς α) μὲν ἐθέμεθα τὸν ἀπὸ Ἀθηνῶν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Ἰεζεκιήλ, β) δὲ τὸν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Νικηφόρον, καὶ γ) τὸν ὀσιώτατον ἱερομόναχον κὺρ Ἀνθιμον, ὅθεν καὶ κατεστρώθησαν ἐν τῷ παρόντι κώδικι, ἐν ἔτει ζρθ' (7109 = 1601) φεβρουαρίῳ κη' ἰνδικτιῶνος ιδ'»²

Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι ἀναγινώσκομεν καὶ τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ τῶς Μεγάλου Ἀρχιδιακόνου Παρθενίου εἰς μητροπολίτην Αἴνου, γενόμενον αὐθημερὸν (28 Φεβρουαρίου τοῦ 1601) καὶ ἐν ᾧ ἀναγράφεται ὅτι ἡ ψήφισις τοῦ νέου μητροπολίτου ἐγένετο «ἐν τῷ νέῳ Πατριαρχείῳ τῷ ἐπ' ὀνόματι τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου.»

Το ὑπόμνημα τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Αἴνου ἀπροστατεύτου μεινάσης, ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος πρὸς τὴν ἀμείνω λῆξιν μεταθεμένου, ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα καθευρεθέντες ἀρχιερεῖς, προστάζει τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κὺρ Ματθαίου, συνελθόντες ἐν τῷ νέῳ πατριαρχείῳ, τῷ ἐπ' ὀνόματι τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἐποιήσαμεν ψήφους εἰς αὐτὴν καὶ ἐν αὐταῖς ἐθέμεθα α) μὲν

1.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἀνωτ. Ματθαῖος Β' τὸ γ'—7109 ἰνδ. ιδ' Μαρτίου 21 ἔτ. 1601. «Ἐπόμνημα Λακεδαιμονίας Χρυσάνθου, ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Ἰεζεκιήλ.»

2.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἀνωτ. Ματθαῖος Β' τὸ γ'—7109 ἰνδ. ιδ' Φεβρουαρίου 28 ἔτ. 1601. «Ἐπόμνημα Λακεδαιμονίας Ἰεζεκιήλ, ἀντὶ τοῦ καθαιρεθέντος καὶ παυθέντος Μακαρίου.»

τὸν σπουδαιότατον ἀρχιδιάκονον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κὺρ Παρθένιον, β) τὸν ἐκεῖθεν ὄντα ἱερομόναχον κὺρ Ἀνθιμον καὶ ἐφημέριον τῆς μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως καὶ γ) τὸν ὀσιώτατον ἱερομόναχον καὶ πρωτοσύγκελλον κὺρ Γαβριήλ, ὅθεν καὶ ἐσημειώθησαν ὡδε ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι κατὰ τὸ ζρθ' (7109 = 1601) ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ κη' ἰνδικτιῶνος ιδ'»¹

Συνοψίζοντες τὰ ἀνωτέρω ἐξάγομεν τὸ ἑξῆς συμπέρασμα :

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ὑπομνημάτων τῶν ἐκλογῶν δυνάμεθα ἀπλῶς νὰ καθορίσωμεν τὴν 28ην ἡμέραν τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1601 οὐχὶ ὡς ἡμέραν ἐγκαταστάσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν Φαναρίῳ, ἀλλὰ ὡς ἡμέραν ἐνάρξεως τῆς διοικητικῆς μηχανῆς τοῦ πανυπάτου κέντρου τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ καθέδρᾳ ἐν «τῷ ἐν Διπλοφαναρίῳ σὺν Θεῷ Νέῳ Πατριαρχείῳ.»

Τὰ ἐν τῇ ἀνεκτιμῆτῳ Νομικῇ Συναγωγῇ τοῦ αἰοιδίμου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου ὑπομνήματα τῶν ἐκλογῶν Λακεδαιμονίας Ἰεζεκιήλ καὶ Αἴνου Παρθενίου πειστικώτατα ἐπιλύουν πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς χρονολογίας καθ' ἣν ἐγένετο ἡ τοῦ Νέου Πατριαρχείου ἐν Φαναρίῳ ἐγκατάστασις. Αὕτη ἐγένετο πάντως οὐχὶ μεταγενεστέρως τῆς 28ης Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1601 κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ 1601 ἢ καὶ ὀλίγον μάλιστα προγενεστέρως.

Ὁ Χρονογράφος Κύριλλος Λαυριώτης, ἀναγράφων τὴν μετάθεσιν τοῦ Πατριαρχείου εἰς Φανάριον, δίδωσι πληροφορίας τινὰς περὶ τῶν μετακομιθέντων σεπτῶν λειψάνων καὶ σκευῶν, περὶ τοῦ σχήματος καὶ τῶν διαστάσεων τῆς νέας ἐκκλησίας ταύτης, ὀλοφυρόμενος μόνον, ὅτι αἱ θαυμασταὶ εἰκόνες ἀπέμειναν, διασκορπισθεῖσαι τῆδε κἀκεῖσε. Διὰ τῶν ἑξῆς στίχων τοῦ πατριαρχικοῦ αὐτοῦ καταλόγου ὁ Κύριλλος ὀρίζει ἐπίσης τὸ 1601 ὡς ἔτος ἐγκαταστάσεως τοῦ Πατριαρχείου ἐν Φαναρίῳ.

«Εἰς τὸ ἄλφα, χι, ἄλφα τε, ἐπὶ τοῦ Μεεμέτη καὶ λοιπὸν οἱ χριστιανοί, μετὰ τοῦ πατριάρχου, ἐκεῖθεν τότε φεύγοντες ἦλθον εἰς τὸ Φανάρι, λέγω τὸ Διπλοφάναρον, ὅπου ἦν ἐκκλησία καὶ θεῖον μοναστήριον γηραιῶν καλογραδῶν, ὀνόματι τιμώμενον ἁγίου Γεωργίου. Σμικροτάτη δ' ἐτύγχανεν αὕτη ἡ ἐκκλησία καὶ χθαμαλὴ καὶ ταπεινὴ τῶν πασῶν σμικροτέρα. Ἐκεῖθεν οὖν διώξαντες ταύτας τὰς καλογραίας,

1.—βλ. καὶ Σάθα, ἐνθ' ἀνωτ. Ματθαῖος Β' τὸ γ'—7109, ἰνδ. ιδ' Φεβρουαρίου 28, ἔτ. 1601. «Ἐπόμνημα Αἴνου Παρθενίου, ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος.»

ἐκεῖ ἔθεσαν, ἔστησαν τὸ νῦν πατριαρχεῖον,
καὶ μεθ' ἑαυτῶν ἔφερον ἐκ τῆς Παμμακαρίστου
τὰ θεῖα σκευὴ ἅπαντα μάλα σπουδαίως τότε
καὶ τὰ ἅγια λείψανα ἐκεῖ ἔφερον τότε
οὐ μὴν δ' ὁμως ἐπρόφθασαν τοῦ εἰσχομίσαι ἔτι
καὶ εἰκόνας τὰς θαυμαστάς, τὰς ἱεράς τρόντι,
ἀλλ' ἔμειναν, ἐτούρκεψαν βαβαὶ Θεοῦ κριμάτων! ¹

Ὁ ὡς ἄνω Χρονογράφος εἰς ἀσυγχώρητον ὑπέπεσε σφάλμα ἀναγρά-
φον τὴν ἀπὸ τῆς Παμμακαρίστου μετάθεσιν τοῦ Πατριαρχείου κατ' εὐ-
θειαν εἰς Φανάριον ²

Νῦν ὑπολείπεται ἡμῖν ἡ ἐξακριβωσις τῆς θέσεως τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου
Γεωργίου τοῦ ἱσταμένου ὡς γράφει Κομνηνὸς ὁ Ὑψηλάντης «ἐπὶ τῷ
τείχει τῷ κατὰ τὴν πύλην Φαναρίου» ἢ «ἐπὶ τῆς πύλης καὶ τοῦ τείχους
τοῦ Φαναρίου» καὶ ὑπὸ τοῦ Τρύφωνος, Πατεράκη, Smith καὶ Δουκαγγίου
σημειουμένου ἐν τοῖς καταλόγοις αὐτῶν. Δύσκολον εἶναι νὰ προσδιορί-
σωμεν ἐπακριβῶς τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τούτου, τοῦ ἐπὶ Ἀχμέτ τοῦ Γ'
καταβληθέντος, ἔκτοτε δὲ μὴ ἀνοικοδομηθέντος.

Ὁ Μ. Γεδεὼν ἱστορῶν ὅτι λείψανα τοῦ ναοῦ τούτου ἀνεκαλύ-
φθησαν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1884, λέγει: «εἶδον δὲ μόνον τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ
μαρτύρια κίονας τινὰς μαρμαρίνου» ³ παρακατιῶν δὲ πάλιν ὁ ἴδιος λέ-
γει: «ὁ ναὸς οὗτος, πλησιάζων πρὸς τὴν δευτέραν πύλην τοῦ Φαναρίου,
προσερειδόμενος σχεδὸν ἐπὶ τοῦ τείχους, κυρίως εἰς τινὰ πύργον, ἐξ οὗ καὶ
τὸ ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς χαρτίσις ὄνομα Ἁγίου Γεωργίου τοῦ πύργου,
κατελάμβανε τὸν τόπον, ὃν κατέχουσι σήμερον ἡ οἰκία Κωστάκη Θωμαῖ-

1.—Κυρίλλου Λαυριώτου, Πατριαρχικὸν Χρονικόν, κτλ. Ἀθήναιον τ. ΣΤ' ἔτ. 1877
σ. 33, στιχ. 540—555,

2.— αὐτόθι σ. 32 στιχ. 529-540, ἔτ. 1601.
Ματθαῖον τότε προῦκρινεν ἄξιον τοιμενάσχην,
μητροπολίτην πέλοντα ἤδη Ἰωαννίνων,
Ἦν δ' οὗτος πατὴρ ἡσυχος, ἀπέριττος, ἀκτῆμων,
μόνον Θεῷ βουλόμενος αἰεὶ ζῆν καὶ συνεῖναι.
Ὅθεν δὴ κατεφρόνησαν τοῦτον τῆς ἡσυχίας
οἱ δυνάσται οἱ ἄδικοι, οἱ πάντα τολμηταί
διό, τὴν Παμμακαρίστον λαβόντες ἐκκλησίαν,
τὸ μέγα καὶ σεβάσμιον τότε πατριαρχεῖον,
ἐτούρκεψαν, ἠσέβησαν, ἐποίησαν ἰζαμίον.
Ἦν δ' ὅτε ταῦτα πέπρακται ἔτος τὸ τοῦ Κυρίου
εἰς τὸ ἄλλα, χι, ἄλλα τε ἐπὶ τοῦ Μεεμέτη.

3.—Μ. Γεδεὼν, Ἐγγράφοι λίθοι καὶ κεράμια. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1893 σελ. ρε'
Σημ. Πρόκειται περὶ τῶν κατέναντι τῆς οἰκίας Θωμάδου ἀνακαλυφθέντων πρὸ πεντη-
κονταετίας ἐρείλιων.

δου μετὰ τῶν ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν αὐτῆς οἰκιῶν.» ¹

Πολλοὶ καταναλίσκονται εἰς εἰκασίας περὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς πραγ-
ματικῆς θέσεως τοῦ ναοῦ τούτου. Ἄγνωστος ὁμως μένει μέχρι τοῦ νῦν
ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία. Τολμηρὸν ἴσως δὲν θὰ ἦτο νὰ εἶπη τις ὅτι ὁ
ναὸς οὗτος κατεῖχε τὴν θέσιν τοῦ μικροῦ μουσουλμανικοῦ εὐκτηρίου
οἴκου τοῦ ἱσταμένου ἐπὶ τοῦ τείχους τῆς πύλης Φαναρίου.

ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ — Ἐν τῷ Πετρίῳ ὑπῆρχε
καὶ ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου ὁ καλούμενος τῶν Μητροπολιτῶν ² ἢ Μητρο-
πολίτου, ὁ αὐτὸς ἴσως ὃν ἀναφέρει ὁ Ughelli ³ ὡς μονὴν τῆς Θεο-
τόκου τοῦ Πετρίου σωζομένην τῷ 1334, περὶ ἧς γράφει καὶ ὁ Δου-
κάγγιος. ⁴ Ὡς πρὸς τὸν τόπον ἐν ᾧ ἔκειτο ἡ μονὴ αὕτη, οὐδὲν θετικὸν
γινώσκωμεν. Τὴν Μονὴν τῆς Θεοτόκου τῶν Μητροπολιτῶν γινώσκωμεν
ὑπάρχουσαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος, ⁵ ὅτε ἀναφέρεται αὕτη ὀλί-
γον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. Μετὰ ταῦτα μνη-
μονεύεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 9ου αἰῶνος ἐπὶ Νικηφόρου Πατριάρχου
Κωνσταντινουπόλεως [806—875]. Κατὰ Συμεὼν τὸν Μάγιστρον, Ἀντώ-
νιος ὁ ἠγούμενος τῆς μονῆς ταύτης, συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν μοναχῶν
τῶν προτρεψάντων Λέοντα τὸν Ἀρμένιον [813 — 820] ν' ἀναλάβῃ τὸν
κατὰ τῶν ἁγίων εἰκότων πόλεμόν του. ⁶ Κατόπιν τοῦ οἰκτροῦ θανάτου
Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου ἡ τούτου σύζυγος Θεοδοσία ἐνεκλείσθη ὑπὸ Μι-

1.—Μ. Γεδεὼν. Ἐκκλησιαὶ Βυζαντιναὶ ἐξακριβοῦμεναι, σ. 15—16. Δελτίον Ἰστ. καὶ
Ἐθν. Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, τ. Δ' ἔτ. 1892 σ. 216, ἐν σημειώσει—Σημειώτεον ὅτι
κατὰ τὸ Διπλοφάναρον παρὰ τὴν νῦν οἰκίαν τοῦ Γέροντος Ἡρακλείου ἦν καὶ τις ἐνορία
Πύργος ὀνομαζομένη (ἴσως ἐκ τοῦ ἐκεῖ παρὰ τὴν πύλην πύργου τοῦ τείχους) ἐτύγχανε
δ' ἐκεῖ καὶ ἐκκλησία ἐπονομαζομένη Ἐκκλησία τοῦ Πύργου καὶ αὕτη ἦν τότε ἡ ἐνορια-
κὴ ἐκκλησία.

2.—Θεοφάνους Χρονογραφία τ. Α' σ. 563. Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν τ. Α'
σ. 774. Συναξαριστὴς Νικοδήμου Ἀγιορείτου τ. Β' σ. 337, 23 Αὐγούστου. Du Cange,
C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 2ον § 27η σ. 62.

3.— αὐτόθι § 35η σ. 63.

4.— αὐτόθι § 27η σ. 62.

5.—Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. Α' σ. 753-754. «ἐτάφη ἐν τῷ μοναστηρίῳ»
(ἄνευ τῆς λέξεως «δεσποτικῶ»). Λέοντος Γραμματικοῦ, Χρονογραφία σ. 156-157.
«ἐτάφη ἐν μοναστηρίῳ τῷ δεσποτικῶ.» Συνέχεια Θεοφάνους, σ. 46-47 «εἰς τὴν μονὴν
τὴν οὕτω λεγομένην τῶν Δεσποτῶν ἐν ἀσφαλείᾳ ζῆν κελεύσας αὐθεντικῶς». Ἰωάννου
Ζωναρά, Χρονικὸν τ. Γ' σ. 336 «ἐν τῇ μονῇ καθεῖρξε τῶν Δεσποτῶν.» Συμεὼν Μα-
γίστρον σ. 619 «τῆν τε γαμετὴν αὐτοῦ ἐν τῇ τῶν δεσποτῶν μονῇ ἀπαγαγεῖν», C. Baronii,
Annales ecclesiastici ed. Treiner, 1864, τομ. ΙΔ' σ. 53, Paris 1887. R. Janin, Les îles
des princes. Étude historique et topographique ἐν τῇ Echos d'Orient τ. ΚΖ' ἔτος
1924, σ. 331. L'Abbé Marin, Les Moines de Constantinople depuis la fondation de la
ville jusqu'à la mort de Photius (330-898) Paris, 1897, σ. 28, 33-34, 40.

6.—C. C. IV. 62.

χαὶ τοῦ Τραυλοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς λεγομένης «τῶν δεσποτῶν.»¹ Ἡ δις ἐντὸς δύο αἰῶνων ἀπαντωμένη ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ «μονὴ τῶν δεσποτῶν» ταυτιστέα πιθανῶς πρὸς τὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου μονὴν τῶν Μητροπολιτῶν ἢ Μητροπολίτου.

Κρίτωρ τῆς μονῆς ταύτης εἶναι Ἰουστινιανὸς ὁ Ρινότμητος (685—695 καὶ 705—711) ἐκλήθη δὲ τοῦ Μητροπολίτου, διότι οἶκος ἦν ἐκεῖ μητροπολίτου τινός.

Ὁ Θεοφάνης, περισσολόγος ὢν περὶ τὰς λεπτομερείας, διὰ μακρῶν ἀφηγεῖται τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐπωνομάσθη οὕτως.

«Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπῆιε Καλλίνικον πατριάρχην ποιῆσαι εὐχὴν, ἵνα καταλύσῃ τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Θεοτόκου τῶν μητροπολίτου τὴν οὖσαν πλησίον τοῦ παλατίου, θέλων ἐν τῷ τόπῳ στήσαι φιάλην καὶ βάθρα κτίσαι τοῦ δήμου τῶν Βενέτων, ὅπως ἐκεῖ δέχωνται τὸν βασιλέα, ὁ δὲ πατριάρχης ἔλεγεν· ὅτι εὐχὴν ἐπὶ συστάσει ἐκκλησίας ἔχομεν, ἐπὶ δὲ καταλύσει ἐκκλησίας οὐ παρελάβομεν· βιαζομένου δὲ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως καὶ πάντως ἀπαιτοῦντος τὴν εὐχὴν, ἔφη ὁ πατριάρχης, δόξα τῷ Θεῷ ἀνεχομένῳ πάντοτε, νῦν καὶ αἶε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων ἀμήν· καὶ τοῦτο ἀκούσαντες κατέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐποίησαν τὴν φιάλην· καὶ ἐποίησεν τὴν ἐκκλησίαν τῶν μητροπολίτου εἰς τὸ Πετρί.»²

Ὁ Κεδρηνός, ἐκ τοῦ Θεοφάνους παραλαμβάνων, ἀναφέρει περίπου τὰ ἴδια.³

ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ—Μονὴ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου εὐρίσκετο καὶ ἐν τῷ Πετρίῳ,⁴ τοιαύτη δὲ ἠγεῖρετο καὶ ἐν τῇ Πέτρᾳ. Εἰς τὰς πράξεις τῆς ἐπὶ Μηνᾶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως συνελθούσης ἐν τῇ βασιλευσῆ συνόδου συνυπογράφεται Ἰωάννης ἡγούμενος μονῆς τῶν Θεοδώρου ἐν τῇ Πέτρᾳ.⁵

ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ — Ἐν τῷ Πετρίῳ ἴστατο, κατὰ τὸν Δουκάγγιον, καὶ ναὸς σεμνυνόμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων ὁ καλούμενος καὶ μονολέκτως Παυλοπετρίον.⁶

Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐμόνασε καὶ κατόπιν ἐτάφη Ἁθανάσιος ὁ ὁμολογητῆς (ἰ 22 Φεβρουαρίου 826) ὁ ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου ἀκμάσας καὶ τὰς τοῦ βασιλέως τούτου εἰκονομαχικὰς δοξασίας θαρραλέως ἀποδοκι-

1.—C. Baronii, Annales ecclesiastici σ. 823 No. 23 καὶ σ. 823 note 13, C. C. IV. 108.
2.—Θεοφάνους Χρονογραφία τ. Α' σ. 563.
3.—Γ. Κεδρηνοῦ, Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. Α' σ. 774. Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, Ἐκδ. Preger, Βιβλ. Γ. σ. 244-245 § 80. Ἀνώνυμος παρὰ Banduri, τ. Α' Βιβλ. 2ον σ. 39, § 110, A. S. N. σ. 917-918, 23 Αὐγούστου § 4.
4.—Ἑλλην. Φιλολ. Συλλόγου, 1865-1870, τ. Δ' σ. 165. Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 8ον § 94η σ. 112.
5.—Mansi, Sacr. Conc. nova et ampl. Coll. τ. Η' σ. 910, 954, 900, 1011.
6.—Συναξαριστῆς Νικοδήμου Ἁγιορείτου τ. Α' σ. 473, 22 Φεβρουαρίου. Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 5ον, § 23η σ. 78.

μάσας.¹ Ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς ταύτης Ἁθανάσιος συνοπέγραψε μετὰ τῶν ἡγουμένων, Θεοδοσίου τῆς Μονῆς τοῦ Πικριδίου,² Ἰωάννου τῆς μονῆς τῶν Καθαρῶν³ καὶ Ἰωάννου τῆς μονῆς τῆς Εὐκαιρίας, τὰς ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Στουδίου, Θεοδώρου πρὸς τὸν πάπαν Πασχάλιον Α' (817—824) σταλείσας ἐπιστολὰς σχετικὰς μετὰ τὴν ζητηθεῖσαν βοήθειαν κατὰ τῶν εἰκονομάχων.⁴ Πλανᾶται ὁ πολὺς Δουκάγγιος τοποθετῶν τὸν ναὸν τοῦτον ἐντὸς τῆς πρωτεύουσας.⁵ Ἡ μονὴ τοῦ Παυλοπετρίου ἠγεῖρετο ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τοῦ Κόλπου τῆς Νικομηδείας ὀλίγον πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα.⁶

ΑΚΡΟΤΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΒΟΡΡΑΝ ΧΕΡΣΑΙΩΝ ΤΕΙΧΩΝ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ — Εἰς τὰ περὶ τὸ Πετρίον μέρη ἀπετεριματίζοντο, κατὰ τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον, τὰ πρὸς βορρᾶν χερσαία τεῖχη τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου «τὸ παλαιὸν τεῖχος Κωνσταντινουπόλεως, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πετρίου ἕως τῆς πόρτας τοῦ Ἁγίου Αἰμιλιανοῦ, πλησίον τῆς καλουμένης Ράβδου.»⁷ Ἡ ἀνωτέρω περιγραφή εἶναι μεγάλης σπουδαιότητος, διότι ἐγένετο ἐπὶ ἐποχῆς, καθ' ἣν ἴσταντο ἔτι τὰ χερσαία τεῖχη τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἅτινα διέσχίζον τὸ ἄστρ ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Αἰμιλιανοῦ ἐπὶ τῆς Προποντιδος μέχρι τοῦ Πετρίου ἐπὶ τοῦ Κερατίου.

Ὁ Χρονογράφος πλανᾶται ἐν τούτοις ὑποθέτων ὅτι τὸ τεῖχος τὸ διασχίζον τὸ Βυζάντιον ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν ἦτο τὸ ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ Βύζαντος Φιδαλείας ἀνεγερθὲν κατ' ἀρχάς πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Βυζαντίου. Αἱ διάφοροι περιγραφαὶ δυσχεραίνουν τὴν ἀκριβῆ τοποθέτησιν τῶν χερσαίων Κωνσταντινικῶν τευχῶν. Κατὰ τὸν Ἀνώνυμον συγγραφέα τῶν Πατρῶν «ἀνέβαινε ἕως τοῦ Ἐξακτινίου τὸ χερσαῖον τεῖχος ἀπὸ τῆς Ράβδου καὶ κατέβαινε μέχρι τῆς παλαιᾶς πόρτας τοῦ Προδρόμου καὶ

1.—Συναξαριστῆς Νικοδήμου Ἁγιορείτου τ. Α' σ. 473, 22 Φεβρουαρίου. A. S. N. σ. 483, 22 Φεβρουαρίου § 2. A. S. N. σ. 535-536 Γρ. 49-50, 13 Μαρτίου. Syn. Sel. Menaea Venetiae edita—Οὐρπασιανοῦ, Σαβίνου. . . . συναξίς ἐν τῷ Παυλοπετρίῳ Καί: «τῶν ἁγ. μαρτύρων Ἀφρικανοῦ, Πουπλίου καὶ Τερεντίου . . . συναξίς ἐν τῷ Παυλοπετρίῳ.»
2.—C. C. IV. 112. βλ. ἐν Migne τ. 99ος στηλ. 1152-1156.
3.—C. C. IV. 107.
4.—C. Baronii, Annales ecclesiastici σ. 817-818. Θεοδώρου Στουδίτου ἐν Ἑλλην. Πατρολογία. Migne τ. 99ος στηλ. 1152-1156, Ἐπιστολὴ Β', 12.
5.—Du Cange, C. C. Βιβλ. Δ' Κεφ. 5ον § 23η σ. 78. L'Abbé Marin, Les Moines de Constantinople depuis la fondation de la Ville jusqu'à la mort de Photius (330-898) Paris 1897 σ. 75.
6.—A. S. N. σ. 483, 22 Φεβρουαρίου § 2 «ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ τῆς Νικομηδείας πορθμοῦ». Μ. Γεδεῶν, Ἀκρίτας καὶ Τοῦζλα ἐν τῷ Εἰκονογραφημένῳ ἡμερολογίῳ τοῦ 1896 σ. 198. J. Pargoire, Saints iconophiles: Saint Athanasse de Paulopetrium ἐν τῇ Echos d'Orient τ. Δ' ἔτ. 1900-1901, σ. 355-356.
7.—Χρονικὸν Πασχάλιον τ. Α' σ. 493-494.

της μονης του Δίου και τα Ίκασίας και διήρχετο μέχρι της Βώνου και εις τον αγιον Μινουήλ Σαβέλ και Ίσμαήλ (έν τῷ τόπῳ ἀνηρέθησαν οἱ ἀγιοι) και διήρχετο εις τα Ἀρματίου και μέχρι του αγίου Ἀντωνίου [και ἔκαμπεν ἕως του Εὐγενίου].¹ Οἱ Χρονογράφοι συμφωνοῦσι πληρέστατα ὡς πρὸς τὸ τέρμα της πρὸς νότον ἀκρότητος τῶν χερσαίων τειχῶν του Μεγάλου Κωνσταντινου, δὲν συμφωνοῦσιν ὁμοῦ ἐπὶ του πρὸς βορρᾶν τέρματος τῶν τειχῶν.² Παραδεχόμενοι ὅτι ἡ πρὸς βορρᾶν ἀκρότης του χερσαίου Κωνσταντινιακοῦ τείχους ἦτο τὸ Πετρίον, θὰ ἠναγκαζόμεθα νὰ μεταφέρωμεν τὸ σημεῖον εις ὃ κατέληγον τὰ τεῖχη ἐπὶ του Κερατίου κόλπου πολὺ πρὸς δυσμὰς ὅπου πιστεύομεν ὅτι ἴστατο ὁ ναὸς του Ἁγίου Ἀντωνίου.

Τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο ὅλως ἀντίθετον μετὴν περιγραφὴν της Notitia.³ ἥτις, ὡς γνωστόν, χρονολογεῖται ἀπὸ της ἐποχης του Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου του Νεωτέρου και συγκεκριμένως ἀπὸ του 2ου τετάρτου του 5ου αἰῶνος και ἡ ὁποία λέγει ὅτι ἡ περιοχὴ του ἄστεως δὲν ἐξετείνετο μέχρι του Πετρίου Παραδεχόμεθα τὸ Πετρίον ὡς τὸ τέρμα τῶν τειχῶν του Μεγάλου Κωνσταντινου μόνον ἔαν διὰ της ὀνομασίας Πετρίον ὀνόμαζον πᾶσαν τὴν πρὸς ἀνατολὰς της πύλης του Πετρίου οὐχὶ μόνον μέχρι τῶν Δεξιοκρότους ἀλλὰ μέχρι αὐτοῦ του Ζεύγματος περιοχὴν.

Ἡ ἐγειρομένη ἀμφιβολία περὶ της πρὸς βορρᾶν ὑποδεικνυομένης ὑπὸ τῶν διαφόρων χρονογράφων ἀκρότητος τῶν χερσαίων τειχῶν του Μεγάλου Κωνσταντινου και της τοποθεσίας ἐπομένως του Ἁγίου Ἀντωνίου του Ἀρματίου ἴσταμένου, κατὰ τοὺς μὲν ἐν τοῖς Ἀρματίου, κατὰ τοὺς δὲ ἐν τῷ Πετρίῳ, ἠθέλεν ἐκλείπει, ἂν ὑπολάβωμεν ὅτι τὸ ὄνομα κτιρίου τινὸς ἐπισήμου ἢ πύλης τινὸς τῶν τειχῶν χερσαίων τε και παραθαλασσίων ἢ ναοῦ τινος

1.—Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως Ἐκδ. Preger τ. Α' § 53 σ. 141-142. Ἀνόνημος παρὰ Banduri τ. Α' Βιβλ. 1ον σ. 2 § 3. Γεωργίου Κωδινου, Περὶ της Σχηματογραφίας της Κωνσταντινουπόλεως σ. 25.

2.—Κατὰ τοὺς συντάκτας του Χρονικοῦ Πασχαλίου τ. Α' σ. 494, τὰ παραλία τεῖχη της Προποντιδος ἐξετείνοντο «ἀπὸ τῶν καλουμένων Τόπων μέχρι της πύλης του Ἁγίου Ἀμιλιανου και τον παρακείμενον ναὸν της Ἁγίας Θεοτόκου της Ράβδου.» Τὰ Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, Ἐκδ. Preger, τ. Α' § 53, σ. 141-142, λέγουσιν ὅτι τὰ παραθαλάσσια μὲν τεῖχη του Κερατίου κόλπου ἔβαινον ἀπὸ «του Εὐγενίου μέχρι του Ἁγίου Ἀντωνίου.» τὰ της Προποντιδος δὲ ἀπὸ «αὐτῶν Τόπων μέχρι της παναγίας Θεοτόκου της Ράβδου.» βλ. και Ἀνόνημον παρὰ Banduri τ. Α' Βιβλ. 1ον σ. 2 § 3, και Γ. Κωδινὸν σ. 25.

3.—Notitia Urbis Constantinopolitanae (καταγραφὴ τοπογραφικὴ ἀνάλογος μετὴν Notitia και την Curiosum της παλαιᾶς Ρώμης) ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Ο. Seeck ἐν τῇ Notitia Dignitatum, Berlin, 1875 σ. 227-243 και ὑπὸ Α. Riese, ἐν τῇ Geographi latini mimoses Heilbronn, 1878. σ. 133-139.

«Collectio civitatis—Habet sane longitudo urbis a porta aurea usque ad litus maris directa linea pedum quattuordecim milia septuaginta quinque, latitudo autem pedum sex milia centum quinquaginta.»

μετεδίετο συνήθως τῇ περίεξ τοποθεσίᾳ ἢ περιοχῇ εις ἀκτῖνα μεγάλην, ἣς οἱ χρονογράφοι σημειώνουν συνήθως πάντα τὰ μέρη και αὐτὰ τὰ ἀπομακρυσμένα ὡς κείμενα πλησίον του κέντρου, τὸ ὁποῖον συνήθως ἦτο παλάτιόν τι ἢ ναός.¹ Οὕτω τῷ ὀνόματι της Ἁγίας Σοφίας ἐγνωρίζετο πᾶσα ἢ περὶ τὸν ναὸν ἐκεῖνον ἐκτεταμένη περιοχὴ.

Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται και κατόπιν μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐποχὴν. Διὰ του ὀνόματος π. χ. του τεμένου του Κατακτητοῦ γνωρίζεται σήμερον πᾶσα ἢ περὶ τὸ τέμενος τοῦτο ἀχανὴς περιοχὴ ὡς «Φατίχ Δζαμισῆ.» Οὕτως εις τὴν πρὸς ἀνατολὰς του σημερινοῦ Πετρίου ἢ του μετὰ τὴν Ἄλωσιν καλουμένου «Κάστρου τῶν Πετρίων» ἐκτεταμένην περιοχὴν, κατὰ μῆκος της ἀκτῆς του Κερατίου κόλπου μέχρι της πύλης εις Πηγὰς ἢ και μέχρις αὐτῆς της πύλης της Πλατέας ἐδόθη ἢ ὀνομασία του Πετρίου.

Τὸ «Πετρίον» κατέχει περίβλεπτον θέσιν εις τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρικῶν στόλων κατὰ του λιμένος. Ὡς τὸ «Μεσοτείχιον» τῶν Χερσαίων Τειχῶν, και συγκεκριμένως ἢ λαγκὰς του Λύκου, εἶχε θεωρηθῆ ὁ κύριος στόχος της ἐπιθέσεως ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν ἐχθρῶν, ὡς ἡ Ἀχιλλεῖος πτέρνα τῶν Χερσαίων Τειχῶν, καίτοι ἡ πόλις ἐφαίνετο καλῶς προστατευομένη ὑπὸ τῶν ἀπορρήτων νομιζομένων τειχῶν του τομέως ἐκεῖνον, οὕτω και τὰ περὶ τὸ Πετρίον ἀπετέλουν πάντοτε τμημα εὐαίσθητον τῶν τειχῶν του λιμένος. Πρὸ του Πετρίου² ὁ τῶν Σταυροφόρων στόλος—μετὰ τὴν ἐκβίασιν της εισόδου του λιμένος—ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν του δουκὸς Dandolo ἠγκυροβόλησε τὴν 17ην Ἰουλίου του 1203 και ὡς ἀνεφέρομεν προηγουμένως διὰ τῶν κινητῶν γεφυρῶν τῶν σκαφῶν των οἱ Βενετοὶ ἐκυρίευσαν 25 πύργους. Τὴν 12ην ἅλιν Ἀπριλίου του 1204 οἱ Σταυροφόροι ἐπετέθησαν κατὰ του τομέως τούτου τῶν παραθαλασσίων τειχῶν του Κερατίου κόλπου τὰ ἐχθρικά σκάφη «la Pelagine» και «le Parvis» πλησιάσαντα τὰ τεῖχη ἐτοποθέτησαν τὰς κινητὰς γεφύρας των ἐπὶ ἐνὸς πύργου, εἰς δὲ τολμηρὸς Ἐνετὸς και εἰς Γάλλος ἰππότης, ὁ Ἀνδρέας d'Urboise ἐπήδησαν ἐπὶ του πύργου και ἐκυρίευσαν αὐτὸν ἀνοίξαντες δὲ τὴν ὁδὸν εις

1.—R. Lanciani, Ricerche sulle XIV regioni urbane. Rome, 1890. (ἀπόσπασμα του Bollet. dela Commiss. arch. com. di Roma, ser. 3, a. XVIII, 1890) σ. 12. Εἰς ἐμπέδωσιν της τοιαύτης ἡμῶν γνώμης παραθέτω και τὸ κάτωθι της Χρονικῆς Συνόψεως του Ἀνονήμου ἐδάφριον, καθ' ὃ τὸ χερσαῖον Κωνσταντινιακὸν τεῖχος διέσχισε τὸ Βυζάντιον ἀπὸ του Εὐεργέτου (της μονης του Χριστοῦ Εὐεργέτου της κειμένης πρὸς ἀνατολὰς του σημερινοῦ περιτειχίσματος του Πετρίου) ἕως της Περιβλέπτου (της μονης της Περιβλέπτου, κειμένης ταύτης ἐν τοῖς Ὑψωμαθείοις) «τὸ τεῖχος της Κων/λεως ἐπήρθη ἀπὸ του Σηρολόφου, ἀπὸ θαλάσσης, ἕως θαλάσσης ἦγον ἀπὸ του Εὐεργέτου ἕως εις τὴν Περιβλέπτου.» (Ἐν Σάθα Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ τ. Ζ' σ. 76.)

2.—Νικητὰ Χωνιάτου, Χρονικὴ Διήγησις. σ. 721-722 Ville-Hardouin, Histoire de la Conquête de Constantinople, Κεφ. 35ον. L'assaut est donné § 170, 171, 172, σ. 59-61 και Κεφ. 36ον. Prise de vingt cinq tours § 175-176 σ. 62.

τοὺς συμπολεμιστάς των ὠδήγησαν αὐτοὺς ἐντὸς τοῦ ἄστεως καὶ οὕτως ἡ πόλις ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Λατίνων.¹

Διὰ πρώτην φοράν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἐκυριεύθησαν ἐξ ἐφόδου ἄνευ προηγουμένης προπαρασκευῆς τοῦ πυροβολικοῦ (μὴ ὑπάρχοντος τότε) ὡς συνέβη κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν. Μεγάλη πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα τότε κατέστρεψε μέγα μέρος τῆς πόλεως.² Τὴν πρώτην τῆς 29ης Μαΐου 1453 τὸ Φανάριον σφοδρῶς προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν σκαφῶν τῶν ὑπερνωαληθέντων ἐντὸς τοῦ Κερατίου κόλπου.³

Ἡ ἐπίθεσις ἀπεκρούσθη καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἦσαν κύριοι τῆς καταστάσεως μέχρις οὗτου ὃ ἐχθρὸς εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς πόλεως ἐκ τῶν Χερσαίων Τειχῶν, ὅποτε οἱ ὑπερασπισταὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν τομέα τοῦτον τῶν παραθαλασσίων τειχῶν ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν περίφημον Λουκᾶν Νοταρᾶν⁴ τὸν γενναῖον πρόμαχον τῆς Ὁρθοδοξίας. Θρυλεῖται ὅτι ἡ Σανδζακδάρ Γιοκουσοῦ (ἡ ἄνοδος τοῦ Σημαιοφόρου) τὴν σήμερον ἔλαβε τὴν ὄνομασίαν τῆς ἐκ τῶν αἱματηρῶν σκηνῶν τῆς τελευταίας ἀλώσεως. ὡς καὶ ἡ Κανλῆ Κλισέ (Παναγία Μουχουλιώτισσα).

Τῶν ἀνωτέρω ἀποτελούντων σύνολον τῶν περὶ Πετρίου παρατηρήσεών μου, εὐχομαι ὅπως καὶ ἄλλοι, ἐκ στοργῆς πρὸς τὰς παρ' ἡμῖν ἱεράς βυζαντινὰς ἀρχαιότητας καὶ τὸν ὑπέροχον Βυζαντινὸν πολιτισμὸν μελετηταί, βασιζόμενοι ἐπὶ ἐπιστημονικῶν δεδομένων, ἀγνώστων μέχρι τοῦδε, ἐπιχρῶσιν φῶς ἄπλετον εἰς τὰς σκοτεινὰς εἰσέτι περὶ Πετρίου καὶ τῶν περὶ αὐτὸ ἱστορικῶν ναῶν καὶ μονῶν σελίδας.

Οἱ τοιοῦτοι θὰ ἐξυπηρετήσωσι σημαντικῶς τὴν περὶ τὸ Βυζάντιον ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἀποκαλύπτοντες τοῖς μεταγενεστέροις τὴν πραγματικὴν ὄψιν τοῦ σελαγιζόντος πολιτισμοῦ του, ὅστις ἀκμάσας ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας καὶ ὑποστάς τὰς συνεπειὰς ἀκαταλύτων νόμων, ἐν τέλει ἐξέλιπε. «τί γάρ, κατὰ τὸν σοφὸν Ἰωάννην τὸν Ἀργυρόπουλον, τῶν ἡδέων ἢ τί τῶν ὄντων πέφυκε παραμένειν; Ἐγὼ μὲν οἶμαι τὸν βίον οὐ πολλῶ τραγικῆς διεσσηκνέαι σκηνῆς, οὐδ' ὅσα μίαν ἡμέραν ἦνθησέ τε ἅμα καὶκατερρῦη.»⁵

1.—Ἐφραίμ Μοναχοῦ, σ. 278 στιχ. 6826-29 καὶ σ. 287 στιχ. 7075-77. Ν. Χωνιάτου, Χρ. Διήγησις σ. 753-4. Ville-Hardouin, Hist. de la Conquête de Const. Κεφ. 53ον. § 242 σ. 89-90, βλ. καὶ § 243-244 σ. 90. Ἄνωνύμου, Ἰστ. διὰ στίχων, Ἐκδ. Dethier, τ. Α' σ. 504-505, Στιχ. 242-49. Χρονολογικά Ὑπομν. Ἄνωνύμου, Ἐκδ. Dethier, τ. Α' σ. 545.

2.—Ἐφραίμ Μοναχοῦ σ. 278 στιχ. 6843-6845.

3.—Nicolo Barbaro ἐν Migne τ. 158ος σ. 1071 Aprilis 22. Μιχαὴλ Δούκα. σ. 270-271. Κριτοβούλου, Βίος Μωάμεθ Β' Ἐκδ. Dethier, Τμῆμα Α' § 172-177 σ. 85-87. Ubertini Pasculi, Constantinopoleos Libri IV. Ἐκδ. Dethier. τ. Γ' Βιβλ. 4ον σ. 236-7 Στ. 530-551.

4.—Γεωργίου Φραντζῆ, Χρονικόν, σ. 254, βλ. καὶ Δούκαν, σ. 294, 295.

5.—Σπ. Λάμπρου, Ἀργυροπούλεια σ. 17.

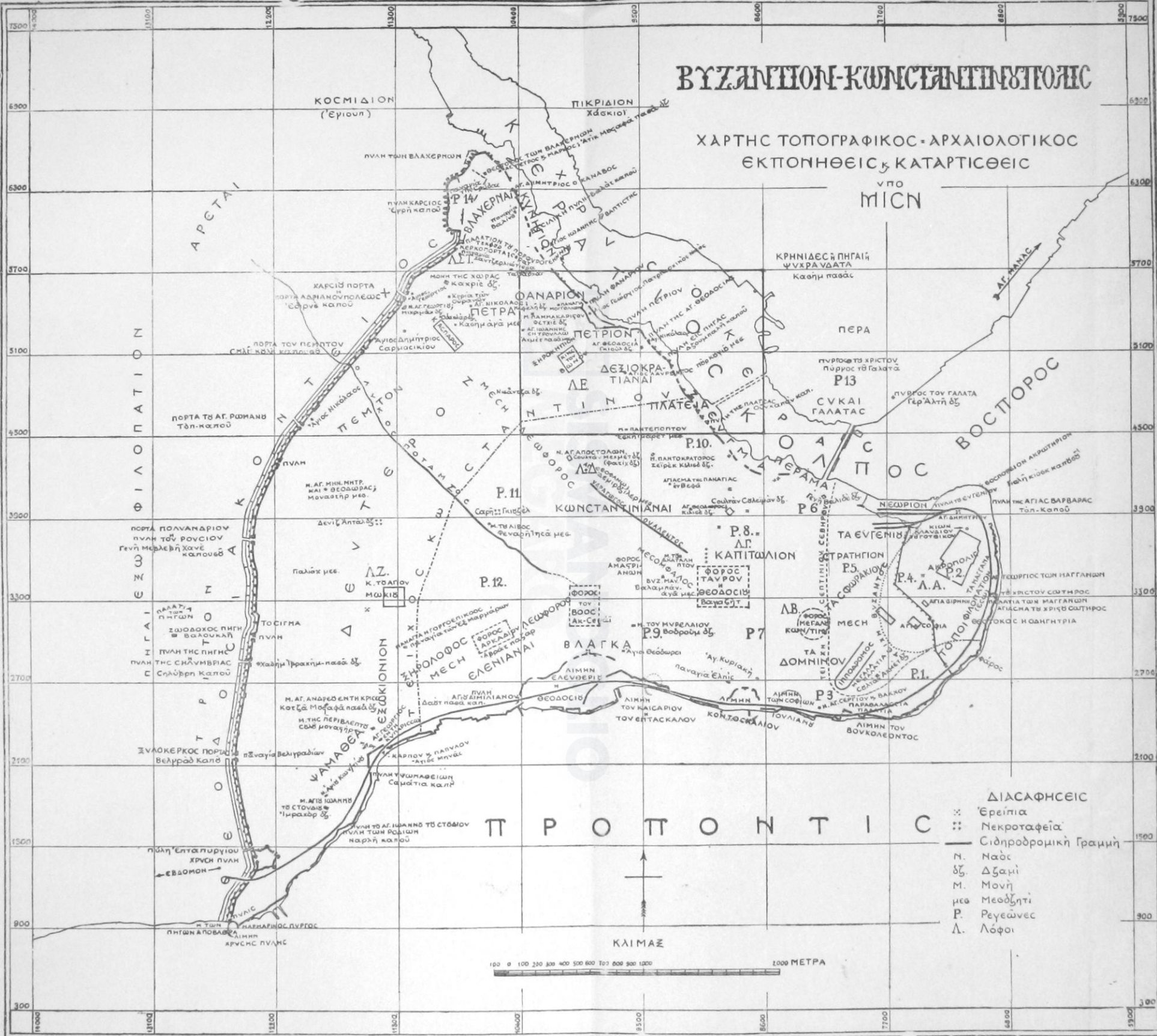
ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

σελ. στίχ.	ἀντι Μορτμμαν γράφε Μορτμμαν	σελ. στίχ.	ἀντι Δαλασσινή γράφε Δαλασσηνή
6 15	» ὁμοία » ὁμοία	26 26	» Καλλινίκου » Καλλινίκου
7 41	» 1891 » 1892	27 17	» τοῖν » τοῖς
8 11	» φρο εἷ » φρονεῖ	29 17	» ἀγίου » ἀγίου
10 11	» πόλεως » πύλης	33 14	» παρεχωρή- » παρεχωρή- σθησαν θησαν
11 14	» terra » tera	35 28	» Τρύφον » Τρύφον
12 13	» Fanare » Fanari	37 19	» Ἰερεμίου » Ἰερεμίου
12 14	» ὄτ » ὄτι	40 11	» Ἀνδρονίκου Α' » Ἀνδρονίκου Β'
12 21	» ἀντικρῦ » ἀντικρῦς	40 27	» Ἄλωσιν » Ἄλωσιν
13 28	» φρασσοῦσης » φρασσοῦσης	41 32	» Orien » Orient
14 22	» ἐπέβαλον » ἐνέβαλον	41 39	» μαχαλά, » μαχαλά.
14 25	» ἀπεσταλμένος » ἀπεσταλμένου	43 5	» Ὁρθοδοξίας » ὀρθοδόξου [ἐκκλησίας
15 9	» ὀνομάζετο » ὀνομάζετο	43 15	» ἐν » ἐν
16 1	» ἡμούμενος » ἡγούμενος	44 33	» ἐκλογῆς » ἐκλογῆς
18 41	» ὄψεως » ὄψεως	45 1	» ἀναχθέντος » ἀναχθέντος
21 28	» Δζουμπλή » Δζουμπαλή	46 32	» εἰς » εἰς
23 13	» Ὅτε » Ὅ, τε	47 25	» κατόπιν » κατὰ τὴν
24 3	» ἀνέγερσιν » ἀνέγερσιν	55 6	» ἀλωσιν » ἀλωσιν
24 3	» Οὔδδεν » Οὔδδεν	55 6	
24 7	» Βοταναίτου » Βοταναίτου		
26 26			

ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ-ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΣ-ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ
ΕΚΤΠΟΝΗΘΕΙΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΘΕΙΣ

ΥΠΟ
ΜΙΣΘ

- ΔΙΑΣΦΗΣΕΙΣ**
- ⊗ Έρειπια
 - ⊘ Νεκροταφεία
 - Σιδηροδρομική Γραμμή
 - Μ. Ναός
 - δ. Δεσμή
 - Μ. Μονή
 - μεσ. Μεσοδείτη
 - Ρ. Ρεγέαινες
 - Λ. Λόφοι

SISMANOĞLU
MECARLAR

M. İS. NOMICİS
BEYOĞLU, FIRUZ-AĞA
ANAHTAR SOKAK N. 2/2
8^{nci} DAİRESİ
İSTANBUL

SISMANOGLIO
MEGARPO